

అంధ్రపంచకావ్యములు.

పండితప్రవరులార !

పంచకావ్యము లని యాధునిక సాధారణముగా సంస్కృతమునందలి కాళిదాసకృతగ్రంథమునంశకుమారసంభవమేఘసందేశములను, భారవికృతకిరాతార్జునీయమును, మాఘప్రణీతశిశుపాలవధమును బిలుచుచున్నారు. ఇందు మొదటి మూడింటికిఁ గాళిదాసత్రయ మని. పేరు. మాపిల్లవాఁడు కావ్యశ్లోకములు వట్టి నాఁడని స్త్రీలు కూడఁ జెప్పుదురు. నేను గాళిదాసత్రయము చదివినాఁడ నని, పంచకావ్యములు చదివితినని, ఎఫ్. ఏ. బి. ఏ. లవలె దమతమపాండిత్యమును సర్వసాధారణముగాఁ దెల్పుకొనుచున్నారు. పూర్వము కొందఱు కవులు ప్రబంధ కవులుగాక శతకాదులు రచించినవారు, “నే నమరము చనువలేదు. లక్షణ మెఱుంగను, బంచకావ్యశ్లోకపఠన లేదు.” అను మొదలైనవాక్యములతో విన మ్రభావముం గనఁబఱుచుకొనుచువచ్చిరి. పంచకావ్యములం జనువకుండఁ బెఱినాటకములో యలంకారగ్రంథములో చూచువారు కారు కాని, రఘువంశము చదివినార మని మొదటి మూఁడుసర్గములు మూచూడక నాల్గవసర్గముఁ బారంభింతురు. మావాఁడు “నరాద్య ” మని యైన నన లే దందురు. ఈకావ్యములోఁ దొమ్మిదవసర్గములోని “ హతాతేలిక్రందితమాకర్ణ్య ” అనుదీనికర్థమే చెప్పురు. ఎనిమిదవసర్గములో నిండుమతీవిలాప మున్నది. మూఁడునాలుగుసర్గములై నంతనే కుమారసంభవము మొదలిడుదురు. ఇందునాలవసర్గమున రతివిలాప మున్నది. అపొంతకుఁ బోరాదు. ఇట్లే దేశి దేని కే జేదియో మిషలు పెట్టి యొక్కొక్కదానిలో మూఁడేసి నాల్గేసి సర్గములు మాత్రమే చదివి పంచకావ్యములు చదివితినని చెప్పుచుందురు. వినోదమున్నకైన బిమ్మటఁ దక్కినసర్గములలో నేమియున్నదో విద్యాధులును జూడరు. చదువు మని గురువులును జెప్పురు; ఇట్టి మనయాంధ్రపండితుల ప్రోత్సాహముననే తెనుఁగుక్షరములతో నిష్పదు పంచకావ్యములలో నొక్కటియుఁ బూర్తిగ దొరకదు. మేఘసందేశము ఖండి కావ్యమే గదా ! ఏకావ్య మెన్ని సర్గములు గలదో తెలియని విద్యాధు లున్నా

రనుట దోషము కాదు. అత్తయు నొకయింటికోడలే—ఇక ముద్రాయంత్రము లవా రేయవలంబము చూచికొని యా కావ్యములను బూర్ణముగ ముద్రింతురు. ఆంధ్రాక్షరములలో నచ్చునదిన వన్నియు మనయాంధ్రులకుఁ గావలసినన్నిస్థములు మాత్రమే కలిగి యున్నవి. మల్లినాథసూరిగారు వ్యాఖ్యానము చేయునాఁటి కీవెట్టు లున్నటులు తోచదు. ఉన్నచో నాయాకావ్యములలోని ముఖ్యభాగము లకే వ్యాఖ్యానములు వ్రాసియుండును. ఎవ్వరును జదువని దానికై యరణ్య రోదనమువలె సంతలంతలు వ్యాఖ్యానములు వ్రాసియుండరు. పూర్వాచారవి రోధమున కాయనయును భీతిల్లియుండును. “మాఘే మేఘే గతం వయః” అని యాయన తనప్రాణములు వ్యాఖ్యానములకై ధారపోసి నట్లు పెద్దలు తెల్పు చున్నారు. పాప మామహామహోపాధ్యాయుల యింటిచూరులు వాసములు దూలములు వ్యాఖ్యానములకు విసిగిపోయినవి. ఇత్యర్థములు వులుసులోను నితి భావము లిగురులో ను బడినవి. ఎప్పటినుండి యీపంచకావ్యపతన మారంభ మైనదో తెలియదు. పంచకావ్యయుగముం దెలిసికొన్న వారు వ్రాసెద రని కోరు చున్నాఁడను. చంద్రునకు బుధుఁ డుద్భవింపకమునువు బుధవారము లే దనురీ తిగాఁ గాళిదాసునకు ముందు కాళిదాసత్రయ ముండదుగదా. కాళిదా సేపంచ కావ్యములు చదివెనో. ఆంధ్రీతరచేశములలో నేదో యొక సంస్కృతగ్రంథమును గురువునొద్దఁ బూర్ణముగాఁ జదువుకొని తర్వాత బుద్ధిబలమున నితరగ్రంథము లను వారివారి కాలములందు దొరకు సాహిత్యగ్రంథములను, జదివి, ముఖ్యముగా శ్రీమద్రామాయణముఁ బఠించి భాషాజ్ఞాన మలవలుచుకొని పిమ్మట శాస్త్రా భ్యాసమునకుఁ గడంగుదురు. పంచకావ్యములకే శాస్త్రులు కావులలేదు. సాధారణముగాఁ బూర్వము శ్రీమద్రామాయణమువీఁడనే సాహిత్యపరిచయముం బొందుచుండి రని వినితి. ఆవాసనతగిలియే “తాంబూలార్థ మక్షతా సమర్ప యామి” యని మనవారు నవలంబించి బాలురచే బాలరామాయణము గ్రుడ్డి పాఠము చేయించుచున్నారేమో.

ఒక్కయు తరచేశవిద్యార్థి తాను “భర్తృహరిశతకత్రయము”వీఁడనే దానివ్యాఖ్యానసహాయమున సాహిత్యజ్ఞానము సంపాదించుకొని కాముది చదివి నట్లు చెప్పినాఁడు. ఇప్పు డీవుదు గాని కొంతకాలమునకుఁ బూర్వ మణవచేశము నందును పంచకావ్యములు చదువవలయు ననునియమ మున్నట్లు కొందఱు చెప్పు లేదు. కలకత్తా మొదలగునగరములలోఁ గావ్యపరీక్షలు, కావ్యతీర్థవిరుడములు

వినవచ్చుచున్నవి. ఆకావ్యములేవియో ! ఏదియెట్లున్నను బంచకావ్యప్రచార మె
కుడు మనయాంధ్రులం దుండుట సువిధితము. కావుననే యాంధ్రవిద్యార్థుల
కొఱకును, నాంధ్రపంచకావ్యములను మనపెద్దలు నిశ్చయించిరి. కవిజీవితముల
లో నాంధ్రపంచకావ్యకవులచరిత్ర మని యొక ప్రత్యేకభాగ మున్నది. కాని నేను
వివరింపఁబోవు పంచకావ్యములకు దానిలోనివానికిఁ గొంత భేద మున్నది.
“ నాటకాంతంహిసాహిత్య ” మ్మను సంస్కృతవిద్యాభ్యాసవిషయకారికను దెనుఁ
గువిద్యాంసు లేల యుపేక్షించిరో, యాంధ్రపంచకావ్యము లైన పిమ్మట సా
హిత్యము కుదురుట కొక్కనాటక మైన నిర్ణయించి యుండలేదు. అహేతువుచే
తనే కావచ్చును నరసభూపాలీయములోఁ బ్రతాపరుద్రీయముం దెనిగించినను,
మూర్తికవి నాటకప్రకరణమును విడిచినాఁడు. అదియో మఱి యేదియో కారణ
మై యుండును; బట్టుపెట్టిన ట్లొకరును సంస్కృతనాటకము నొకదానిని దెనిగిం
పక విడిచిరి. కొందఱు నాటకరీతిం దెనిగింపక, శాకుంతలము, ప్రబోధచంద్రో
దయము, అనర్ఘరాఘవము, విద్ధసాలభంజిక మొదలగువానిని గావ్యసరణిని దిం
పుటకుఁ గతము నాటకలక్షణ మంగీకరింపఁబడకపోవుటయో నాటకములలోని
కల్పనావైచిత్రిని లోకమునకుఁ దెల్పుకుండ నూఱుకుండలేకపోవుటయో యై యుం
డును. సంస్కృతప్రాకృతములవలెఁ దెనుఁగున రెండువిధముల భాష లేకపోవు
టయో, నాటకలక్షణము తెనుఁగున లేనికారణమో, మున్నాంధ్రీకరణమునకును
స్వతంత్రనాటకనిర్మాణమునకునుబ్రతిబంధక మైయుండును. సంస్కృతపంచకావ్యము
లందు వలెను గవిజీవితములందువలెను నాయాంధ్రపంచకావ్యములందును భా
షాపాటవమును బట్టియేకాని కవులకాలమును బట్టి క్రమము నిర్ణయింపఁబడ
లేదు. సంస్కృతకావ్యములలోఁ గాళిదాసెవరు ? ఏకాళిదాను ? ఏకావ్య మేకా
ళిదానుది యనుచు విత్తు ముందా చెట్టు ముందా యని వాదింపవలసియున్న
దట. ఆంధ్రకావ్యములసంగతి యెత్తుకొంటిమా పెద్దనాఱ్యుని కృష్ణరాయ లే
వరు. తిమ్మనాఱ్యుని తోటకూరమడి కృష్ణరాయలేవ్వరు ? కళింగగంగు విరోధి
రాయ లేవ్వరు ? త్రినాథుని కాలమునందలి రాయ లేవ్వ రని శంకలు పొడ
మును. అనమర్థుడ నగునే నీవిషయమై రాఁబోవు నావిమర్శనములోఁ గాని,
వ్రాయఁబోవు నాచరిత్రములోఁ గాని నవిస్తరముగా విస్మృతవిచారము చేయు
చున్నాఁడ నని యానపెట్టను. ఈకావ్యములు నాకు నచ్చలేదు కావున నేనే
పంచకావ్యములు తరిగతులనుబట్టి రచింపఁబోవుచున్నాఁడ నని లోకము నూర్చి

పను. నాకుఁ గావలసినది యున్నపంచకావ్యములవలనిలాభము. కవు లెప్పటివా రైనను బనిలేదు. తత్తత్సమయముల మాకు వేసిం. దెల్పవలయునో వానిని నవి ర్భయుగాఁ దెల్పుటకుఁ బండితులు మీరే యున్నారు.

సంస్కృతపంచకావ్యపరిషత్తు గాంచి మనవారాంధ్రమునను గొంతనం స్కారము చేసిరి ఈయాశ్వాసము చదువరాదు; ఈయాశ్వాసమును జదువవలయు నను నిర్బంధ మీతెనుఁగున నేర్పడలేదు. కాని పూర్వాచార మేల యుల్లంఘింపవలయు నని యాశ్వాసములకు మాఱు కావ్యములే చదువఁబడకుండ విడిచిపెట్టఁ బడుచున్నవి. సంస్కృతవిద్యాబలము గలవారము మాకుఁ దెలుఁ గెంతపాటిది యను నహంభావము కొండఱు విద్యార్థుల నావహించుటయే దీని కిఁ గారణము. ఈమాట నాకవచారవోషముగ గలిగింపకుండుంగాక. చదువకుండఁగానే మేము విద్యను సాధింతు మనువారు భారతములోని భారద్వాజుని కథను బూర్తిగాఁ జదివియుండరు. ఎంత చెడినను దెనుఁగు పాడ నొక స్వతంత్రభాషయే గదా! ఒకభాష నేర్చినవారికి రెండవభాష నేర్చుట కొంత తేలిక యగుంగాని దేశీయములు పరిశ్రమచేయక పట్టువట్టు కల్గి, అయ్యెడుతమని, “బుడిగి శబ్దస్యకోవార్థః” “నీతలపేనుగంటి,” “అర్జునాపాలిసితంచ సేసిన,” “బాడిదలపనివారిఁగుంపటులఁగాల్చు,” మొదలైనవాఁడుక లూరకపుట్టినవా.

కి విజ్ఞప్తియు లో 1. అల్లసాని పెద్దనార్యుని మనుచరిత్రము, 2. నందితిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణము, 3. తెనాలి రామకృష్ణుని పాండురంగక్షేత్రమాహాత్యము, 4. త్రినాథమహాకవిగ్రంథములుఁ బంచకావ్యములుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. అందె, “ఈకవి (త్రినాథుడు) రచియించినగ్రంథములు పెక్కులు, అందు శృంగారనైషధమును భీమఖండకాశీఖండములును గావ్యపాకమున నొప్పియుండును. అందు రెండును రెండుకావ్యములుగాఁ బరిగణింపఁబడును. మఱి కొందఱవలన శృంగారనైషధకాశీఖండములు మాత్రమే కావ్యములుగా లెక్కింపఁబడును.” అని తెల్పి యుండలి రెండవపక్షము నవలంబించి 4-5 కావ్యములను శృంగారనైషధకాశీఖండము లని తెల్పఁబడినది. ఈక్రమమును బట్టి మనుచరిత్రము తర్వాతఁ బారిజాతాపహరణము రెండవకావ్యముగాఁ జదువుటకుఁ జాలినంతపటుత్వము కలది కాదని నాతలంపు. తాఱుమాఱు చేయవలయును. ఈరెంటికి వెనుకఁ బాండురంగక్షేత్రమాహాత్యమును, దాని వెనుక కాశీఖండమో శృంగారనైషధమో పఠించుటయు భాషాసాధము నెక్కఁబోవు విద్యార్థులకు సరి

యైన మెట్లుగాఁ దోఁవవు. ఈవరుసయే యిప్పుడు సరిగా లే దని తలంచునపుడు కవిజీవితములలో వేటాకతావునఁ జెప్పబడినటులు “ లేదా ప్రారంభమునందే కాళిదాసకృత మగుకావ్యత్రయము నభ్యసించునట్లుగా నీతినినాథుని కావ్య త్రయముం జదివినపిమ్మటనే, మనుచరిత్రము, పారిజాతాపహరణము, పాండు రంగక్షేత్రమాహాత్యమును జదువవచ్చును. అది పాఠకుల దార్శన్యముం బట్టియు నుపాధ్యాయుల ప్రాగల్భ్యముం బట్టియు నుండును ” అనువాక్యము మన కెట్లు ప్రస్తుతకాలముంబట్టి సరిపడును. పిల్లవానిం గూర్చుండఁజెట్టి, లేవఁదీసి, నడిపించి, పరుగెత్తించి శక్తికామర్థములు తెలిసికొని యప్పుడు చుమికించుట లెస్స. కాని, ముందుఁ గుండబడునట్లు నేలఁగొట్టి, పరుగెత్తు మని మొత్తి, నడిపించుచు నీడ్చి యారీతి నొనర్చుట యుక్తము కాదు. అభ్యాసమున కభిరుచి వుట్టింపవలయును.

నేను జెప్పఁబోవు నాంధ్రసంచకావ్యము లేవి యనః—మొదటిది యల్ల సాని పెద్దనార్యుని మనుచరిత్రమే, రెండవది రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రము. మూడవది పింగళసూరనార్యుని రాఘవపాండవీయము. నాల్గవది శ్రీనాథుని శృంగారనైషధము. ఐదవది శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాముక్తమాల్యద యను నామాంతరము గల విష్ణుచిత్రియము. వీనియందలి కథాచమత్కారము.

మనుచరిత్రము— ఇందు మార్కండేయపురాణమునుండి కొంతకథను సంగ్రహించి యాంధ్రీకవి తాపితామహుడు తననేర్పంతయుఁ జూపి రచియించి నాఁడు. మనుచరిత్రం బందుకొని పురం బేగింపఁ బల్లకీ దనచేతఁ బట్టి కృష్ణరా యం డెత్తెను. ఇంచుమించు మార్కండేయపురాణములోని అజయాశ్వాసము కథ, ఆతాశ్వాసములుగాఁ బెరిగినది. అఱి, ఆతాశ్వాసములైన నిందు వృద్ధి యో గుణమో లేదా !

వసుచరిత్రము— భారతములోని యాదిపర్వమునందలి యెచ్చుతకుల వ యాఱుముక్కలు, లేక, యాఱుమాటలను గొని యాతాశ్వాసములుగఁ బుష్టిచేసి రామరాజభూషణుడు, “ అవారితనత్కివికల్పనావిభూషావహా పూర్వవృత్తము లు సానలఁదీసిన జాతిరత్నము ల్లావున నిట్టి మిశ్రకథగా హృద్యముగా నొనరించి నాఁడు. మనుచరిత్రమునందు కంటె నిందు వర్ణనాచమత్కార మెక్కుడు. శ్రీరామక్షేతిపునిజయత్రులిలోలు నానాకళాపారీణుని బహుసంస్కృతాం ధ్రీకృతుల న్మోషించి తత్కరుణ్యంబున ‘రత్నహారహయవేదండాగ్రహారాది సత్తా రంబది పిమ్మట రాటుదీసినప్రజ్ఞతో నీకావ్యమును గవి రచియించెను. రామ

రాజును భూషించినకతన నితఁడు రామరాజభూషణుఁ డయ్యెనో రామరాజ భూషణాదులచే సత్కరించినకతన రామరాజభూషణకవి యయ్యెనో రామభూ షణకవి రాజాదృతిని రామరాజభూషణకవియయ్యె నో రాజకవి యెట్లయ్యెనో శబ్దవిదులు చమత్కరింపఁదగును.

రాఘవపాండవీయము—పింగళి సూరనార్యుఁ డగస్త్యాంశజుఁడు, సపాద లక్షగ్రంథ మగుమహాభారత మనురత్నాకరమును పాదలక్షగ్రంథ మగురామాయణమహాదధిని నాలుగుగ్రంథములుగాఁ గొనిన మహిమవంతుఁడు. రెండ్రం బులపద్య మొక్కటియు నిర్మింపంగ శక్యంబు గాకుండుం దగ్గతఁ గావ్యమెల్ల నగు నే నోహోయనం జేయఁజే, పాండిత్యంబున నందునుం దెనుఁగుఁగబ్బంబు, అద్భుతము గదా! రామరాజభూషణుఁడు జాలసరస్వతి మున్నగువారు రాఘవ పాండవీయము నెదుటఁబడినపుడు పింగళిసూరన్నలు కాలేకపోయిరి. ఇట్టిగ్రంథము నందలి చమత్కారమును వేఱుగఁ జెప్పవలయునా,

శృంగారనైషధము—ఇందలికథాంశము భారతములోని సలోపాఖ్యాన మునందలి లేశము. శ్రీనాథుఁడు క్రొత్తత్రోవఁ ద్రొక్కినాఁడు. తాను స్వకపోల కల్పనము గావింపక యొకసంస్కృతమహాకవిరచించిన యుత్కృష్టకావ్యమును గ్రహించి తెనిగించి తనగీర్వాణమును సావితంత్ర్యమును జూపుచు నాంధ్రులకు మహానందముం గలిగించినవాఁడు. శ్రీనాథమహాకవి యనౌచిత్యంబుఁ బరిహరించునపుడు, నౌచిత్యం బాదరించునపుడు, మూలాతిక్రమణమున బండితులను మోసపుచ్చునపుడును, స్వతంత్రించెను. భట్టహర్షుని మూలకావ్యమునకుఁ గావ్య దోషశంకపలనంబుట్టిన యపయశస్సునుబట్టి యేదూఱును నిందుఁ దూఱకుండఁ గాపాడిన కవి శ్రీనాథుఁడు. సంస్కృతనైషధ మిరువదిసర్గములకుఁ బైఁగా నున్న ను దమయంతీవివాహముతో ముగిసినది. అట్టివర్ణనాధిక్యముగల దాని నీతెనుఁ గులో నెనిమిదిబ్రహ్మాండములైన యాశ్వాసములుగాఁ జేసినాఁడు.

విష్ణుచిత్రియము—(ఆముక్తమాల్యద)—ఇది యొక వింతపుస్తకము. రామాయణము గాదు, భారతము గాదు. ఒకపురాణము గాదు. వైష్ణవభక్తులవృత్తాంతమూలమున దేవమానుషచర్యలు, వీరవైష్ణవము, వీరశైవమును నిట్టతాడు వంటివకుఁ జేరచించిచ్చినట్లు యమ్మదానల్లకు నయ్య జంగాలకుఁ జెట్టినకథలతో నింపి యాసరవెల్లిరంగులవలె మూర్ఖుఁడై టెటుకు వెలు కని నిరసించు విద్వాంసు లెందఁ టున్నను మేలుబఱి దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెన్న యను

మాట మిన్నముట్ట నద్భుతాద్భుతకావ్యముగ వడాశ్వాసపరిమితిని విరచించిన కృష్ణదేవరాయ లున్నచో నేనమయములొనో మహామహాపాధ్యాయభిరుదము నిప్పించుటకు మీరు ప్రయత్నింపకుండురా ! ఇక్కవి ప్రభువుగాన ధనమక్కఱ లేదు. నాలుగక్షరములపై నాయనకాన గలదు.

విద్యార్థికిఁ గ్రోతికిఁ గొబ్బెరకాయ వలెదొరకినఁ బ్రయోజనమేమి ? అంధ్రకాళిదా నని పిలువదగు నని చెప్పకొనఁబడు త్రినాథుని మూఁడుకావ్యము లును గాళిదానత్రయమునలఁ బ్రారంభించుట యనర్థము. కాళిదానత్రయమువలె శ్రీనాథత్రయము ప్రారంభములోఁ జదువుట కంతమార్దవముకలది కాదు. ఎక్కడ మాకు సందేహమో యక్కడనే వ్యాఖ్యాతకును సందేహము గల్గించు లఘు టిక గలపాండురంగత్రైతమాసాత్మ్యము కుక్కలోక గోదావరిం దఱించుట కెంతసహకారియో యంతటి సహకారియగును. నేను జెప్పిన యైదుకావ్యములకు 1-2-3-4 గ్రంథములకుఁ డీకాతాత్పర్యము లున్నవి. నాల్గవదానికి వ్యాఖ్యానమే యున్నది. ఇప్పుడు పెద్దలకటాక్ష మించుకంత ప్రసరించిన విద్యార్థి కన్ను దెఱచుట కొక్కింత శక్తికలుగును. దైవవశమున నట్లు పడినవో లేక కవులే యుద్దేశించి వ్రాసినారో గాని నాపంచకావ్యములు కావలసిన ట్లున్నవి. నే నాంధ్రకవితా పితామహుఁడ నని కాని, సాహిత్యరసపోషణుఁడ నని కాని, సూరిలోకాంగీ కార తరంగితకవిత్వవైభవుఁడ నని కాని, బ్రాహ్మీదత్తవరప్రసాదుఁడ నని కాని, అంధ్రనాయకప్రసాదాతిశయపాండిత్యమండెతుఁడ నని కాని, విట్టివీగి వచించుట కాదు. నాయుక్తి నాయూహకుఁ దోచినట్లు నాపంచకావ్యముల తారతమ్యముం జెప్పఁబోవు నన్ను మన్నించి యాలింపఁ బ్రార్థించెదను.

మనుచరిత్రము—విద్యార్థులు దీనిని మొట్టమొదటఁ జదువవలయును. లాభ మేమనఁగా:- సర్వసాధారణముగా భాషాభ్యాసమున కిది మొదటి మెట్టుగా నున్నది. అటఁ జని కాంచె భూమినురుఁడు లోనివంటి యేకసమానపద్యము లెన్నో లేవు. పచ్చనిహనుమంజువనివాగెవక్కఱ పద్యములవంటి యన్యదేశ పదపద్యములు పెక్కులు లేవు. త్రిరుచిరత్వభూతిమతిజత్వరతాది కలఁత వుట్టించు పద్యములు తక్కువ. ఓయి దయావిహీనమతి యూరక యీపసేబిడ్డ గొట్టఁగాఁ జేయెటులాడె నీకు నిది చేసిన దేమి వృథా శపింతురే బోయవె యూఁడుఁడోడు నను బుట్టవె ఇత్యాది మృదుపదశతపద్యములతో నరఁటిపండిచ్చి పిల్లవానిచే బాఠములు చదివించినటులు చేయూరె యిచ్చి బెదరింపక, గారావుమీతల్లి

కడవాడ గాని నే గణుతింపఁ గడవాడఁ గాఁజుమయ్య. పెండ్లికొడుకవు మాకు నిబ్బినదుహాక్షి కూర్మినందన, యని యపుడపుడు తీయనివలుగల నానగొల్పి యానందరసమున నోలార్చి, “సాల్వోక్యము తుదినిచ్చెద నేలు మిల ద్వితీయ మను వనై” యని యాశీర్వాదించును. దీనిం జదివినయెడల ననేకము లగుసంస్కృతాంధ్ర)పదములు (వేనవేలు) మాటకొక్కయర్థము మాత్రమే కలవి పట్టువడును. మాటలాడుట కన్ని తెఱఁగుల మాటలు నుండవలయును. అప్పుడు గదా యే దైన వ్యవహారమునకో, యుద్యోగమునకో, వినోదప్రసంగమునకో యనువగును ఇంక నంసారవిషయము లగుపలువితములమాటలు, రాజ్యము, తపస్సు, వేట, యడవి, పెండ్లి, మృగములు, పక్షులు, కొండలు, చెట్టుచేమలు, తడవుకొన కుండఁ బరేగితముం దెలిసికొనుటకు నితరులకు స్వాభిప్రాయముం దెల్పుటకుఁ జాలినన్ని శబ్దములు సంపూర్ణముగ నున్నవి. తప్పలు సవరించి యనేకప్రతులతో సంప్రతించి దీనికి మంచిప్రతి యచ్చువేయించవలయును. నామిత్రులయొద్ద నున్న యొకప్రతితో నెన్నో మనము వినని క్రొత్తపద్యము లున్నవి. దీనివలన మాటలు నేర్చి వసుచరిత్రముం జదువవలయును. మనువు దృఢమైనపిమ్మట వసువుపై నాసపుట్టును.

వసుచరిత్రము—పెక్కుమాటలు తెలిసికొన్నపిమ్మట వాని నుపయోగించుటకు స్వతంత్రశక్తిని వినియోగించువిధాన మిందుఁ గలదు. మాటలు తెలిసినంతనే కాదు. వానిని జమతాగ్రముగ నుపయోగించుట నేర్వవలయును. పదముల పొందిక, యుక్తులు, నుచితానుచితములు, వాక్యచమత్కారము నేర్పుచు నొక్కొక్కమాటను వేఱువేఱువిధములుగా మార్చి పలుకుట తెల్పును. మనలిమానుల టిటిది గిరికాననమలరించును. బాలునకు మాటలు వచ్చును. అన్నము తినుటకు నీళ్లుపోసికొని రమ్మనిన వాని కర్థమగును. అన్నమునకు నీళ్లుపోసికొ మ్మనిన నర్థములోనిమెలకున గ్రహింపలేడు. బండి మీఁద నెక్కి చెంచుర్తివెళ్లు మనిన దెలిసికొనును. బండి మీఁదనెక్కిన నేయూరువెల్లెద వనిన గ్రహింపలేడు. మనుచరిత్రము చదివినవాడు వసుచరిత్రము చదివిన నిట్టి మెలకువలు గ్రహించుపెద్దబాలునివంటివాఁ డగును.

ఒకచాయ ననపాయపికగేయనముదాయ మొకసీమ నానామయూరనినదము లలనాజనాపాగవలనావనదనంగతులనాభికాభంగదోకిప్రసంగము...

కన్నపాదము లజగన్నమేటికి నైన బాలజంఘులు వరశాల్కిన...

అచటిసానులు రత్నరుచిరంబు లననేల వానివంశము లెల్ల నీను మణుల...

నిలువెల్ల నీచాతినీచోపసరణంబు ప్రకృతియెల్లను జాడ్యపరిణతంబు...

రూపుఁ గన్నారఁగఁ జూచివచ్చితి నవాంబుకుహంబక నీకుఁ దెల్పఁగఁ.

తలిరుఁబ్రాయమువాని వలరాజు నలరాజు నలరాజుఁ దెగఁడుసోయగమువాని.

ఇత్యాదిగా ముందు నేర్చిన పదములనే విజిదియు సతికియు మంజువాణి విలాససంపదల, భాషాశిశువును— జలకములార్చి పాండుజలజచ్చదపాళిక గప్పి తమ్మినంకులఁ దెలితేనెయ్యగ్గులిడి క్రొందరఁగల్గదలించ్చు కల్వతోట్టెల ఘటించి పెంచి యొకరసికునివశము గావించి యానందముగ నిర్భయముగ నుండు మని లాలించి విడిచియుండఁ గొంతునవుడు—

ఉ. తమ్ములఁ బంపుదు సృణిశతమ్ములఁ బంపుదు రాజహంసవా

తమ్ములఁ బంపుదుం బరిచితమ్ములఁ గాననదేవతాళిజా

తమ్ములఁ బంపుదుఁ ద్రుతగతమ్ముల నేనును సారణీప్రపా

తమ్ములవత్తు విశ్వవిదితా ముదితా మదితాప మేటికిఁ. అని యోదార్చును.

ముఖ్యకథలో నడుమనడుమ నప్రకృతార్థమివంబున శబ్దముల విశేషార్థములు రుచిచూపును. వెనుక నేర్చికొనిన పదములను బునరవలోకమున మెఱుఁగువెట్టుటయే యిందు విద్యార్థులు చేయవలసిన పని. పదముల కర్థాంతరము లొక్కువ్వుడినే నేరుప మొదలిడి మతిభ్రమణము చేయుకుండ—

విదితాతనుమంత్రజాలు నిమ్మనిఁ గొనియాడశకృష్ణమె ఇతండు మాకుఁ బరమాపుండుగాక మునీంద్రమాత్రుఁడే! ” యనురీతి నుచితగతి నందందు మెలఁకువగ మాటలాడనేర్పును. ప్రపంచజ్ఞానము సంపాదించినకొలఁది రామరాజభూషణుఁ డిందు సంగీతసాహిత్యములు గెండును మేళవించినాఁ డని నేర్పరులవలనఁ దెలిసికొనఁగలము. బ్ర|| కఙ్ఠా పాపయ్యశాస్త్రిగారు, సత్యవోలు సోమసుందర రావుగారు మున్నగువా రాయావిధము లగురాగాలాపముల కెడముగలుగు పద్యములను జదువుట వినిన విద్యార్థుల కనుభవమే. కొండఱవలె బృథుకాక్షరంబులు గురుశ్రీవర్ణ తుల్యంబులె ” యనుచో “క” యనునక్షరములు “క్రీ” యనువర్ణమునకుఁ దుల్యములా యని పెడయర్థములు చేయుట నేర్చుకొని విరసులు కాఁగూడ దని మీరు విద్యార్థులను మందలింపఁదగు. ఇట్టి వసుచరిత్రములోని పద్యము లన్నియుఁ బ్రతిపద్యరసాస్పదము లని తెలిసికొన్న విద్యార్థులు కీర్తిశేషులైన చిత్రావధానులగువేంకటనారాయణశాస్త్రిగారి పుస్తకములో

నుండియు నచ్చప్రతిలోని కెక్కని 100 పద్యము లెట్లుండునో యని నోట ప్రేరి డికొని మిన్నుచూడకపోరు. చచ్చి స్వర్గమునందున్న యాశాస్త్రిగా రబద్ధము లాడి యుండరుగదా. వారితమ్ము లిపుడు కాకినాడలో నున్నారు. వారి యొద్దనున్న బేమో యావుస్తకమునకై విద్యాంసులు యత్నింతురుగాక. ఈగ్రంథ మంతరసా స్పదమైనది కావుననే సంస్కృతకవులు దీనిని భాషాంతరీకరించి యున్నారు. వసు సంపదయున్నపుడు రామా, కృష్ణా యన బుద్ధివుట్టిన సాగను.

రాఘవపాండవీయము—మనుచరిత్రమును వసుచరిత్రమును గట్టిగఁ జది వినపిమ్మట రాఘవపాండవీయమును జదువవలయును. వసుచరిత్రములోఁ బఱగ పాటుగఁ బ్రకృతావ్రకృతార్థముల నిమిచ్చెను. ఇందు రెండర్థములుఁ గడవెళ్ల వచ్చునట్లును రెండర్థములును బ్రకృతములే యగునట్లు నిదివఱకు నేర్చిన శబ్దజా లముతోనే శ్లేషలు విఱువులు గనఁబఱచి యతినిపుణముగ రచించినాడు.

పాండురాజయశమెన్నవై తతికూరదశరథేశకులముర్య

ఎనయ్ లోకగురుప్రళప్తిగల నీయిల్లాలనై కాంతవ

ర్తనలం బర్వుచు నుర్విమానవతులఁ ధన్యస్థితి న్నిచియె

ప్పిన నన్నర్థమె యిట్లనందనులయాభీలా ర్తి పాశ్చేత పావనమానీశ్వర...

ఏనుంగని కరమరయక, పూనితిఁగా కిట్టియెడలఁ బొసఁగునె... . [దు.

అంత రారమ్ము మనుజపయజ్ఞ ఫలము నొసఁగెదఁ గొను మని విభావసూద్యువుం

లనుపమప్రేక్షిమంబది దినములై దు, రెండునొండువిఘ్నంబు లేకుండబరిగె.

ఇట్టి తేలికమాలలతోనే యర్థచమత్కృతిని సూరనాధ్యునివలన “ దేవరప్రేరణం బునన యుద్దీపించు వాగైవ్యవ శ్రీవిస్ఫూర్తి రామభారతకథాశ్లేషప్రబంధో త్తమవ్యావిర్భావము నిట్లుసెందె. దీనిలోఁ గొన్నింటికీ బెద్దలు భాగవతార్థముం జెప్పదు రని విందుము.

కాళిదాసత్రయముం జదివిన ట్లీ మూఁడుగ్రంథములం జదివినవారి కేదేని వికవృద్ధ్యులొకపరీక్షయొనర్చి బిరుద మొసంగి మిగిలిన రెండుకావ్యములం జదువుట కొకొంత ప్రోత్సాహముం గలిగించుట యుక్తము. ఇకావ్యత్రయ ముతో జరగనివారు చదువు చాలించి పొట్టకై వెదకికొనినను గొంత సంతృప్తి యుండును. అట్టివారి యత్నము “ ఫస్తుఫారము” దాఁకఁ జదివినాడ నని యుద్యోగమునకై వెదకు విద్యార్థి యత్నమువలె హాస్యాస్పదము కాదు. ఏపాత శాలయం దైన నుపాధ్యాయులు గ నియమింపఁబడవచ్చును. ఉన్నతపాతశాల

లలో నిపు డింతటి చదువు చాలును. సంస్కృతకావ్యములలో “ భారవేర్థగౌరవ ” మ్మని యర్థగౌరవముంబట్టి కిరాతార్జునీయముం జెప్పన ట్లీయాంధ్రీమున వసుచరిత్రము రాఘవసాండ్వీయము లొకదానికంటె నొకటి యర్థగౌరవమునం గ్రమక్రమాభివృద్ధిగాంచినవి కావున నీరెంటిని దప్పక చదివింపవలయును. రామకృష్ణప్రభావమునఁ గలిదోష మడఁగును.

శృంగారనైషధము—ఈవిద్వదౌషధమునుఁ గలిదోష మడఁగునట్లు త్రినాథమహాకవి రచించెను. ఇందు మనుచరిత్రములోని పద్యములవంటి పద్యములు, వసుచరిత్రములోని పద్యములవంటి పద్యములు, రాఘవసాండ్వీయములోని పద్యములవంటి పద్యములు సంతకంటెఁ జిత్రములైన పద్యములు నున్నవి. ఇది చదువునప్పటికి విద్యార్థి కెక్కుడుశ్రద్ధ కావలయును. క్రొత్తక్రొత్తమాటలు నవనవార్థములుఁ గల్పనలును బెద్దపెద్దభావములుఁ గలవు. సంస్కృతపదములు వెనుకటి మూఁడుగ్రంథములలో కంటె నితరమైనవి కలవు. వర్ణనలు విశేషములు. ఇదివఱకు నడుమనడుమఁ దగులు సంశయముల కిందుఁ దీర్పు లున్నవి. లోకాచారములు, వైద్యము, వ్యాకరణము, జ్యోతిషము, భరతము, భూగోళము, నీతిశాస్త్రము లలోనిప్రసంగము లాయాస్థలముల సందర్భానుసారమునఁ జొన్నఁబడినవి. విద్యార్థి యాయాపట్టుల మూలకథతోపాటు వానినిగూడ నేర్చికొనుటకుఁ గొంత కాలము వినియోగింపవలయును.

“ పేరసుగం దలంచెదవు భీమతనూజ...ఎవ్వరికి దోసము దాఁ దనపేరుచెప్పటాచారవివేకహీనుడగు జాల్తుని మెత్తురె.....

“ పణినాపత్యోక్తశాస్త్రముల్ తాతజ్ఞానులు చెప్పఁ డెవ్వీయను చందంబొప్పఁ గాకులు కాకాయనఁ. “ ఉత్తరము విస్పష్టంబుగాఁ గోకిలవ్రాతంబిచ్చెఁ దు హీ తు హీ యని ”

“ అస్తివామ్యభార మస్తికాతూహలం బస్తిఘృనలీలము ”

“ సామునకు బలివెట్టిని ప్రతిసవారు, నీగ కెన్నఁడు నే నిలియిడనివారు ధనము గావున్న దయ్యాలఁ దఱుమువారు

“ జనగవేషణనిరతుఁ డాచెట్టసూచు, నభినవబ్రహ్మచారిచయాజనంబు.

“ భాండికమండలీప్రకృతబంధుఁడు ”

“ తనజనకుఁడు శౌరిసుద, ర్జునచక్రమునను జయించె జగమని మరుఁడి

ననితయదర్శనకటితట, ఘనచక్రమునం జయింపఁగాఁ దలఁచెఁజామీ.

ఈరీతి, రత్నాకరములోనుండి నే నెన్ని మెఱుంగులు చూపింపఁగలను అవగాహనముచేసి యోపికపట్టి వెదకినవానికి నవరత్నములు దొరకును. నామాటల తోనే తృప్తి నొందఁ దలఁచువారిని మొండితేలుగుట్టును. ఇట్టిగ్రంథముం గావించిన మహాకవికిఁ గనకాభిషేకము నేయవచ్చును. మొదటిమూఁడుకావ్యములం జదువకుండఁ దీనినే చదువఁదలఁచుట తొందరపాటు. కలిహర మైనపిమ్మట విష్ణు చిత్రియము కడపటిది.

విష్ణుచిత్రియము—దీనిం గూర్చి యెంతచెప్పినను శెప్పఁదలఁచిన విషయ మేదో మిగిలియే యుండును. మీకుఁదృష్టియగునట్లు నేను శెప్పలేను. పైనాల్లు కావ్యములలో లేనిపదములు, వర్ణనలు, కల్పనములు, విషయములు, పనిగట్టి వేసినట్లున్నవి. “అయంవిశేష” యనినట్లు దీనియందు విశిష్టాన్వైతసిద్ధాంతము ముఖ్యము. రాజుదలఁచిన దెబ్బలకుఁ గొడవయేమి. విద్యసంతోషలితో ననవర తము మెలంగు నీకవిరాజునకుఁ జేయవలయునన్న సంతతిగొప్పవనియును గోటి తుదనుండును. శ్రుతపాండిత్యమే యెక్కొక్కరికి విశేషప్రపంచానుభవముం గలిగించి యాదరముం గాంచును. ఎన్నఁడు నెవ్వరుఁ ద్రొక్కని దారులు, నెవ్వరుఁ గల్పింపని కల్పనలు, నెవ్వరికిఁ దోఁపని తలంపులు, నెవ్వరు నంటక విడిచిన పదములును వెదకి వెదకి శ్రుతికటు వని దుర్గాహ్లామని నియమవిరుద్ధ మని యెన్నక ప్రశ్నించుటయు సమాధానమువచ్చుటయునే ముఖ్యముగ విద్యార్థుల నుత్కటప్రజ్ఞావంతులం జేయఁగోర తా నతికష్టపడి దీనిని రచించి యుండును. ఇన్ని క్రొత్తసంస్కృతపదము లున్నవని యిన్ని తెనుఁగుపదము లున్నవని యేవారును దెలిసికొనలేరు. (మాయొద్ద నీరీతిశబ్దము లిన్నివంద లున్నవి. నేనిన్నిపదముల సంగ్రహించితే ననువా రీగ్రంథమును జక్కఁ గాఁజదివి యున్నయెడల నన్నియో పారివిశంగాయగములు, పెందిగువడిసమాసములు వారిపట్టికకుఁ జేరి యుండును. క్రొత్తవ్యాకరణము వ్రాయుచున్న మహాత్ములు లోహండికావల్ల నేన మాసములోఁ జేర్చిరో కనుఁగొనవలయును. ఇందును సాధారణపద్యములు, శ్లేషలు, ద్వ్యర్థులు, గలపద్యములు మితిలేకయున్నవి. నాలుగుకావ్యములు చదివినా మని యహంభావమునఁ జదువువారి కిది కొఱకఁబడదు. “పూని ముకుందు నాజ్ఞ కనుబొమ్మనె గాంచి యజాండభాండము లావినను” ఇప్పద్యమున కిపు డచ్చువు సైకములోనున్న యర్థము తాత్పర్యము సహాయమున నాత్మానుభవ మగునట్లర్థముచేసికొనఁ గలుగువిద్యార్థులు నూటి కొక్కరుండురు. వారికైనను

జేపాటికట్టయో పేపబెత్తమో ప్రచ్ఛకొనకుండఁ దెలిసినబోధయేకాదు. ఇందలి పద్యములిట్టివి యని యందిచ్చుటకు గ్రంథవిస్తరభీతి మెండుగా నున్నది.

“పిడుగుల కల్గి లోఁదొలిచి భీరులు కంచముచల్లు దీధితుల్...”

వెలివాడలోఁ గ్రొత్తమృక నాల్గోని నూనెయిడి తంగెడాకుఁజుట్టెను తహతహ మృతమర్త్యు రెంటాన నిడ్డఁబాగుక నెత్తు రంజల్లు పెనుపొట్ట ముంజెవాని... ఎలనీటిబాండలంబులు పోలె మెదడెల్ల జుట్టివై చిన డొల్లుపుట్టగములు...

ఇట్టి వెన్ని యగ్రహారములిచ్చి, కవితాపట్టాభిషిక్తుంజేసి, నిరుపహతిస్థలము, కప్పరవిడము, ఉయ్యెలమంచ మిచ్చి చెప్పినట్లు వ్రాయు వ్రాఁతకాండ నిచ్చి యూహదెలియంగల లేఖపాఠకోత్తముల నిచ్చి నను మఱియొకఁడు వ్రాయునమర్థుఁ డుండు నని నే నూహించను. ఇంకఁ బిడుగుకుఁ పద్యములున్నవి. మీఁగడలజిడ్డఁగించెడు కమ్మగాడ్పు పద్యము లున్నవి. అగపలముఁచిపెట్టు కలమాన్నపుఁ బద్దము లున్నవి. చేచుఱుకఁ నునేయి, మే కెనువుకుంపట్లు, సమస్తమును గలవు. ఇది యొక నిఘంటువు లేక భాషాసర్వస్వము. దీనితోఁ బంచకావ్యములు పూర్తియగును.

ఈపంచకావ్యములకుఁ బ్రస్తుతిమున నున్న టీకాదులవివరము :—

మనుచరిత్రము—మూఁ డచ్చుప్రతులున్నవి. ఒకటపది గుజిలీప్రతి, తప్పలతడిక, రెండవదానిలోఁ గొన్నిపద్యములయర్థములు వ్రాయ లేదు. మూఁడవది యొక్కంత చూపునకు రన్యముగా నున్నది. ఉపోద్ఘాతము, కథాదివిమర్శనము లున్నవి గాని విద్యార్థికిఁ బ్రథమకావ్యముగాఁ జదువఁ బోయిన నిండుకంతయు సహాయము చేయదు. నాయభిప్రాయమునఁ బ్రథమకావ్యమునఁ జక్కఁగా సంధులు, సమాసములు, విభజించి తెలుపుటయు (సభమపక్షము వెంకయ్యవ్యాకరణములోని సంజ్ఞా, సంధి పరిచ్ఛేదము లయిన) బ్రస్తావనమునఁ దత్తత్థనముల సూత్రములు చూపించి యామూలమునఁ గొంతవ్యాకరణజ్ఞానము కూడఁ గలిగించునది గా నుండవలయును. ప్రతిపద్యమునకు, సులభతాత్పర్య ముండవలయును. రాముఁడు—ఏకవచనము, రాములు—బహువచనము, గాన (హరి-హరులు) అది ఏకవచనము, అదులు బహువచన మనుకొనకుండ నైనఁ జేయవలయును. ఏదియు లేకుండ, శ్రువత్తోఽశకురంగనాభ మనుపద్యములో నలంకారము, భ్రాంతిమదలంకారము, వస్త్రాత్పేక్ష, రెంటికి సంకరము. విరూపకార్యోత్పత్తిచే విషమాలంకారము. వ్రేళ్లకాంతి యెఱుపును బొందె ననుటచేఁ దద్గుణము. ఇట్టి

వేవిద్యార్థి చెవికెక్కును! పోనిం డాయలంకారముల లక్షణము లేవి? ఇది తెనుగు పదము, నిది సంస్కృతము : ఇది యుకారసంధి, తద్భవ, మిది, తత్సమ మిది, మొదలైనవి సరళపరుషమార్గముల స్థిరజ్ఞానము కల్గిరితిం దెలుపవలయును, చిన్న చిన్న నిఘంటువులు తెల్పుట మేలు. ఏమియు లేనికఠిన మాకిష్టము లేని యాటీకలు పిద్యార్థుల కుపకరింపవు. ప్రపంచజ్ఞానము కలవారికై యవి యుండుగాక. మాకు వ్యాఖ్యానములు గూడఁ గావలయును. ఒక్కపుస్తకము టీకలోను, ఆ శాస్త్రమున కొక్క సంధిసూత్రమును బందెమునకు లేదు. కేదారేశుభజించు చోట మాకు భూగోళమో దేశచరిత్రమో కావలయును. హింగుళాపాదాంభోరు హముల సేపించునపు డీయమ్మ యేదేవునిభార్యయో మాకుఁ దెల్పకున్న మాకు భక్తి యెట్లు స్థిరపడును.

వసుచరిత్రము—మనుచరిత్రముటీకలను బోలియున్న రెండుటీకలు దీనికిఁ గలవు. ఒకఁగ్రంథిగుణము కనఁబడకుండుట వైద్యశాస్త్రప్రకారము మేలుగా నున్నది. ఇందులో మంజీరాగ్రంథము నెట్లు భేదింపవలయునో యెట్లు సంధింపవలయునో తెలిసికొను మార్గము కాసిపండితులకుఁ దెలియనేమో మాకుఁ దోచలేదు. వసుచరిత్రములో నుకారమునకైన సంధి యెట్లో పిద్యార్థి నేర్చుకొనుట కును దగఁదా. ముందటిపద్యముతో నన్వయమే కాని యన్వయమన నేమో తెల్పను. వెంకయ్య వ్యాకరణములోని పంచపరిచ్ఛేదములలోని సూత్రములైన రాకుండ నష్టపెట్టు టీకలు మావిద్యార్థులకు బధిరశంఖారావములు. “ఈపద్యము ద్విప్రాసము గలదిగాఁ జెప్పఁబడియె.” యతి యన నేమో ప్రాస మన నేమో యెఱుఁగని మాకు ద్విప్రాస మేల. ఛందస్సుకూడఁ గొంచె మిందుఁ గనఁబడవలయును. ఆశ్వాసాంత్యభిన్నవృత్తముల కైన లక్షణము లేదు. ఏపుస్తకములలోను బద్యలక్షణములు లేవు. కొన్నింటికిఁ దాత్పర్యములు లేవు. అర్థమన నేమో, తాత్పర్య మన నేమో, భావ మన నేమో వివరించిన పిమ్మట “అనిభావము” అని వ్రాయుట లెస్స. “యమునా సరస్వతులనుగా నుత్పేక్షించి నాఁడు” ఉత్పేక్షకు శబ్దార్థమైన వ్రాయఁజనదా. “కలికి యొప్పిదంబు కాంతమయ్యె” నని నిఘంటు వంట! “దీనం గాంతియను కావ్యగుణము చెప్పఁబడినది.” గుణదోషవిభాగ మోనమాలురాని వారికేల. “ఊరూపాభూవుత్త్రీ” ఊభూవుత్త్రీ. రాఘవత్వే భవత్ప్రీతా రుక్మిణీకృష్ణజన్తని” ఇది మొదటిపద్యటీకలోని యారంభశూరత్వము. రెండుమూఁడుపద్యములనుండి యిట్టిసంస్కృతపదములైన

మందునకుఁ గానరావు. “ అంకానుపిచ్చికొండ ” పద్యార్థము లిందు బహుశము. ముక్కస్యముక్కార్థములు పెక్కులు. దీనికి మంచివ్యాఖ్యాన మొక్కటి దయచేయఁగోరెదను.

రాఘవపాండవీయము—ఇప్పుడు దీనిమొగము (ముఖవ్రతము) నైనఁ జూచుచున్నవారు కనఁబడరు. అంగళ్లలోనివ్రతి జననీజనకులన నెవ్వరో యెఱుఁగని యజ్ఞానమున నున్నది. చదివిన నేమియుఁ దెలియదు. సంతమెఱుఁగు సాని మెఱుఁగు ముద్రణములోని యొకటి యంగడివ్రతిపుత్రిక. రెండవది మేకసోతు గాంభీర్యము చూపుచున్నది. విషయమున మాకది యినుపగుగ్గెల్లె. “ తానన్న మాట యిచ్చునకైనను ” అనుపద్యమునకు రామాయణభారతార్థములు రెండును సమముచేసినది. వ్యాచికింసఁ రూపమెట్లో తెల్పదు. పూనిక చెల్లింపుచు, ఘూర్జర, సిన్ధూ, కళ్ల యండలీనిరు, పితరులఋణముదీ ర్పెడుసూను జెందని దౌర్భాగ్య గ్యశీలు గోత్రమ్మ (త్రమ్మ) లవిశేషసాధుత్వాసాధుత్వములు విచారింపదు. కారణములు సూత్రములు ముట్టదు. శ్రీవృక్షకీఘోటకములు=శ్రీవృక్షచిహ్నచిహ్ని తములైనయుత్తమాశ్వము లట. “ హరిమృగవ్య ” యనఁగా దశరథుఁడు హరి=హరిములుగలవాఁడు, మృగవ్య = వేటయనవలయునట. పాండురాజు హరి=మహాహరమైన, మృగవ్య=వేటయనవలయునట. అట్లనకున్న దోషమేమో, అనిన నుపయోగమేమో తెల్పదు. “ నాయందుఁ గరుణ నడవఁగట్టి పగఱ నడంగించితేని ” యనుసముద్రునిప్రార్థనకు “ నాయండుఁ గరుణనడవఁ=నాయందుఁగరుణజైవారగా, గట్టిపగఱ=నాకుఁగలక్రూరశ్రతువులను, అడంగించితివేని సిద్ధసంకల్పుఁడనగుదు ననియర్థమట. నాయందుఁ గరుణ, నడవఁగట్టి=నడుచుటకు నేతువుగట్టి, పగఱగెలిచితేని=రావణాదులజయించితివా ” యనుసర్థము రావలయునని విజ్ఞల యభిప్రాయము కలదు. దానినిందు విశేషార్థముగా నైన సూచింపదు. ఈగ్రంథమునందే విశేషముగ స్లేషలు, యమకములు, చిత్రకవిత్వములు, లక్షణములు విరివిగాఁ దెల్పవలసియుండఁగా మాకంధత్వము నాపాదించుచున్నది. మాయల్పజ్ఞానముతోఁ గుఱితికుండలోఁ జేబాటలు వేసిన ప్రయోజనము కనఁబడలేదు. ఈగ్రంథములోని యొక్క-విశేషాంశము. మొదటి పద్యమునకుమాత్రము శార్దూల మనితెల్పి “ సారాచారవిశారదా ” యను లక్షణపద్యము నుదాహరించినది.

ఈకావ్యవ్రతములో మావిద్యార్థులకు వ్యాకరణము, ఛందస్సు, అలం

కారములును బూర్ణముగఁ దెలియునట్లు మీరు యత్నింపకున్న నిష్ప్రయోజనము. మా కట్టియదృష్ట మెప్పుడు పట్టునో. వానివాని దివ్యతీయముద్రణములకై పండితులకుఁ దోడ్పడుఁ డని భాషాభిమానుల నిఁక మేము ప్రార్థింపవలసియున్నది.

శృంగారనైషధము— మాహిరణ్యాక్షవరము లీగ్రంథవ్యాఖ్యానములో లభించిన వనవచ్చును. రెండువ్యాఖ్యానములలో నొకటి నాకత్యంతశ్రేష్ఠముగా నున్నది. మానందహములం దీర్చుచున్నది. ఇంతపరివిగాఁ గాకున్ననుఁ బద్ధతి యిట్లేయుండఁ బైమూఁటికిని వ్యాఖ్యానములు పండితు లనుగ్రహింపవలయును. టీక యనిన నిదియే. వ్యాఖ్యాన మనిన నిదియే. వేయేల ! “గురువన్నఁ ధన మనినను బుణ్యమనినఁ గోఁగోదయంబన్న దేవరయన్న నృనమన్నఁ, దుష్టి యనినఁ... వాత్సల్యమన్నఁ.....బరమోపకారమనినఁ సర్వంబు నన్న ” న్నాకిదియే. తాత్పర్యాది వివృతి యింతకు మించి నూ కక్కఱలేదు. ఇంతకు మున్ను మూఁడుకావ్యములం జదివి యు నిట్టివ్యాఖ్యానము గలగ్రంథ ముండియు నజ్ఞానులమైన మాయదృష్టము.

ఆముక్తమాల్యద— ఈయత్తమగ్రంథమునకును నైషధవ్యాఖ్యానము వంటి వ్యాఖ్యానమే కావలయును. ఇందు దక్షిణదేశసంప్రదాయములు మాకె క్కువ తెలియఁదగినవి గలవు. దైవీతాదైవీతాదుల యుపన్యాస మిం దొక్కింత యవసరము. గ్రంథవిషయమై యిటీవలి పీఠికాదులు కొంత కథాసందర్భమును బోధించుచున్నను కొన్ని నేర్చికొనుట కితరవ్యాఖ్యాన సాహాయ్య మవసరమై యున్నది. పింగళి సూరన్న ముందా రామరాజభూషణులముందా తెలియక మేముచదువునది చిలుకచదు వగుచున్నది గదా !

పూర్వవ్యాఖ్యానములు పెక్కులున్నవి, పైయైదింటికిఁ బునర్ముద్రణ మవును వానిం దిలకించి సంస్కరించుట మేలు.

విద్యద్వరేశ్వరిలాఠ ! ఒక్కముఖ్యవిషయ మింకనుఁ జెప్పవలసియున్నది. ప్రతిగ్రంథములోను గృత్యాదిపద్యములంబట్టి కవులయొక్కయుఁ గృతిపతులయొక్కయుఁ జారిత్రములు, కాలనిర్ణయము దేశమును దెలిసినంతవఱకు స్పష్టముగా నుండవలయును. ఇట్టిజ్ఞానము లేకయే, మే మిప్పటికి నెందఱుచెప్పినను నెన్నిగ్రంథములలోఁ గనఁబడుచున్నను, పెద్దిభట్టుగారివ్యాఖ్యాన మనియు, కాళిదాసు గారు చల్లయోః వెల్లకుక్కయోః ” అనినారనియు, “నానాసూనవితానవాననల ” పద్యము కొని రామరాజు తనపుస్తకములోఁ జేర్చికొన్నాఁ డని, భీమన

పుస్తకమును గోదావరిలోఁ గలపినాఁ డని, ఆంధ్రీశబ్దచింతామణి యధర్వణుని దని, తెనుఁగుభారతము నారాయణభట్టు దని, (ఇంకను దెల్పిన వెట్టిగానుండును) భట్టాకపుఁబట్టు విడువకున్నారము. ఒక్కటి మరలఁ జెప్పచున్నందుకు మన్నించి విశ్వగుణాదర్యముతోని “అప్పయగురోః” అనుదానింబట్టి అప్పయదీక్షితులు మొదట వైష్ణవుఁడే యనినమ్ముటను బైదానిలోఁ జేర్చిగోరెదను. అలకనవాపాత్రుఁడు, అల=ప్రసిద్ధుఁడైన, కనవాపాత్రుఁడు. అని ప్రసిద్ధుఁ డని కాఁబోలు వాని చరిత్రము వ్రాయకవిడుచుచున్నారు. ఎక్కడివాఁడు, చరిత్రమేమి? నవాయిబరీదు. ఇ దేమిటి, మనుష్యునిపేరా, మసీదా, పర్వతమా! జమ్మిలోయఁబడి, జమ్మియేమి, లోయయేమి? నిజామాదుల్వజీరుల్-ఏనిజాము? చంద్రగిరిమర్గంబందు త్రివేంకటేశ్వరుఁ డొప్పెన్. ఎప్పుడు? కర్ణాటాంధ్రీధరణీపునరుద్ధారికి-ఎట్లుద్ధరించినాఁడు? మిశ్రజ్ఞాంగలఖాసహలహలత్రిపురహారా! ఇతఁ డెక్కడివాఁడు? “తరుణచరణభాగిభ్రామశరణ” ఎపును? “హల్యాహతజన్యజాంగలాంగణ” ఏసంవత్సరపుయుద్ధములో? నిజామగుప్తకల్యాణహారా! శిల్లి కాగధరాధాద్యరిధామథామగరిమగ్రస్తగ్రహాధీశ్వరా! హేమకూటాశ్రయఖ్యాతబ్రహ్మము. విరూపాక్షస్వామిస్థానాదికము, మామిడిసింగన, ఆకువీటివారు మొదలగువారి వృత్తాంతము, అధమము వంశవృక్షములు లేనిదైనను జాలును.

పండితవర్యులార! ఇందు పై విషయములు కొన్ని మీకాక్షేపములనితోఁపవచ్చును. మాకున్న లోపము లివి యని తెల్పుటయే కాని ఖండనమండనాదులుగా మన్నింపవలదు. ఎప్పు డీవిషయములు పూర్తిగా మాకు దొరకునో యప్పుడు మేము కృతార్థులము. భాషయన్న నెదురీఁగుచుఁ గరెక్కకున్న విద్యార్థుల నున్నట్లులం జేయునుపాయము లివి. మృగములను మచ్చలు చల్లి మాటు నొద్దికిఁ దేవలయుంగాని పొగపాటులు, మందుగుడ్డలతో విముఖములుగాఁ జేయరాదు. సంస్కృతకావ్యములం జెప్పు శాస్త్రులువారం దం దున్నారు గాని యాంధ్రీకావ్యములం జెప్పుటకును నియమపూర్వకవిద్యాభ్యాసము చేయుటకును, గురువులును విద్యార్థులును గలవైరి. ఎవ్వరో కొందఁ జిప్పు డిప్పుడు సంస్కృతము చదువుటకు మొదలిడి శాసనములుచదువు నభ్యాసము చేయుచున్నట్లు, కొందఱు తెనుఁగు గ్రంథములం జదువ నాంధ్రీతరులు యత్నించుచున్నారు, కావున వారింగాంచి యైనఁ గొందఱును, నొకరింగాంచి మఱియొకరును భాషనేర్చికొనవలయు నని కాకున్నను జాతీత్రము ముఖ్యమని యెంచియైనను, అం దేమి యున్నదో యని యయినను జదువందలఁతురు. నేలవిడిచి నాముగా భాష

రాక చారిత్రమునకై వెదకువారు నేను గోరినట్టి వ్యాఖ్యానాదికముగల గ్రంథముల సహాయములేక భాషాభివేదజాలరు. ప్రతిగృహస్థుని యొద్దఁ బంచకావ్యములలో నేదో యొకకావ్య ముండును. ప్రతిగృహమునఁ బోతరాజుగారి భాగవతమున్నది. రామాయణపారాయణము చేయు నిండ్లింకను గనఁబడుచున్నవి. భారతము కొనినప్పటినుండి రాత్రులు చక్కఁగా నిద్రపట్టుచున్న వారున్నారు. నాటకశాలాధికారులు పాండవాజ్ఞాతవాసములో “శాకుంతలకు నల్ల చీర సుందరముగా నుండు” నని బోధించుచున్నారు. ఇట్టి మమ్మండఱ నిరర్థక జీవనము గల్గవారింజేసిన మీదేలోపము. స్వభాషాభిమానము మాకుఁ జచ్చిపోవుచున్నది. పుట్టినప్పటినుండి మాటాడుచున్నది బాల్యమునుండి యభ్యసించుచుండినది యు నగు మాతృభాషకంటె “మున్నీ” గారియొద్ద రెండుపాపాలులిచ్చి నెలదినములు చదివిన యితరభాష మాటొట్టకై తుద కబ్బుచున్నది. ఆటనెలలు మేనమామగారింట నుండిన కతంబున నచ్చిన ఛాంచిభాష మాకుఁ బండితబిరుదు మిప్పించి పితృర్జితముకంటెను మిన్నయగుచున్నది. అదియొకవిధముగా మాతామహర్జితమే గదా! తెనుఁగు తరముం జదివించుకొనునవస్థకు వచ్చుచున్నారము. కొందఱు తెనుఁగు చదువ నుని నియమము చేసికొనఁబోవుచున్నారట. నీవు తెనుఁగున వ్రాయుటచే నేదో యని పూర్తిగాఁ జదువలే దని చెప్పువారు గల రఁట. నా పుస్తకమున కక్షరములతోఁ గూడిన మాట లక్కఱలేదు. అభిప్రాయము తెలియఁజేయుట యే ముఖ్య మనుచు సంజ్ఞలపుస్తకములు వ్రాయఁబోవుచున్నారు. మూఁగవారే లోకము నుద్ధరింపఁబోవు నవస్థ రాఁగలదు.

విద్యద్యోరేణ్యులార! ఈసమయములో మీరెల్లరు సూక్ష్మబుద్ధి నాలోచించి యేపంచకావ్యములు తగునో నిశ్చయించి యేరితివ్యాఖ్యానము లుండవలయునో నిర్ధారణచేసి, యేమహాత్ము లీపనిం బూని ప్రకటింపనమర్థులొ విచారించి, దయయొక్కఁడు గలదేని యీపంచకావ్యములం జదివినపిమ్మట సాహిత్యము కదురుటకై యేగ్రంథము లుండవలయునో తెలిపితిరేని కొందఱుగాకున్నఁ గొందఱైన గమ్యస్థానముఁ జేసెదరు. ఇంతపాటియుపకారము మనకున్న గ్రంథములలో నుండియే కరుణించితిరేని శాస్త్రము లాంధ్రీకరించి యిచ్చినంతపుణ్యము కట్టకొందురు.

పైని వివరింపఁబడిన కావ్యములపైఁ బలువురు విద్వాంసులు బహువిధములగువిమర్శనములు ఖండనమండనములు వ్రాసియుంచుదురు. అవి యన్నియు నశక్తుడ నగు నేను జదివియుండలేదు. చదివినవా రామార్గముల నాంధ్రీపం

చకావ్యములలో నాచరణమునకు దెచ్చుచున్నట్లు నాకుఁ దోఁపదనుట నాసాహసవాక్యమేమో. నాచెవి నింతవఱకుఁ బడలే దనుట, నక్కఱ గాలివాన సామెత వంటిది కావచ్చును. ఏమనినను ససామర్థ్యమునకుఁ బరాయపదములే గదా. ఎవ్వ రేదిచెప్పినను నది వారివారి సామర్థ్యమానదండమే యగుచుండును. మీయెదుటఁ బెద్దపెద్దమాటలతో శాస్త్రచర్చ మొదలిడినచో గోల్లుస్తిత్తు చెప్పిన “లెర్నెడ్ ప్రీంజరు” వంటివాఁడ నగుచును. నాకర్థమైనంతవఱకు ననుభవమునకు వచ్చినంతవఱకు నాంధ్రీవిద్యార్థులు నేను దెల్పినపద్ధతిని జెప్పుగురువులయొద్దఁ బంచకావ్యములం జనువుట లేదనుదానిపై విమర్శించువారున్నచో నాకుఁ బరమానందము.

ఇప్పటిప్పు డెవ్వ రేవిషయముం జెప్పినను దమలాభమునకే చెప్పుచున్నారను సాధారణాభిప్రాయము నొకరిం గాంచి యుకరు పూనుచున్నాఁడు. (ఈయభిప్రాయములో స్వవిషయము చేరియుండలేదు) ఇందు నేను స్వభావము చూచికొని యుండలేదు. నేను స్థాపించినకావ్యపాఠశాలలోనికి మీరుసహాయము చేయవలదు. గురుద్దేశమేదో పెట్టుకొని యిత్రవానినాఁడ నని విమర్శనలకుఁ దొడఁగవలదు. భూగోళశాస్త్రము, దేశచరిత్రమును విషయప్రధానములు గావున భాషలోఁ దప్పలున్నను నిబ్బందిలేదను మీపూర్వాభిప్రాయమును విషవక “ఏకోహిదోషో గుణసన్నిపాతే” యను నది భాషా(కావ్య)విషయముగా దనుమాటను మఱచిపోయి, యభూగోళము, యేదేశచరిత్రము నితరభాషలలో దుష్టభాషలో వ్రాయఁబడినవో యనిచూడఁబోక, ఇందేమైన సారిమున్న గ్రహించి ప్రజోపకారము చేయఁ జూడుడు. భాషనుద్ధరింపుడు. నేనిందు నిమిత్తమాత్రుఁడను.

అన్నియుఁ గలిపి నోటి కందింపవలదు. మీయాశీర్వాదమున ముందు నాటికి మీరిచ్చినవ్యాఖ్యానముల సహాయమువలనఁ గవులచార్పితములును వారి వారిగ్రంథములలోని చమత్కారములును వారిలో వారియనుసరణవిషయములును మేమే కనిపెట్టి శృంగారనైషధములోనిపద్యములవంటి పద్యములు మనుచరిత్రములోను, మనుచరిత్రములోని పద్యములవంటివి వనుచరిత్రములోను గలవానినొంది యేపద్య మెంతరసవంతముగా నున్నదో విమర్శించువాటి బుద్ధికుశలత గలవారిఁగా నొనర్పయత్నింపుఁ డని ప్రార్థించుచు నాభాషామంజరిని సమాప్తముచేయుచున్నవాఁడను.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు.

చోళ పాండ్య దేశాంధ్రప్రబల్యము.

[నాచెప్పబోవు చోళపాండ్యదేశాంధ్రప్రబల్య మనువ్యాసమునందలి చోళదేశమునఁ గల రాజపురిమండలము పాండ్యదేశమునఁగా మధురానగరప్రాంతము. ఇది తెలిసికొనవగు. వ్యాసమునం గలతప్పలఁ బరిగణింపక యొప్పలగ్రహించి బహుమానింతురని వినయముతో వేడుచున్నాఁడను.]

శ్రీమన్మహాశయులార !

అంధ్రభాష నన్నయభట్టు కాలము మొదలుగ నాంధ్రదేశమునఁ బ్రబలతగని క్రమక్రమముగఁ దామరతంపరయై మహాభివృద్ధిగా నున్న దని యనేక చరిత్రకారులవ్యాఖ్యమున మనమెఱిగి యున్నారము. భాషయొక్క గౌరవగాం భీర్యాదులవక్కణింపను దద్విషయమై ముచ్చటింపను దాక్షిణాత్యాంధ్రుండ నగునేనర్హుడనుగాను. ఈత్రైలింగభాష ద్రవిడదేశము నాఁబరఁగు చోళపాండ్యదేశములయం దెంతవఱ కేమండలేశ్వరుల యాశ్రయమున వన్నె కెక్కినో తద్భాషాస్థితి యిప్పటికెట్లున్నదో యనువిషయముం దెలిసికొనవలసినది యత్యావశ్యకము. చోళపాండ్యచక్రవర్తులు వరుసగాఁ దమస్వదేశము లగు చోళపాండ్యదేశములను దమతమ వంశపారంపర్యముగాఁ బరిపాలించుచు ద్రవిడదేశస్థులు గాన ద్రావిడభాషాకవులకుఁ బ్రోత్సాహం బొసంగుచు రాఁగాఁ దద్భాష ప్రాబల్యముం గని యిప్పటికి నేకొఱతయులేక కొనియాడఁ బడుచున్నది. 11వ శతాబ్దప్రాంతమున “వేంగై నాడన్” (వేంగిదేశాధిపతి) అను బిరుదుగల రాజరాజ కుమార్తెయొక్క చోళముఖ్య లాంధ్రదేశమును జయించి యేలుచున్న కాలమున నేదో యొక కారణమునఁ గొందఱు ద్రవిడదేశస్థు లాంధ్రదేశముం జేరి స్థిరులైరి. ఇప్పటికి వారివంశములు ద్రావిడులునాఁ బిలువం బడుచున్నవి. కాని, వారాంధ్రదేశమున ద్రావిడభాషాప్రచారమును మఱచినారు. అంధ్రులుకొందఱు విజయనగరరాజ్యస్థాపనాత్మకము ద్రవిడదేశముం జేరి కొన్ని రాజ్యములను స్థాపించిరి. రాజ్యాధికారుల స్వజాతి భాషలెవ్వయో యజాతివారికిని భాషకును బ్రోత్సాహ మొసంగియు నుద్యోగవ్యవహారములయందు వానిని బహుమానించుచును స్వజాతిభాషాభిమాన ధురంధరులై యుండిరనుటకు నాయఁ

కరాజవంశపరిపాలితంబులగు పాండ్యచోళదేశములే దృష్టాంతము. దీనింబట్టి విదేశ భూపాల పరిపాలితరాజ్యభాష కింతయును లోపము గలిగినట్లుహింపఁగూడదు. ఇప్పటికి నీవిషయము ప్రత్యక్షానుభవసిద్ధము. ఆంధ్రభాషకు డగుకృష్ణదేవరాయలు నాగమనాయకుని పాండ్యదేశమునకుఁ బ్రధానపట్టణ మగు మధురకు రాజప్రతినిధింగా నియమించెను. తరువాత సతనికుమారుఁడు విశ్వనాథనాయకుఁడు తద్దేశాధిపతియై రాజ్యభారము నహించెను. అప్పటికే ద్రవిడదేశమం దాంధ్రభాషావ్యాప్తి ప్రారంభమై క్రమముగా వృద్ధి నొందెను. విశ్వనాథనాయకుఁడాంధ్రులఁ బెక్కింపఁడు నుత్తరదేశమునుండి రావించి యాదరించెను. ఈతని పరిపాలనమున విశేషకార్యమేమనఁగా :—తెలుచుగఁ దనదేశస్థుల దండనాథులం జేసి తత్సేనానంతరమునకై యనేక భూముల మాన్యములుగా నిచ్చుట. ఇప్పుడు వారు సేనానాయకులు గాకున్నను భూముల మాత్ర మనుభవించుచు జమీందారులనఁ బరఁగించుచున్నారు. చోళదేశాధికారమును వహించిన నాయకుఁడరాజులలోఁ బ్రథముఁ డగుచెవ్వప్పనాయకుఁడే చోళదేశమునం దాంధ్రవ్యాప్తికి మూలస్థానము. చోళపాండ్యదేశముల నాంధ్రవ్యాప్తి విజయనగరరాజ్యాధిపతులకుఁ బూర్వము లేదనియు, దదనంతరమే కలిగిన దనియు ననుట కాధార మేమన, ద్రవిడదేశాంధ్రులకిప్పటికిని సర్వమాన్యభూము లున్నవి. ఇవి యన్నియు నాయకుభూపాలదత్తములు కాని, తండ్రిద్రావిడభూపతిదత్తములు కావు. ఏకథ యెట్లున్నను, ద్రావిడదేశమున నాంధ్రులును నాంధ్రభాషయు విశేషముగ వ్యాపించె ననుట సిద్ధము. విజయనగర రాజ్యావసానమున, ననఁగాఁ, బదియా అవశతాబ్దోత్తరార్థమున నాయకురాజులు చోళపాండ్యదేశములకు స్వేచ్ఛాధికారులై యవారణం బరిపాలించుచుండరి. ఆంధ్రభాషాలలామయు ద్రవిడదేశము నలంకరించె. అయినను, మధురాపురమున విజయరంగ చోళ నాథనాయకునకుఁ బూర్వమును దంజాపురమున రఘునాథనాయకునకుఁ బూర్వమునను గవులు తెలుఁగుఁగబ్బము లల్లి భాషాలంకారం బొనర్చిరినుట కాధారంబు కనంబడదు. కాని, గీర్వాణద్రావిడగ్రంథములు మెండుగఁ గనబడుచున్నవి. దీనికొక దృష్టాంతము. తంజాపురము రఘునాథనాయకుని జనకుఁ డగు సచ్యుతిప్ప నాయకుని రాజ్యకాలములో గోవిందదీక్షితులను నొకపండితుఁడు ప్రధానసచివత్వము వహించి సంగీతవేదాంతాదిగ్రంథములు గీర్వాణమునఁ బెక్కింపి రచించెను. ఈయచ్యుతగోవిందులకీర్తిగౌరవముం గూర్చి యొకానొకకవి.

శ్లో. త్రిషు చాద్యంతనామానా మహీక్షిద్దీక్షితాపుభా

శశ్రే శాశ్రే చకుశలా వాహవేషు హవేషుచ.

అనినుతియించెను. నన్నయభట్టారకాస్పూర్వ మాంధ్రీభాషయు గ్రంథములుఁ బ్రసిద్ధములుగా లేనట్లు రఘునాథవిజయరంగ చొక్కనాథనాయఁకాత్పూర్వము ద్రవిడదేశమున నాంధ్రీపండితు లున్నను దద్విరిచితగ్రంథములులేవు. త్రిలింగభా షోద్ధారణార్థము దినదినవ్రథమానమగుచున్న యాంధ్రీసాహిత్యపరిషత్తునకై గ్రంథములు సేకరింప నేను దక్షిణదేశమునఁ గొన్ని మాసములు సంచరింపఁగా మధురాప్రాంతమున నగపడిన దాక్షిణాత్యాంధ్రీకవివిరిచిత గద్యపద్య ప్రబంధములు కొన్నిఁ ననివియుఁ గననివియుఁ జిక్కినవి. అవియన్నియు విజయరంగ చొక్కనాథభూపాలుని కాలమున రచింపఁ బడినవికాని ఆస్పూర్వభూపాలకాద్య తాంధ్రీ కవివిరిచితగ్రంథములు గానరావు. తంజావూరిప్రాంతమునందు రఘునాథ భూపాలునికాలమునందే యాంధ్రీకపితము ప్రాబల్యముం గనియెం గాని యంతకుముందు లేదనుటకు సందియములేదు. తంజావూరి రఘునాథనాయకుని కాలము 17-వ శతాబ్దారంభము (1614 సం.). మధురాపుర విజయరంగచొక్కనాథ నాయకుని కాలము 18-వ శతాబ్దారంభము (1712 సం.). ఆంధ్రీభాషాన్యవగ్రంథకృతిపతి యగు నవనాల (పుదుకోట) రాయరఘునాథతోండమాను కాలము 18-వ శతాబ్దాంతము. ఏతద్విషయములంబట్టి చూడఁ ద్రవిడదేశము నాంధ్రీ భాషాయువతి పదునేడవశతాబ్దము మొదలు 19-వ శతాబ్దమువఱకు, ననఁగా, రెండువందలసంవత్సరములు యావనదశలో నలంకరించి పదంపడి యాశ్రిత దేశమువదలి స్వదేశముంజెందె.

ఇఁకఁ గవిత్వవిషయము చర్చింతము. తంజావూరి రఘునాథస్మృపాలునికాలము దనేకాంధ్రీకవులు తద్రాజసభ నలంకరించిరి. వారిలోఁ జేమకూర వేంకట పతి యొకఁడు. ఇతఁడు విజయవిలాసమును, సారంగధరచరిత్రమును విరచించెను. విజయవిలాసముంగూర్చి “యాంధ్రీప్రబంధములలో నుత్తమమనియు దేశ్యపద భూయిష్ఠ మనియుఁ బ్రతిపద్యచమత్కారము గలదనియు నాపుస్తకమును బహు గ్రంథపరిశోధనమున నచ్చువేయించిన సరస్వతీపత్రికాధిపతులగు శ్రీబాలవరము జమీందారు గారు సీతీకయందు వ్రాసినారు, ఇప్పోత్తమును బిల్లవనుచరిత్రమని చెప్పుదురు. కుండవరపు చౌడప్పకవి యొకఁడు. ఈతఁడు కవి చౌడప్పశతకమును

నీతిశతకమును రచించెను. ఈతఁడు దక్షిణదేశస్థుఁ డనుటకుఁ దనశతకములో నుడివిన—

క. నేరుతునని మాటాడఁగ, వారిజభవునంతవానివశమా తంజా

పూరిరఘునాథనాయఁడు, గారెఱుంగఁగఁ గుండవరపుఁ గవిచౌడప్ప. యనుపద్యము సాక్ష్యము. చౌడప్పకబ్బమును సీసపద్యాంధ్ర నిఘంటువును రచించినకవి యీచౌడప్పయే కావచ్చును.

రఘునాథభూపాలుఁడు స్వయామగ భాషాపాటకము గలవాఁడు, ప్రతిభావంతుఁడనుటకు నతఁడు రచించిన సంగ్రహరామాయణాది గీర్వాణకావ్యములును వాల్మీకిచరిత్రాద్యాంధ్రగ్రంథములును బ్రమాణములు. రఘునాథనాయకుని కుమారుండగు విజయరాఘవభూపాలుఁడును గవితాసామర్థ్యముగలవాఁడై రఘునాథాభ్యుదయాదిగ్రంథములను దెరుఁగున రచించినవాఁడు. విజయరాఘవభూపాలు నాస్థానమున విజయరాఘవాభ్యుదయాదిగ్రంథకర్త యగు కాళయకవిప్రముఖులు ప్రసిద్ధిగాంచిరి. ఈరాజుతోఁ జోళదేశ నాయక రాజవంశము ముగిసెను. ఇటీవల కిస్తూరిరంగకవి యానందరంగపిల్లెగారికిఁ గృతియిచ్చి రంగరాట్టండమును, సాంబనిఘంటువును మఱియు గణపవరపు వేంకటకవి సర్వలక్షణశిరోమణి, స్రుబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసమును విరచించిరి. నవరము చిననారాయణనాయఁకుఁడు కువలయాశ్వచరిత్రమును రచించెను. తర్వాత సమర్థకవు లెవ్వరునున్నట్లు కనిబడదు. ఈవిషయముం గుఱించి నేను సంగ్రహముగాఁ జెప్పితిని. ఏతన్నాయకవంశచరిత్రమును దత్కాలకవికృతగ్రంథముల వివరమును దంజాపురీ పుస్తకభాండాగారమును శ్రద్ధతో విమర్శించిరేని స్పష్టమగును. పాండ్యమాడలేశ్వరుం డగు విజయరంగచొక్కనాథుని కాలమందుఁ దెనుఁగుఁగవులు పెక్కుండు తద్రాజాదరముం గనిరి. రఘునాథభూపాలుని సభలో నున్నకవులసంఖ్యకంటె విజయరంగ చొక్కనాథుని యాస్థానములోని కవులసంఖ్య యెక్కువ. ఇతనికాలమునంగల కవులంగొందఱను వాగురచించిన కొన్నిగ్రంథములను బేర్కొనియెదను.

1. సముఖ వేంకటకృష్ణనాయఁకుఁడు :- అహల్యసంక్రందనము, జైమినిభారతము, సారంగధరచరిత్రము, రాధికాసాంత్యనము ననుపుస్తకములను రచించెను.

2. కుందుర్తి వేంకటాచలకవి :- మిత్రవిందాఽరిణయమును, కార్తికమాహాత్మ్యమును గూర్చినవాడు.

3. వెలిదండ్రు అలగరికవి :- నుదంతాపరిణయముంజేసెను.
4. శేషము వేంకటకవి :- తారాశశాంకవిజయమును రచించెను.
5. పెద్దపూడి ఎఱ్ఱయ్య :- యువజనహృదయరంజనము నొనరించెను.
6. శ్యామరాయకవి :- శ్రీరామాయణవచనమును వ్రాసెను, గూర్చెను.
7. తుపాకుల అనంతరాజు :- విష్ణుపురాణాదివచనగ్రంథములం బెక్కింటిని
8. త్రిపతిరామభద్రకవి :- హాలాస్యమాహాత్మ్యవచనమును రచించెను.

వీరు కాక మఱి యెందఱో యాంధ్రీకపు లున్నట్లు తెలియుచున్నది. విజయరంగచోక్కనాథభూపాలుఁడు భావికాల మెఱింగినవాఁడై నర్వసాధారణముగ జనుల కానందకరమగునట్లు మొట్టమొదట వచనకావ్యముల రచించిన మొదలుపెట్టి తాను త్రిరంగమాహాత్మ్యాది వచనగ్రంథములను రచించినచేత కాక నిజాశ్రితకవులచేతఁ బెక్కువచనగ్రంథములను భూలోకమున వర్ధిల్లజేయించెను. సులభమైన లిపియు నవరసభరితములు నగు నిట్టి ప్రౌఢవచనగ్రంథము లొత్తరావులకు లభింపమిఁ బరవస్తు చిన్నయసూరిగారికిఁ బూర్వము వచనకావ్యములు లేవని భాషాచరిత్రకారులు సాధించిరి. ఇయ్యది మిథ్యాభిప్రాయమని మ॥ జయంతిరామయ్యపంతులుగారు వచన జైమినిభారత వీధికయందు నిరూపించిరి. మ॥ అక్కిరాజు ఉమాకాంతముగారు తమయరవదేశమునందలి యాంధ్రీవాఙ్మయ మనుగ్రంథమున “దాక్షిణాత్యాంధ్రీకవిత్వము శృంగారాతిరేక ” మనిచెప్పి “బిల్వణీయమునకు బిల్వణీయములు, దారాశశాంకమునకుఁ దారాశశాంకములు, రాధికాసాంత్వనమునకు రాధికాసాంత్వనములు రచించిన యీదాక్షిణాత్యకవుల శృంగారాభిరతి యేమని వర్ణింతుము.” అనిచెప్పిరి. కృష్ణసావీరి పేరిడి యొకరురచించిన బిల్వణీయ మొకటియున్నదని యెఱిగి సాంబకవి వేటాక బిల్వణీయమును రచించెనని నిర్ధారంప నాధారములేదు. శేషము వేంకటకవి తారాశశాంకమును రచించెను. పెద్దపూడి యెఱ్ఱయ యాకథనే యువజనహృదయరంజన మనుపేరుతో రచించెను. వీరిద్దఱు నొక్కొకథనే రచించి తమతమ కవిత్వప్రాధిని వెల్లడించుకొనిరి. వీరిద్దఱు నొక్కచోటివారు. ఉత్తరాదికవులు వీరికి మార్గదర్శకులై రచించిన తారాశశాంకవిజయమేదో యువజన హృదయరంజనమేదో తెలిసికొనఁ గోరుచున్నాఁడను. నముఖము వేంకటకృష్ణ పునాయఁకుఁడు రాధికాసాంత్వనము నేకాశ్వాసమున ముగించిన ముద్దుపళ్ళని విస్తరించి యనేకాశ్వాసముగ నొనరించెను. వీరిలో నొకరినొకరికిని వంతుంధము !

మ! త్రివిధమైనాంతముగారేచో డాక్షిణ్యకపులపై నొక తప్పిదమారోపించిరి గాని తికాధ్వరియుఁ గంకంటి పాపరాజు నుత్తరరామాయణము లొనరించిరి. చేమకూర వేంకటకవియుఁ గూడిమంచి జగ్గకవియు విజయవిలాసము, నుభద్రావరిణయము నొనరించిరి. ఉత్తరరామాయణమున కుత్తరరామాయణములు విజయవిలాసమునకు విజయవిలాసములు వుట్టిన వనవచ్చునా. ఈవీరివాక్యములం బట్టియే కావచ్చు నానడుమ నొకరు (ఆంధ్ర)వాల్మీకిరామాయణవిషయములోనని జ్ఞాపకము) వసుచరిత్రమునకు పిల్లవసుచరిత్రములు, రామాయణమునకు నానా రామాయణములు బైలువెడలిన వని వ్రాసిరి. ఇవియన్నియు నిస్సారవాక్యములు. కవులు కవులే, వారిప్రాధి ప్రాధియే. భాషాపోషణమునకై యుపకారము నర్చు కవులు మన హేళనములతోఁగూడిన పొల్లునూటలును బరమార్థముగా గణింపరు.

విజయరంగ చొక్కనాథుని పరిపాలనము క్రీ. శ. 1781లో ముగిసెను. నవసాలపురవరాధిపుండగు రాయరఘునాథుని పాలనకాలము క్రీ. శ. 1767 ప్రారంభము. ఈనడుమనున్న 35 సంవత్సరములకపు లనేకగ్రంథమాలికల నాంధ్ర భాషానతి నలంకరించిరి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వారిలోఁ గొందఱునే పెర్కొని యెదను.

1. సీనయకవి :—సంధిగ్రామము, (తిరుచందూరు), షణ్ముఖసహస్రమును గ్రంథమును రచించెను. ఇందు వేయి యుత్పలమాలలు మొదలగు వృత్తములు “షణ్ముఖా” యను మకుటముతోఁ గలవు. ఇది లక్ష్య సహస్రముకంటె ముందటిదని తలంచెదను.

2. భాస్కరవేంకటాచల కవి :—నేతుమాహాత్మ్యము.

3. అనంతనార్యుఁడు :—గాథేయోపాఖ్యానమును నేలము జమిందారు బధిర కృష్ణమనాయకునకుఁ గృతి యిచ్చి రచించెను. వృద్ధాచలమాహాత్మ్యమును, తిరుచనాపల్లిమండలము పెరంబలూరునకుఁ జేరిన వెంగుళగ్రామములో లింగారెడ్డి కంకిత మొనర్చెను. రేపూరి అనంతయజ్ఞ, శ్రీముష్ణమాహాత్మ్యమును వెంగుళము కృష్ణారెడ్డి కిచ్చెను. శివరహస్యఖండమును తురై యూరు (తీర్థపురము) నందీశ్వరునకు నమర్పించె.

4. విశ్వేశ్వరయజ్ఞ :—కృష్ణవిలాసము-అరమంచి తలమలేంద్రాంకితము

తిరుచనావల్లి (త్రిశిరఃపురము) మండలము లోఁ జేరిన వుడుకోట సంఘా నాధిపతియగు రాయరఘునాథ తొండమా (1767-89) కాలమున నాంధ్రీ మీదేశమున నున్నతడకఁ జెంది యనంతరము క్షీణదశకు వచ్చెను. ఈప్రభువు నొద్దనున్న యాంధ్రీకపులలో నెక్కుడు ప్రతిభావంతుఁ డుద్దండకవి వుత్త్రుఁడు నుదురుపాటి వేంకనార్యుఁడు. ఇతఁడు సమస్తశుద్ధాంధ్రీపదముల శోధించి యమర సింహకృతనామలింగానుశాసనమున నేకాండమున నేయేవర్గములలో నేయే పర్యాయపదములున్నవో వానికి వరుసగా దొరకినంతమట్టుకుఁ బద్యకావ్యముగ నాంధ్రీపదములం గూర్చి యాంధ్రీభాషాష్టవమను నిఘంటువును నిర్మించి యాంధ్రీలోకము నుద్ధరించె నన్నచో నీతని విద్యత్పాదికవిశేషములు వర్ణనాతీత ములుగదా. ఈతండే పార్వతీపరిణయమను సప్తశాసనపరిమితోత్తమ కావ్య మును రచించి తనకాశ్రయంబగు రాయరఘునాథ తొండమా పే రిడియెను. ఈకావ్యోత్తమకారవముంగూర్చి సరస్వతీప్రతికాధిపతులు పీఠికలోఁ బొగడియు న్నారు. ద్రవిడదేశాంధ్రీకవికృతగ్రంథములలో గ్రామ్యప్రయోగములు కొన్ని యున్నవి. “ప్రమాదో ధీమతా మపి ” యని కలదుగదా ! ఆంధ్రీకవితాపితా మహాని గ్రంథములోనే సందగ్భరిరోధామలున్నపు డాధునికులు నంగును ద్రవిడ దేశవాసులు నగునాంధ్రీలకవిత్వములోని పౌరపాటులు వారితోఁబుట్టువు లని చెప్పట సాహసముకాదు. వ్యాకరణాదిదోషములు కొన్నింటిం ద్రోచివైచిన మొత్తమున ద్రవిడదేశాంధ్రీగ్రంథములు వృత్తిగీతిపాకశయ్యాంకారామోఘం బులయి యద్భుతసర్జనానామనివ్వితంబులై లోకానందకరంబులై యున్నవనుట కేనందియమును లేదు. వేంకనార్యుఁడు మల్లుపురాణాదులఁ జెక్కింటి నొనర్చి కీర్తిం జెందెను. ఈతనికాలమున నున్నకవులు లీలావతీదండకాదిగ్రంథకర్తయగు కవిశేషయాదీన్రముఖులు. వేంకనార్యుని పృథక్పూరుండగు సాంబకవి బిల్వాణి యము నాంధ్రీకావ్యముగ రచించెను. నుదురుపాటి వేంకనార్యుఁడు రచియిం చిన రఘునాథ తొండమా వంశావళింగాంచి తచ్ఛేషములు రఘునాథవ్రతాప మాలికాదు లాతని సంతతివారు రచియించిరి. 19-వ శతాబ్దారంభమునుండి, యనఁగా, మీఁదఁ జెప్పఁబడిన కవులకాలానంతరమున రాజాదరణము లేమిని దెనుఁగుభాష నితరభాషలు ముట్టడింపఁ గ్రమమున నది దాక్షిణాత్యాంధ్రీలకు దన్నె యుత్తరదిశను మరలఁ జేరెను.

చోళ జేతాంధ్రప్రాబల్యమూలమును దద్వర్చియును సంక్రమముగ నా శక్తికొలదిని వినిపించితిని. నేను దాక్షిణ్యార్థముగనుగావున నేనుగలయుము కొంతకంటెవక పరికించి చెప్పవలసియున్నది. మేము తరదేశమునుండి ముగ్ధుల వందల యేబదిసంవత్సరములకుఁ బూర్వము దక్షిణ దేశమునందుఁ జేరి యున్నాము. అధిక సంవత్సరములు కాను కాను, అఱవలసాంగత్య మధికమై నానాఁటికి మాకాంధ్రభాషాభిమానము తగ్గి మేమాంధ్రుల మని తలంపనివారమై గృహనామములను మఱచి కొందఱము, ఆంధ్రభాషను మఱచి కొందఱము, బొత్తిగా మఱవకున్నను జరువను వ్రాయను నేరక మాటలాడుటతోనే తృప్తిపొంది కొందఱమును, మాతెండ్రులవఱకు “ఓన్నమశ్శినాయ” యని యక్షరాభ్యాసము జరుగుచువచ్చియు నిపుడు “నిమోత్తుశింధం” అను దశకు వచ్చి కొందఱమును, జిరిత చెచ్చినను బులీవు చావలేదను సామెతగాఁ గొందఱమును దలయెత్తుకొని తిరుగుచున్నాము. ఆంధ్రులమైనను మాకు, అటుక, మేకు, అను నిట్టిమాటలు తెనుఁగులో నుపయోగించుటకుఁ దెలియక, పరిణి, ఆణి, కట్టాయము మొదలగు నఱవమాటలతోనే ప్రొద్దు పుచ్చుకొనుచున్నాము. బొదిత్య మెఱుంగక తెనుఁగు పదములను దాటుమాటుగా నుపయోగించుచున్నాము. ఇటువంటి దురవస్థ మాయశ్రద్ధవలననే వాటిల్లినది. బొత్తరీయులు మమ్ము నఱవలని వాడుచున్నారు. అఱవవారన్ననో మమ్మనృజాతివారనియు, నసంబంధులనియుఁ దలచి “తృక్షలంకాః తెలుంగాః” అని వెట్టిసంస్కృతములో బరిహసించుచున్నారు. మాస్థితి యిప్పు “డితోభ్రష్టం తతోభ్రష్ట” మైనది. “తురకం మఱచిపోయె తెనుఁగు రాకపోయె” నిన్నట్లున్నాము. అఱవము నా ధారముచేసికొని యామాటలకుఁ దెనుఁగులో ముక్కసముక్కార్థములుగా నుపయోగించుచున్నాము. పొడుగుగారండా, ఆణిని చొక్కాయతగలవేయండ, వంటంవేయండ, పనిలేదు, రాత్రికిదుపుపోయెను, పగలురెండుమాటులు కడు పాయెను, కూనుండా, యిట్టిమామాటలు తర్రాదివారు విని కడుపు చెక్కలగు నట్లు నవ్వుచున్నారు. దీర్ఘములమోద నున్న యరిసున్నలను నిండులున్నలుగాఁ బలుకుచు హాస్యాస్పదులమగుచున్న మాకీనమమ నన్నిచోడుని కుమారిసంభవము తోడుపడి, కాంపురము, అంకలి, రోంకలి యనినిర్భయముగా వాడుకొనుండని ధైర్యముచెప్పినది. ఇట్టివి చోళ దేశ (తంజావూరి) ప్రయోగములు. అజ్ఞానమున నైన విజ్ఞానముననైన మే మొనర్చుకొను నాత్మనిండ యొకిదోషముగఁ బరిగణిత మగునేమో యని యింతటితో పరమించుచున్నాడను. ఇంతటినుండి మాకాంధ్రసాహిత్యపరివర్త మున్నరకయగుంగాక ! ఇది యెట్లుండినను—

ఆంధ్రసాహిత్యపరివర్త స్థాపించఁబడినపిమ్మట దక్షిణదేశమున నాంధ్రభిమానము కొంతవఱకుఁ గలిగెను. దానికిఁ బ్రథమకారణము మరాఠీ దివాన్

బహదరు వి. రామభద్రనాయకగారు. వీరితో నేను బరిష్టాత్కారార్థము ముచ్చటించినపుడు వీరికింగల భాషాభిమానమును దేశాభిమానమును దెలియజేసి ద్రవిడదేశమున నాంధ్రభాషావృద్ధికై చేయవలసిన యేర్పాటులేవియని యపుడే వారికాలోచనము కలిగినది. పిమ్మట దక్షిణదేశమునందలి యాంధ్రగ్రంథములను బ్రకటింప నభిలాషముగలవారైరి. పరిషత్తునకు సభ్యులైరి. పుస్తకప్రకటనమునకు దానిమూలమున నే నడుముకట్టిరి. అందలిప్రథమపుష్పము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని జైమినిభారతము. వీరు రెండునవత్సరములనుండి యుత్తరాదివారు మనదేశమునకు రాసీయకపట్టుపట్టినను వీరియత్సాహము విశువక యీ పరిషత్సహానభను మనదేశమునకుఁ దెచ్చి మనకందఱకుఁ దెనుఁగు నభివృద్ధిచేసి కొనుటకు మార్గాములం జూపినవార్యు. పాఠశాలలుస్థాపించి యందాంధ్రపాఠములను జెప్పింప నుత్సాహపడుచున్నవారు. పుస్తకభాండాగారమును నెలకొల్పినవారు. ఇపుడైనను మనవా రీవిషయము నాలోచించి దక్షిణదేశాంధ్రకవుల గ్రంథములను బ్రకటించుట, పాఠశాలల నేర్పఱుచుట, యున్న పాఠశాలలలో నాంధ్రోపాధ్యాయులనుగూడ నియమించుట, విద్యార్థులనాంధ్రమును ముఖ్యభాషగా నెప్పుకొనుటకుఁ బ్రోత్సాహ మొనర్చుట, తామును జన్మవారి కభిరుచిపుట్టుటకై యాంధ్రగ్రంథములను జదువుట, యుదందు సభ లేర్పఱచి యాంధ్రభాషనుగుఱించి ముచ్చటించుచుఁ దల్చిలితమును బత్రికాముఖమున వెల్లడించుట మున్నగువానిమూలమునఁ జరికాలమునుండి సంబంధము విడియున్న యుత్తరాది నుదురుపాటివారికిని దక్షిణాది నుదురుపాటివారికిని, ఉత్తరాది మల్లాదివారికి దక్షిణాది మల్లాదివారికిని, ఉత్తరాది సాటివారికి దక్షిణాదిసాటివారికి, ఉత్తరాది చల్లవారికి దక్షిణాది చల్లవారికి, నుత్తరాది రావిళ్లవారికి దక్షిణాది రావిళ్లవారికి నిట్లనేకులత్తరాదివారికి దక్షిణాదివారికిఁ బుసస్సనాగమముగలిగించి యనోన్యమైత్రిని సంపాదించి యొకకుటుంబమువలె నుండునట్లు చేయుదురుగాకయని మనవారిం గోరుచున్నాను. “స్నేహేచబంధుర్నకదాపిదూరే” అనినట్లనేక పత్రికారాజములు సయోమార్గములుం గలయికాకలమున నిదియొక కఠినకార్యముగాదు. చింకాలముక్రిందటనే సంబంధమువిడిపోయి చాలదూరమైనను సహజ ప్రేమచే మన మాంధ్రభోజులైన శ్రుంకృష్ణదేవరాయల వంశసులగు శ్రీరంగదేవరాయలవారిని బరిపదిధృత్యులుగాఁ గొరి సహజానురాగము నెట్లు వెల్లడించుచున్నారోమో యట్లే చింకాలమునుండి యెడఁబాసియున్న మనకు నుత్తరాదివారికిఁ గలసంబంధమును సహజానురాగముచే భిగించుకొనుట కింతకంటె మంచిసమయములేదు.

హరి సేతురామయ్య.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

(ద్వితీయా శ్వాసము.)

- క. శ్రీరామచంద్రపుత్రిమ, నోహరపదభక్తిజాతనూతనసరస
వ్యాహరకావ్యనాయక, మోహనతనుజితజయంత ముమ్మయశాంతా. 1
- వ. అక్షరకుంఠ శౌనకాదిసుహామునుల కిట్లని చెప్పందొణంగె. 2
- సీ. కాంచనాచలముతో గర్వించి యేకొండ పెరిగె బ్రహ్మాండకర్పరము మోవ
నేకొండచలులపై హిమశైలకన్యక చెంచులేమలఁగూడి సంచరించు
వజ్రాలకమరులేవ విడంబనముసేయు నేకొండమొలచుట్టు నిందుతనయ
యల్లానేరెనుదీవియవనీధ్రములలోన నేకొండ కై శ్వర్య మెక్కుడయ్యె
నట్టివింధ్యనగేంద్రపర్యంతభూమి, దండకారణ్యవివినమధ్యంబునందు
రత్నపుర మనఁ గలదొకరాజధాని, కిన్నరాధీశునగరికిఁ గిసవెలితి. 3
- గీ. స్ఫటికమాణిక్యపామాణ్యుతిత మైన, యప్పురముకోట యాకాశ మంటియొప్పు
వేడఁగ జాతాశభువనంబు వెడలివచ్చి, చుట్టుచుట్టినయట్టివాసుకియుఁబోలె. 4
- గీ. పట్టనంబున దేవతాభవనకోటి, తుహనిగిరికూటములతోడఁ దులలుతూఁగు
నమరగంగావయఃప్రవాహములఁ బోలు, దచ్చిరస్థాపితోన్నతధ్వజపటములు.
- సీ. మకుట దేవకిరీటమణిమయూఖచ్ఛటాపటలకిష్కిరాంఘ్రివంక జండు
వికటపాటలజటామకుటకోటిఘటితకోమలతార కాకాముకుండు
గంధదంతావళిత్రవ్యాదరాట్కృత్తికంఠాధురంధరకంధరుండు
కుంభినీధరనుతాకుచకుంభమ్మగమదస్థానకస్థగితవత్సస్సలుండు
శంభుఁడొంకారనాధుండు శాశ్వతుండు, పాయకయ యుండు నవ్వీటిపరిసరమున
నర్మదాసింధుతీరకాంతారభూమి, మట్టి యనుపేరికల్పద్రుమంబు మొదల. 6
- వ. అప్పట్టనంబునకుఁ జుట్టును జనపదంబు లిలావతీశతద్రువిపాత్సింధునదీమాతృ
కంబులును, విశ్వవిశ్వంభరాఘ్రులతానుకారిసితురేఖాలంకారంబులును, ద
టాకతరుకునుమకేసరక్షర దమందమకరందధారాఘోరణిసహస్ర సంపద్ధితకు

ల్యానలిలకల్లోల మాలికాస్ఫుటస్ఫాయమాన నానావిధోద్యానవాటికానం
ఘనంఘటితా కాలకాలాంధకారంబులును, నారామచూతపోతనికరసుకుమార
కిసలయానాన్వీదకషాయకంత కలకంత కామినీకోమలకుహూకారకోలాహలాం
కురితపంచమరాగరాజంబులును, రాజాన్న కలమ మార్పిక పతంగప్రియ నా
నావ్రీహినస్యప్రళయంబులును, బ్రహ్మమానవసంబులును, నివిడితనారసికం
బులును, గుళుత్థాభ్యుత్థానంబులును, సముద్ధతముద్గసామగ్రీసంగ్రహంబులు
ను, అణకచణకచణంబులును, సిద్ధార్థ శ్యామాక గోధూమ శర్మత్రిలజ్జరిం
బులును, అదూషితమహాకోరదూషితకోనేయంబులును, కుస్తుంబురుకుసుమగు
చ్ఛచ్ఛాయాచ్ఛటా భృంగణశోణభంగోమాణ శృంగారితజంగలక్షేత్రంబు
లును నై దాశరథిచరిత్రంబునుం బోలె నీతావృత్తిసంశంబులును, జంద్రోద
యంబునుంబోలె గరసహస్రసంవర్ధితరత్నాలయంబులును, యదువంశంబునుం
బోలె గులకీమాగతశూపురుషోత్తమబలాభిపాలితంబును నై యుండు
వెండియు.

7

మ. పరలోకస్థుఁ బత్రిక రుపాంకు బ్రదికింపంగోర యోకారశం
కరుమ్రోలక రతి ముక్తకంతముగ నాక్రందించె నా నొప్పు న
ప్పురబాహ్యోపవనాంతద్భిక్తలనా.....నోలాడుపు
మరకంజల భుజక్రియాసుఖతహంసక్రేపక్రియారావముల్.

8

మ. ధరణీచక్రముఁబోలె నప్పురము విస్తారంబు నాయామముం
బరికింపంగ నశక్య మైనగరిమ బాధోధిగంభీరతం
బరిఖామండలమంబురాశి నుపమింపం బాత్రమై యెప్పునం
బరకల్లోలలుత త్తిమింగిలధులీమత్సాహసక్రోధ్ధతి.

9

గీ. భద్రజాతియేనుగు లప్పట్టనమునఁ, బ్రకటితస్ఫూర్తి నొప్పు సిబ్బములతోడ
విమలవారాశిఫేనఖండములతోడి, కన్నపుంగొండబందులోకాక యనఁగ. 10

ఉ. లతులసంఖ్య లప్పురికెలంకులయందుఁ గొలంకు లొప్పు వాః
వక్షిగరుచ్ఛటాపవనపాతవికంపితపంకజంబు లై

వీక్షణకౌతుకంబు ప్రభాపింపుచునుండును లీలమై సహ

ప్రసాదాదు విశ్వరూపమహిమాద్భుతముం బ్రకటించెనో యనన్.

11

కా. ఆవింభాచలదుర్గ మేలు శబరాధ్యక్షుండు హేమాంగదుం

దావార్ధిద్వితయద్వయావధిగఁ జక్రాధీశ్వరుల గొల్పి నా

శావేదండఘటాకపాలతలమూర్చదానధారాజల

స్తానప్రక్రిమనగవిశుద్ధబహులప్రస్ఫూర్తిమత్కిర్తియై.

12

- సీ. *శివునికై వడి మహాసేనానియాత్తుండు బలభేదిపగిది నవవస్రపాయుఁ
డరవిందహితులీల నధిగతాభ్యుదయుండు బుధునిక్రియనజహత్పుష్కగుండు
గంగాప్రవాహంబు కరణి బావనమూర్తి భుజగాధపునిభంగి భోగశాని
యేనుంగుచందాన దానధాగాశోభి శౌరిలాగున శంఖచక్రపాణి
కర్తయాశ్చర్యములకు నాకరము నీతి, కఘ్నివిద్యాగమములకు నాన్పదంబు
వగజ కుశ్మాంతకేతువు బంధుకోటి, కమరలోకప్రమంబు హేమాంగగుండు.
- గీ. ఆన్పపాంబు నీతివిద్యానిరూఢి, జారదృష్టి యాఁ గాని విచారదృష్టి
నమధికై శ్రద్ధవై భవోజ్జ్వలత నాతఁడప్తమూర్తి యాఁ గాని యనన్తమూర్తి.
- వ. *ఆరాజునకు నఖిలశాస్త్రవిద్యాకళాపావనగంభీరబుద్ధి యజ్ఞదత్తుం డను
బ్రాహ్మణుడు దేవేంద్రునకు బృహస్పతియును వృషభాక్షునకు శుక్రుండును
దశరథునకు వసిష్ఠుండును రామునకు విశ్వమిత్రుండును నజాతశత్రునకు
ధౌమ్యుండును నలునకు దమయంతునుబోలె బ్రధానియై రాజ్యభారంబు
భరియించి యుండు ; నమ్మంత్రిభార్య వినయవతి వివేకవతి విభ్రామవతి విలాస
వతి సౌభాగ్యవతి లక్షణవతి యశాదార్యవతి గాంభీర్యవతి యన సర్వగుణసం
పూర్ణసుశీలాభిధానయగుబాలారత్నంబతనికీబరమప్రియాన్పదంబై యుండు.
- గీ. *లన్నిభాగ్యంబు లున్న నాయజ్ఞముఖికి, శ్రీమహాలక్ష్మి గలుగఁగ నేమిసెలవు
పుత్రివదనావలోకనోద్భూతమైన, యొక్కసౌఖ్యంబుబ్రాతియైయుండుఁగాన.
- గీ. *తనయసంతానలభి దాదవ్య గాఁగ, విభవసంపత్తి గల్గియు విన్నబోయి
వనిత నిష్ఠాపుష్పదర్శనముఁ దాల్చె, శరలతాకాననమువోలె జవ్వనంబు.
- సీ. కాంత పుష్పాదిభోగంబు లింపెనగిన వై రాగ్యవిధికిఁ దా వాల్కుజిత్త
మన్వయంబునకుఁ దా నాలంబ మయ్యును దను నిఘాలంబఁ గాఁ దలఁచునింతి
ప్రాద్దునఁ దగినట్టిభోజనం బొల్లక యువనానసంబుండ నువిడ దలఁచు
సంపత్పరంపర సంభవిల్లి ననై న సంతోష మొదవదు చానుమతికి
కోమలాంగులదశహస్తతామరసము, కన్యపూరత్వలీలకై కాలు సాఁవ
గండతలదర్పణంబునఁ గదియఁజేర్చి, పడఁతి చింతించు సుతలభి వడయుటకును.

ఉ. సంతతి లేనిదుఃఖమున సామజరాజ్యముటాంతవై భవం
 జెంతయుఁ గల్గియున్ సరసిజేక్షణ చిన్నగఁబోయి యుండు నే
 మంతిని బోటికత్తెలకు మానసవృత్తి యెఱుంగఁజెప్ప కే
 కాంతమ కేళిశయ్యవయిఁ గాంత గుణించు మనోరథార్థముల్. 19

ఉ. ఆచవలాయతాక్షి కనకాంబుగుహంబులఁ బూజనీయు విం
 ధ్యాచలకందరానిలయు నద్రిసుతాపియనాథు సర్వదా
 వీచిపరంసరాసలిలఁపుష్పదాశ్రయశీతగంధవా
 హాచమనప్రసృద్ధభుజగాధిపకంకణ నోంకృతీశ్వరుఁ. 20

సీ. అభిషేకమొనరించు నలిసీలకుంతల శంభు సోమోద్భవాసలిలధార
 నెలఁత కుభ్యర్చించు నీలోత్పలంబులఁ దరుణనిర్మలనుధామమాలీ
 గరళకుటాగ్రానకల్తావకంధరుమేన గంధ మలందు మీసనేత్ర
 యర్చించు దివ్యోపహారంబు లెలనాఁగ కుటిలకుండలిరాజకుండలునకు
 నతివ దిగుగుఁ బ్రదక్షిణం బభవుగుడికి, గుచభరంబున సరగాను గూనిగిలఁగ
 రవలిమట్టెలమ్రోతఁగో రాయిడింప, జరణనూపురర్పుశర్పుశంర్పుశరవంబు.

వ. *ఒక్కనాఁ డోంకారనాథునకుఁ బ్రదక్షిణం బాచరించుచు నప్పద్మాక్షి ప్రాకా
 రపురఃప్రఘాణంబున నొక్కపౌరాణికుండు మహాభారతంబు వక్కాణించు
 వాఁ డపుత్రకులకుఁ బుణ్యలోకంబు లేదని కథానుకథనప్రసంగంబునం బలి
 కివ నయ్యింతి సంతానవిరహవేదనాదూయమానమాననయై మందిరంబున
 కేతెంచి యే కాంతభవనంబున విరహశయ్యపై మేనువైచి చింతాకాంత
 యై యుండె నంత యజ్ఞదత్తుం డమ్మత్తకాశిని నన్వేషించి. 22

ఉ. కాంతసరోజనాళలతికాతనుపాండుశరీరయష్టి నే
 కాంతగృహంతరస్థితఁ బ్రియాంగనఁ జేరఁగవచ్చె మంత్ర క
 ల్పాంతమునఁ రసాతలగుహకుహరంబున దాగియున్నభూ
 కాంత వస్త్రాహమూర్తి హరి గ్రచ్చుట దాయఁగవచ్చుకై వడిఁ. 23

వ. దాయవచ్చినఁ గృతప్రత్యుత్థానయగు నప్పంకజాక్షియుఁ దానును బన్యంకం
 బునఁ గూన్చుండి యవిరళాశ్రుపాతాద్రీకృతదుకూలయు ననలంకృతయు
 నైన నుళిలం జూచి యజ్ఞదత్తుం డిట్లనియె. 24

గీ. వలయేడ్చుచు చెప్పవే యిందువదన, విపులశోకభరంబున వెక్కివెక్కి
 త్రాటఁ గ్రుచ్చినముత్యాలదండవోలె, బిమ్మఁగవ నున్న వీణావృజలకణములు

సీ. కుదురు నిండినమందిగుబ్బచన్నులమీఁద ధరియింపవేల ముత్యాలపేరు
 ఛాలేందురేఖపైఁ బచరింప విదియేల కుంకుమంబునబొట్టు గోరఁ దీర్చి
 యానచక్రోద్ధారం బగునితంబముమీఁద సవరింపవేల వజ్రాలకమరు
 పాయవట్టములతోఁ బసిఁడినూపురములు హత్తింపవేల పాదాంబుజములఁ
 బంచవన్నియరాచిల్కఁ బంజరమున, నేల సదివింప వసురాగ మెనక మెనఁగ
 నేల చింతించెదవు చెప్ప మిందువదన, గండపాళికఁ గెంగేలు గదియిఁజేర్చి.

గీ. నెలఁత నులివేడి యెనసీనుడయూర్పు, మాటిమాటికి నిపుడు నామానసంబుఁ
 గంప మొందించుచున్నది కల్లగాడు, ప్రబలభవదీయవత్తోభవంబుఁబోలె.

క. అపరాధము నేయఁగదా, చవలాయతనేత్ర ! యేను జనవుననేనిక
 నిపుణతతోఁ జింతించిన, నెపమేమియుఁ గానరాదు నీ నెగులునకుఁ. 28

క. భవదాయత్రము విభవము, భవదాయత్రంబునువ్వె ప్రాణము నాకుఁ
 భవదాయత్రము సర్వము, భవభాంబుజపత్రనేత్ర తథ్యం బరయఁ. 29

వ. ఈదుఃఖంబునకుం గారణం జేమి చెప్ప మని యడుగుటయుం బ్రత్యుత్తరం
 బీక యూరకున్న దానితాంబూలకరంకవాహిని మంత్రితో నిట్లను :—దేవ !
 దైవంబుకరుణంజేసి పెద్దకాలం బిమ్మహాదేవి సంతానలాభంబు దూరంబగుట
 కారణంబుగా శయనానసపానభోజనవిభూషణపరిధానాది సముచితవ్యాపా
 రంబులు పరిజనప్రయత్నంబునం బ్రతిదినంబు నెట్టకేలకు నిర్వర్తించుచు
 దేవరకు హృదయవేదన గావింపనోపక యనవరతంబుఁ దోఁపకుండఁ జరియిం
 చుచున్నయది. నిన్నటిరేపు తపనమండలంబు కుపితకపికపోలక్రోడతామ్రం
 బై యుదయగిరికవాటవిటంకంబు నలంకరింప వింధ్యాచలనితంబబింబంబు
 నకు మణిమేఖిలాకలాపంబునుం బోలిననర్మదాప్రవాహంబునం గ్రుంకి యొం
 తారేశ్వరు శశాంకశిఖాలంకారు హేమపంకజంబులం బూజించి గుడికిం బ్ర
 దక్షిణంబునీ యునది దేవభవనప్రాకారగోపురప్రక్షాళంబునం జౌరాణికుండు
 మహాభారతంబు వక్కాణించుచుం గభాసుకథనప్రసంగంబున నపుత్రైకులకుఁ
 బుణ్యలోకంబులు లేవని పలికె, నప్పలుకులు నెప్పునంబునం గీలుకొని వాలం
 పములికియుంబోలె వేదన యుత్పాదించ భవనంబునకు వచ్చి యేకాంతంబ
 యిచ్చోట నవిరళబాష్పధారాదుర్దినాంధకారితముఖ యయి యాదుర్దశం
 బొంది యున్నయది యనుటయు.

ఆ. మృతి యొకముహూర్తమాత్రంబు చింతించి, యుష్ణద్విర మైన యూర్పునిగుడ నెంతచింత దీని కిది మహాబలవంత, మేమిసేయవచ్చు నిందువదన. 31

ఉ. ఊరక కుండనేమిటికి నోంకృతినాథుఁడు నర్తదానదీ
తీరనివానభక్తజనదివ్యమహిమహముఁ సదాశివుఁ
(1) సారసనేత్ర తత్పదపరిష్ఠయభీష్టశుభాభివృద్ధికిం
గారణ మాటలుంగవె వికారము దక్కు భజింపు శంకరుఁ. 32

గీ. ఈశ్వరుం డద్రిజానాథుఁ డిందుమాళి, కరుణ లేకను నుతుఁ డెట్లు కలుగనేర్పుఁ
జంద్రచందనచంద్రికాశైత్య మైన, పుత్ర పరిరంభసౌఖ్యంబుఁ బుష్పబోజి. 33

గీ. గురుజనంబుల సేవింపు కువలయాక్షీ, కమలలోచన ! ముక్కంటికరుణఁజేసి
మున్ను గురునువదేశంబు మొనయఁగాంచి, రభిమతార్థంబులెందతేనబ్జవదన.

వ. సువృజగత్ప్రసిద్ధంబు గదా యితహాసంబు తొల్లి చండకాశికువరప్రసాదంబున
మగధాధిపతి యగురాజుడై తేయకులవిమర్దను గెలువం దగినయట్టి శౌర్యనిధి
జరాసంధుం గాంచె దశరథుండు విభండకతనయు నారాధించి దిగ్గజంబులం
బోలినకుమారుల సకలలోకహితంబుగా నలుగురం బడసె నమారాధితగురు
దేవతాప్రార్థనవశంబున. 35

గీ. వెలది పుత్తోదయారంభవేళయందు, నిన్ను నెన్నఁడు చూతునో కన్నులార
విమలచంద్రోదయారంభవేళయందుఁబూర్ణిమాయామినినిబోలెఁబుణ్యగరిమ.

హ. జేవి ! శోకంబు విడుపు ధైర్యంబవలంబింపు ధర్మంబు నడుపు దానంబు సే
యుము వ్రతంబులు నలుపుము సత్యంబు వలుకు మనపాలిదేవతలు మన
కభీష్టలాభంబుఁ బొందింపఁగలవారు భవ్యసంతానలాభంబున సంతోషంబు
వహింపంగల నని నుఁభోవశమనభాషణంబులు ధర్మోదేశగర్భంబులు చారు
మధురంబు లగుమాటల సూరార్పి కాంచనకలశోదకంబులు కరపల్లవంబున
ధరియించి నయనంబులు దుడిచి యగ్గజయానకు ముఖవ్రతౌళనం బాచరించి
మందీర్ఘతదుఃఖ యగుట యెఱింగి మంత్రి యంతఃపురంబు వెడలి నముచిత
వ్యాపారంబులం బ్రవర్తిల్లె నది యాగమోక్షప్రకారంబున సభక్తివినయ
తాత్పర్యంబున. 37

ఉ. ఆధవళాయతాక్షీ వసుధామరకోటి భజించు దేవతా
రాధన మాచరించు మునిరాజి కుసాస్తియొపర్యు మంత్రిని

ద్యాధృతబుద్ధిఁ గాంచుఁ గొనియాడును యోగిజనంబు వర్ణమా
నాధికభక్తిభావమున నాత్మజనంతతిలభికామనఁ.

88

గీ. ఎఱుఁగ జేసీడకన్నును నొండకన్నుఁ, జెలఁగి పూచు నేకర్మ వించిన లతాంగి
యెట్టిక్షేళంబులకునైన నీడఁబోదు, తనమనంబుననిగ్రుచునంతానకాంక్ష.

89

సీ. భక్తితో మాతృకాభవనంబులకు నేగుఁ గావించు నతిథినత్కారములను
వాయనంబులకు నిర్వర్తించు దధిబలిఁ గొలుచు జ్యేష్ఠాదేవి నలఘుమహిమఁ
జదివించిసొనుఁ బుణ్యసంహితావ్రాతంబు మూలికామాణిక్యములు ధరించుఁ
దన్వంగి గంధాక్షతలు చిరంటుల కిడు విప్రశ్నికల గారవించుఁ దఱచుఁ
గుమ్మరానంబుకడవలు కొల్లవిడుచు, బాలురకుఁ దియ్యవండులు పంచియిచ్చు
జెలులుదానునువ్రతములునలుపుచుండుఁ, దామరసనేత్రపుత్త్రప్రసంతానకాంక్ష.

వ. ఇవ్విధంబునఁ బుణ్యోపవాసవ్రతదానధర్మజేవతారాధనంబులఁ బ్రతిబంధదో
షంబులు వాసిన నానుదతీలలామంబు మెఱసి ప్రతిమాచంద్రబింబంబు సరసి
యందునుంబోలె గర్భం బావిర్భవించిన—

41

సీ. అభ్యంతరస్థాగ్ని యగుశమీలతవోలె నిధిగర్భ యగునభీనిలయవోలె
నంతస్థదిగ్దంతి యగువియన్నదివోలె శశికుక్షి యగునస్తసంధ్యవోలె
నాలీనహర్యక్ష యగునద్రిగుహవోలె వీనధారిణి యగువినతవోలె
నస్తాంతరిత యగునలినాప్తగుచివోలె నూనృతాభిధ యగునూక్తివోలె
నాదిమబ్రహ్మసంభరితోదర యగు, కైటభారాతినాభ్యజ్ఞకమునుబోలె
నధిగతాగస్త్య యగుదక్షిణాశవోలె, బ్రథమగర్భంబు ధరియించె బల్లవోష్ఠి.

గీ. పలుచఁబాఱెను గండదర్పణయుగంబు, నవమధూకప్రసూనంబు నవమధుకర
మానుగతిఁజూచుకంబులునసితమయ్యె, నవతిపూఁబోండ్లయాననాబ్జములతోడ.

చ. మనమున కుత్సవం బొనఁగె మంత్రికిఁ బట్టపుదేవి గర్భకో
భవమునఁ బల్పనై చెలువు పైకొనుముద్దులనెమ్మొగంబుతో
ఘనసమయంబునగదుఁ బొడకట్టినచల్లనితూర్పుగాలిచే
నందినకన్నె గేదఁగికి నచ్చినకూరిమిచుట్టమో యనఁ.

44

గీ. గర్భభారాలసాంగియై కంబుకంఠి, చెవిశిరీషప్రసూనంబు చేర్చవోవ
దెల్లు ధరియింపఁగా నోపు పేమరత్న, కంఠికాహారకేయూరకటకములను.

45

క. ఎలదోఁటలీఁగయయ్యెల, కలకంఠికిఁ జిన్ననాఁటికలై లోఁచె

జెలువకుఁ బాదాంబుజములు, గిలిగింతలు గొలుపుఁ గేలిగిగుహలందుఁ.

కా. ఆసారంగవిలోలలోచనను గాఢాలింగనక్రీడలగా

వాసాగారము కేలితల్పముపయ్యి మన్నించి మంత్రీకుఁ డ

త్యానంగం బాసరించె ముద్దుగొనె మృతాస్పిదనప్రక్రియా

వ్యానంగంబునఁ గమ్మనై నయదనీయం బైనబింబోషమున్.

47

క. జలరుహనాభునివత్తు, ఫస్లికాస్తుభమునను దీప్తి దనరెనుమణిరా

టల్లికాలంకృతిఁబోలెం, బాలతుక ప్రత్యగ్గర్భమున నొప్పారెన్.

48

వ. ప్రతిదివసాపచీయమాన గర్భనిర్భర యగుచు నయ్యది కాముదీవిలనసంబునుం

బోలెఁ బ్రియనభవిలోచనచకోరికలకుఁ గోరికలు నిండించె వెండియు.

49

చ. బహుదినముల్ మహానచివుపట్టపుడేవికి వృద్ధిఁబొందె ను

స్వహనవగర్భచిహ్నములు జాతె సఖుల్ ప్రియమందఁగా మహు

ర్నహురనుబద్ధజృంభితనముద్గతవిహ్వలనేత్ర పద్మముల్

జహదజహత్తమగ్రపురుషాయిత కేలివిజృంభణంబులన్.

50

గీ. అట్లు ధవునొద్ద మెలగుపద్యాయతాక్షి, నముదితం బైనగర్భభారముకతమున

నమ్యగావీతజలరాశిసామ్య మైన, ప్రావృడాంభనవమేఘపంక్తివోలె.

51

కా. నీమంతోన్నయసంభ్రమంబు వెలయంజేయించె శ్రీయజ్ఞద

త్తామాత్యాగ్రణికిన్నపాలకుడు వింధ్యాధీశ్వరుం డర్చిల్

సామంతక్షీతిపాలమంత్రి లనమానం బైనప్రేమంబునన్

భామాసింధుతురంగరత్నములు పైపైఁబావడల్ తేరఁగన్.

52

నీ. కమ్మగొజ్జఁగనీటఁ గలయంపిచల్లిరి మేఁగి మెత్తిరి క్రొత్తమ్మగమదమున

రంగవల్లులు కప్పరపుముగ్గు వెట్టిరి కీరించిరొగిఁమాల్యతోరణములు

తరుణరంభాతరు స్తంభంబు లెత్తిరి కట్టి రెల్లడఁ బట్టుకలువడములు

కమలచందనమాలికలును నిర్మించిరి స్తంభించి రుత్తమదర్పణములు

నాళిఖించిరి గేహకుడ్యములయందు, నర్వతోభద్రమకరికాన్వస్తికములు

పరిజసంబులు రాజాజ్ఞఁ బట్టనమున, యజ్ఞదత్తునిప్రథమకళ్యాణవేళ.

53

గీ. వేడ్క నృత్యంబు లూడిరి వీధులందు, బాడి రెత్తిలి పికకుహూపంచమమునఁ

బంబళంబున ధవళప్రబంధగీత, కమలనవ్వేళఁ గల్లాటకమలములు.

54

మ. అదనన్ వచ్చిరి సంభ్రమంబునను బంచారామలిలావతుల్

పదునాజ్ఞాతులయప్పరోఽంగనలునుం బాలిండ్లపై హారముల్

గడలం బెన్నెతినేనకొప్పులపయిం గల్వారగుచ్చంబు లొ

ప్పఁ దదీయత్వర గండభాగములఁ గంపంబొందఁ దాటంకముల్. 55

సీ. పూజెకుండలు నిల్పెఁ బువ్వుఁబోడి యొకర్లు శుభవిత్తర్దికచతుష్కాణములను
జాజాలపాలెల సర్వావధులు (నించి) ప్రోక్షించె నొక్క పద్మాక్షి జలము
కాంతయొక్క తె సన్నెకలుఁ బొత్తరంబును దోరించె వటశాఖతోడఁగూడఁ
బీతకంబులు వెట్టి బింబాష్టియొక్క తెమడుఁగుఁబుట్టముగప్పెనడుగుమునుగ.
రమణియొక్క తె వింజామరంబుదాల్పెఁ, దమణియొక్క తె తాళవృంతంబుపూ నె
లలనయొక్క తె పసిఁడినంబెల ధరించె, నాలవట్టంబు ధరియించె నతివయోర్తు.
గీ. మంత్రవేల్పించెగృహ్యోక్తమార్గ మొప్పు, బ్రహ్మపదమునఁగూర్చుండే బ్రాహ్మణుండు
హోమములు రెండుఋగ్యజుస్సామ వేద, మంత్రమాదిజయాదిహోమంబుతుదగ.

మ. చెవికి గేలివతంసకోత్పలదళశ్రీలై కపోలంబుల్
నవకాలాగరుపత్రరేఖలయి మేనం గమ్మకస్తూరియై
ధవళాంభోరుహనేత్రపైఁ గురిసె నుద్యల్లిల సీమంతపుం
నవనాభ్యాహుతిహోమసంప్రభవచంచదవహ్ని ధూమచ్ఛటల్. 58

మ. చెలికత్తెల్ చిటునవ్వు చెక్కులపయిం జెల్వొర వీక్షింప నొ
జ్జలు మంత్రంబులుసెప్పఁ బ్రెగ్గడ శరత్సంపూర్ణ చంద్రాన్యకుఁ
వలిచన్నంగవమీద ముత్పులకముల్ వర్ధిల్లఁ గేల్వంచుచుఁ
శలలీకంటక మెత్తి యాదల మున్ సంధించె సీమంతమున్. 59

క. కుటిలాలకకును నాసా, పుటరంధ్రములందు మూఁడుబొట్టలు పిడిచెఁ
వటఫలదళరస మధిపతి, కటకర్పణత్కార మెసఁగఁ గరపద్మముల్. 60

గీ. మృదులగోధూమనరులతో మేలవించి, వన్నెకుచ్చులపేరుతో వక్కరించి
పుష్పదుండుభకంబుతోఁ బొత్తువచ్చుఁ బడఁతిపాలిండ్లపై నొప్పు పసిఁడిపేరు.

గీ. తగవు లిచ్చిరి పుట్టింటిల్లిప్రజలు, వీళ్లసంగిరి చుట్టాలు వేనవేలు
కట్న మిచ్చె నృపాలుండు కన్నుదనియఁ, బరమహీపాలు రిచ్చిరి పావడములు.

సీ. మృదుండలము తురంగమధట్టమయ మయ్యెఁ గరిమయం బయ్యె దిక్పక్రవాళ
మంబరం బాతపత్రావళిమయ మయ్యె సారభ్యమయ మయ్యె మారుతంబు
పరివారమయ మయ్యె బ్రహ్మప్రపంచంబు జయశబ్దమయమయ్యె నకలజగము
లాతపత్రవిభూషణలోకమయ మయ్యె సంతోషమయ మయ్యె జనులమనసు
వింధ్యపర్వత మేలు పుణ్యవరుండు, దానుఁ-బట్టంపుదేవియుఁ దగవుగలిగి
పదిపునింటికి నేతెంచి నమ్మదమున, నొద్దనుండి యాశోభస మొనరుచుటయు.

గీ. జవరనరః బూలుముడిచినసాధ్వియొకతె, యల్లగండంబువనువునసూన్యగదిసి
పసిడియు తరజం దెముల్ పాయఁబట్టి, రాచు పెగ్గడబ్రహ్మసూత్రమున నగుచు.
గీ. దశరథునివాజపేయంబుధర్మనూను, రాజనూయంబు నుపమింపఁ బ్రాఁతయ్యిని
పట్టనంబును దేశంబుఁ బరిధింపఁ, బెట్టె దొడ్డుగ నామెత ప్రెగడగారు. 65
వ. అంత.

66

క. నవమానంబులు నిండిన, ధవళేక్షణ గాంచె నుతు నుధాకరతారా
రవినుతధిషణవిధూతుడ, (?)కవులుభిక్షములుగనవమఘటికలు నడువఁ. 67
వ. ఇవిధంబున సుశీలాదేవి: నందనుం గాంచినవార్త యంతఃపురపరిచారిణి యొ
కరై విన్నవించిన నమృతరసధారామయం బయినయమ్మాటకు నద్యఃప్రరూఢ
రోమాంకురనికరకంటకీతగాత్రుండును దరస్తితవికసితకపోలమండలుండును
నై మంత్రాఖండలుండు— 68

గీ. తాను గట్టినట్టిచీనాంబరంబులు, దాను బెట్టినట్టిమేనితోడవు
బ్రమదమొప్పనిచ్చెఁ బారితోషికముగ, మంత్ర యంతిపురము మానవతికి. 69

సీ. తలయంపి ధవళనిద్రాకుంభ మిడువారు రక్షాభసితరేఖ వ్రాయువారు
కారనర్హవరాజ కలయఁ జల్లెడువారు బలివిధానంబులఁ బరఁగువారు
లవణంబు నింబవల్లవము ద్రిప్పెనువారుఁ బ్రేము మంచంబుతోఁ బెనఁచువారు
గవలధూపంబు సంఘటియించువారును మించిము ట్టెడఁద యోజించువారుఁ
గదిసి దీవించువారును గండతైల, మండుకొనువారుఁ గాయంబు లందువారుఁ
బాడువారును బరిహాస మాడువారు, నైరి శుద్ధాంతనతు లరిష్టాలయమున. 70

సీ. కర్పూరనమ్మిత్రగంధసారంబునఁ జఱచెఁ జప్పట భీత్తిఁ జామయొకతె
వెలకిల్లఁబెట్టె నుత్పలగంధి యొక్కర్తు కప్ప గర్భగృహోపకంఠభూమి
జ్యేష్ఠాధిదేవత నేవించె నొకయింతి పసువుఁబుట్టము గట్టి భక్తిగరిమఁ
బటముపై లిఖయించెఁ బాటలాధరయోర్తు క్రొత్తలత్తుకళశాంకునిఖరాంశు
జడతమేవంబుకంఠదేశమునఁ జుట్టెఁ, బువ్వుడుండుభముల నొకఁ పువ్వుఁబోడి
యంబుజానన యొకతె నె య్యభిఘరింప, భుజగనిర్మోక క్షుకతేనివ్వలఁగమర్చె.

డి. మంగళరత్నదీపములమధ్యమునం బురుటింటిసాన్పుపై
సంగజనన్నిభుండు సచివాగ్రణినందనుఁ డొప్పె నెంతయు
నింగిఁ బ్రదోషవేళ నతినిర్మలతారక చక్రవాళముల్
సంగతిఁ జట్టునుం గొలువఁ జాలఁగ నొప్పుకళాంకురై వడిక.

- గీ. బాలకుడు చంద్రచంద్రికాపాండు వయిన, పాన్పుబాత్తులపై నొప్పెబవ్వళించి
యమృతపారాశిలోన శేషాహిమీద, బవ్వళించినకొస్తుభాభరణబోలి. 73
- గీ. దానధర్మంబులొసరించి త్యాగ మిచ్చె, బ్రసవగేహంబు సొచ్చి భూపాలమంత్రి
యట్లు పావకసంస్పర్శ మాచరించి, ప్రథమతనయముభేందుబింబంబుచూచి.
- గీ. పురుడుచెల్లంగఁబుణ్యాహమునునొసర్చి, నిలయదై వతిములఁగొల్పినిజసుతునకు
మారనన్ని భునకు సుకుమారుఁ డనెడి, పేరు పెట్టె బ్రహ్మనబృందారకుండు.
- గీ. పనువుఁబుట్టంబుధరియించిపద్మనయన, సుతునినుత్పంగమునఁదాల్చిచూడనొప్పె
దరణిబింబసంధ్యారుణాలపముతోడ, లలితరుచి నొప్పునాకాశలక్ష్మివోలె 76
- గీ. పల్లవాధర మడు గైనయొల్లె గట్టి, కొంగు మణిపేమకింఠికాకోటిఁ జెరివి
సాబగుకాటుకబొట్టుతోఁజూడ నొప్పె, వింతచెలుపునఁ బచ్చి బాలెంతయపుడు.
- ఉ. అక్షయవర్ణి తాభ్యఁ డనయంబు సువర్ణలతానిబద్ధముల్
వక్షమునన్ ధరించి సచివప్రియసూనుడు చూడనొప్పె ను
గ్రక్షితిసంభా) మోద్ధతిని గాండివధన్వనితండ్రి యశాసహ
ప్రాక్షునివైరిపేరురమునందు ధరించినదైత్యుకై వడిన్. 78
- గీ. రత్న వేదికపై మంత్రరాజసుతుఁడు, తల్లిహృదయంబు దృష్టులు తన్నుఁగొలువ
సకలజనులును బంధులు సంతసింప, జానుచంక్రమణక్రీడ సంచరించె. 79
- మ. వలిచన్నుల్ వడఁకాడ వేసలులు గైవ్రాలంగ గారావుదా
దులు త న్నేమఱ కంతలంతలను ముద్దుల్మీఱి చూడంగఁ దా
గలకాంచీమణికింకిణీగలగలాతూరంబు తోరంబుగా
గలహంసంబులఁ బట్టఁ బొలును వడిం గయ్యెవిభాగంబులన్. 80
- వ. అంత నాసుకుమారుండు సత్యంతసంతోషవంతు లగు తల్లిదండ్రుల మనోర
థంబు ఫలియింప ననుదినప్రవర్ధమానుండైవర్ధమానసంపదనురూపం
బుగఁ గుమారరత్నంబునకుఁ గ్రమక్రమంబునఁ.....జ్వలోపసీతుండై, కుమా
రుం డా చార్యగృహంబున కరిగి. 81
- సీ. చదివె వేద మెఱింగి పదమువక్కాఁగించె మహనీయదివ్యాగమములు చూచె
దఱచెనాదిపురాణధర్మశాస్త్రంబులు నేర్చి వీణావేణుస్పృత్యకళలు
వాదవశ్యాంజనవదనికాగులు జూద మాడంగనెఱిగె రత్యాగమంబు
సహస్యముగ నింద్రజాలయంత్రక్రియాలంత్రమంత్రములఁజిత్తరువులెఱిగె

గ్రోత్తె యోగంబు సాధించె రుద్రభూమి, నకలశస్త్రాస్త్రసంచయనమితినేర్చె
నాకళించెను విపులవైద్యక్రమంబు, సంగ్రహించె గవిత్వంబు సచివనుతుడు.

వ. ఇవిధంబున సర్వవిద్యాపరిశ్రమంబున బారీబండ్లై యుండునకుగ మారు
నకు శైశవంబు సరిగడచుటయుఁ బ్రదోషంబునకుఁ జంద్రోదయంబును జల
ధరంబునకుఁ జక్రవాకంబును బుష్పంబునకు వాసనాప్రకారంబును గమల
వనంబునకు సూర్యోదయంబును గంధగజంబునకు దానంబును విజ్ఞానంబునకు
మానంబును నవధ్యునకు గేయంబును రాజ్యబలంబునకు నాజ్ఞాబలంబును
బోలె భువనమోహనం బైనసౌందర్యంబున కనురూపంబై జవ్వనం బా
విధ్యవించిన,

88

గీ. బాల్యమునయందుఁ గలుగుసౌభాగ్యరేఖ, నినుమడించినసౌందర్యమెనకమెనగఁ
సచివతనయుండు తా నొప్పి చారులీలఁ, జౌరజమలకుఁ గన్నులపండువయ్యె.

శా. పంచారామవిలాసినీధవళదృక్పాతీనజాలాయమా

నాంచత్కారము నిర్నిబంధనమనోజ్ఞాకారరేఖా...

పంచాస్త్రం డగునాకుమారకుండు దర్పస్ఫూర్తి నవ్వీటిలో

సంచారం బొనరించె గాంచనమహాసౌధాగ్రభాగంబులన్.

89

గీ. ఆదిగల్గేత్వంత్యంబు యావనంబు, జక్కడనమును నతిసాహసంబుఁ జనవు
నొక్కఁ డొక్కండు చాలు దోషోల్లరమున, కన్నీయును గూడియున్నవియతని
యందు.

సీ. ఒకకొంతప్రాద్దు కందుకకేలి యొనరించుఁగంకణంబులర్పుణత్కార మెనగ
నొకకొంతప్రాద్దు వల్లకి నఖాగ్రంబుల బహురాగములనేర్చుఁ బ్రస్తరించు
నొకకొంతప్రాద్దు భాండికజనంబు లొనర్చు పరిహాసగోష్ఠిఁ బల్లవించు
నొకకొంతప్రాద్దు లోకకథాప్రహేళికాబిందుమత్యాదులఁ బిచ్చలించుఁ
గొంతప్రాద్దు వినోదించుఁ గొఱతలయిన, తోడివేడుక కాండ్రతో మేడమీఁద
విపులచంద్రోదయారంభ వేళయందుఁ, బిల్లదీవాటలను మల్లుపెనఁగుటలను.

వ. ఇవిధంబునఁ దృష్టావిషవల్లి కాలవాలంబును నింద్రియగుణంబులకు శరణం
బును మోహనిద్రకు విధిమశయనంబును శాస్త్రదృష్టికిఁ దిమిరోద్గమం
బును దోషావీషంబులకు నావాసవల్మీకంబును సుగుణకలహంసంబులకు
బ్రాహ్మటూలంబును గపటనాటకంబునకుఁ బ్రస్తావనయు ధర్మేందుమండలం
బునకు రావణవక్త్రంబు నై సయావనారంభంబున.

90

- సీ. అజామదీర్ఘ బాహర్గళ స్తంభుండు కోమలాభివీసలకుంతలుండు
కర్ణాంతవిశ్రాంతకమలాయ తాత్కుండు పరిపుల్లచంపకప్రసవకాంతి
బహుళాష్టమిశశిప్రతిమఫాలతలుండు కంబునన్ని భచారుకంధరుండు
పరివక్ష్విబింబికాపరిపాటలోషుండు గంధ వారణకుంభకణిభుజుడు
సచివతనయుండుకుపితధూన్జటిలలాట, చక్షురనలార్చిసద్గమనప్రభాత
విస్ఫులింగచ్చటావలీవేప్తనమున, బసిమి దప్పని వలరాజుపగిది నొప్పె. 89
- సీ. సరి గొన్న వెలిపట్టు జన్నిదంబులతోడరిత్నాలతారహారముధరించి
వలివనీర్కావిదోవతిపై, బదార్పన్నకళ యైనవసించిమేఖలఘటించి
గంగమట్టియమీద, గస్తూరిరసమున, బుండ్రకంబు లలాటమున నమర్చి
కమలకర్ణిక కుండలములపార్శ్వములందు లలితంబు లగుపోగు లలవరించి
యాత్యవంశపరంపరాయాత మైన, వైదికాచారమార్గంబు వక్కరించి
యారజము రాచటికమునునలవరించి, నగరిపీఠులఁజరియించుఁ బ్రేగడనుతుండు.
- గీ. సచివనందను కర్ణపాశముల వ్రేలు, కుండలంబులముత్యాలగుళిక లొప్పు
నన్యలోకస్థుఁ డగుశంబరారి కేప్పు, రతిమహాదేవియశ్రుపూరములువోలె. 91
- క. కుసుమాయుధనిభుఁ డగునా, రసికునిపై వ్రాలు సానురాగముతోడకా
బిసరుహనయనలచూపులు, భనలంబులు పూవుఁదోటపయి వ్రాలుగతికా. 92
- గీ. భావ మభిరామరూపైకపాతకంబు
యకావనము దోషముల కెల్ల నాస్పదంబు
మనన్తఘండు కోపి యెటు నియమంబు నిలుచు
నుదతులకు వానిఁ గడకంటఁ జూచినపుడు. 93
- సీ. హృదయ మువ్విభూర నేకాంతమున నుండి వానిఁ జింతింపని వనజముఖయు
నొకమా అతనిఁ జూచి యొండొక్కపరిచూడ నభిలషింపనివిద్రుమాధరియును
గలలోన వానిఁ జిక్కఁగఁ గాఁగిటను జేర్చి ముకుళితేక్షణగానిముద్దియయును
నతనిరూపంబుఁ గుడ్డంబులందు లిఖించి యందంబుఁ జూడనియంగనయును
జెలులచేతను బ్రోదిరాచిలుకచేత, వానిగుణములు విని కుచదవ్వంద్వసీమఁ
బాదుకోఁ బులకింపనిపైదలియును, బన్నిదము వేసినను లేచు పట్టనమున. 94
- సీ. ద్యూతకేలియ వినోదోపాయమయ్యెను బరదారగమనంబ ప్రాథియయ్యె
నాత్మభార్యాపరిత్యాగంబు ధృతియయ్యెఁ జేలవిహారంబు సేమమయ్యె
గురుతిరస్కారంబు గరిమ మయ్యెను నటవిలకీర్తనంబులు పటిమమయ్యెఁ

బాసంబె యథాశ్చత్త పరత యయ్యో సమస్తతరలతాగతియ యుత్సాహానియ్యో
 గుణములకు నెల్ల దోషంబు గుణము నయ్యో
 నపుడు సుకుమారునకుఁ దద్వయస్యులకును
 నాదిగ ర్భేశ్వరత్వంబు యావనంబు
 నపుర ధనమును జనపు హేతువులు గాఁగ.

95

గీ. త మ్మమానుషకార్యోచితంబు లైన, కీర్తనలునేయ మై పులికించుకొండ్రు
 తా రమర్త్యులుగా మదిఁ దలఁతు రహహ, వి త్తమదమ త్తచిత్తులై వెట్టిజనులు.
 నీ. అయ్య నీవు చతుర్భుజావతారుడ వన్నఁ దమభుజాదండపార్శ్వములఁజూతు
 రయ్య నీవు త్రిలోచనావతారుడవన్న ఫాలమంటునురు దోఁవల్లవమున
 నయ్య నీవు గజాననావతారుడ వన్నఁ గుంభపీఠము లంటికోనఁ దలఁతు
 రయ్య నీవు చరాచరావతారుడ వన్న నందంబుఁ జూడంగ నభిలషింతు
 రవసరంబిచ్చుట యనుగ్రహంబు గాఁగ
 మోముఁజూచుట యువకారముగను బలుకు
 మైత్రిగా నవ్వు డధికతరార్థముగఁ ద
 లంతు రై శ్వర్యమదబలవంతు లుబ్బి.

97

ఉ. సంపదపేరి కట్టిడిపిశాచము సోఁకినమానవుండు పూ
 జింపఁ డభీష్ట దేవత భజింపఁడు సజ్జను లైనవారి మ
 స్తింపఁడు మిత్రబంధుల గణింపఁడు ధర్మరహస్యముల్ విచా
 రింపఁడు మీఁ..... భరింపఁ డహంకరణంబు పెంపునఁ.

గీ. ఉద్ధతుం డయి సుకుమారుఁ డుండలేక, వీటఁ జక్కనిజవరాలి నెడకి వెదకి
 వలపు పుట్టించి సాకేతములకుఁ దార్చి, సలుపు రతికేలి బహుళవత్సంబురేలు. 99

గీ. పద్మనాభుండు మదనగోపాలమూర్తి, ఘోషమున నెట్లువలపించె గొల్లనతుల
 నట్టకొని యట్లువింధ్యాద్రిపట్టనమునఁ, బరపురంధ్రులవలపించు బ్రాహ్మణుండు.

నీ. యమునానదీసై కతమున జాలరిక న్యచనుదోయి నంటఁడే శక్తినుతుండు
 నంద్రవజంబులో నలిననాభుం డెట్లు విహరించెఁ బదియాటువేలనతుల
 దేవదారువనంబులో విరూపాక్షుండు మునిభామినుల నెట్లు మోసపుచ్చెఁ
 గొక్కొక్కో యని కోడియై యెలుఁగించియమరనాయకుఁడెట్లవాల్యఁ గలసె
 మొలకచెన్నుల పాయంపుచుద్దుఁగూఁతుఁ, బట్టుకొనెన్లుపైకొనిపద్మభవుఁడు
 చంద్రురం డెట్లు వొందెనాచార్య లేమ, ననుచువిక్రమండురమియించు నన్యనతుల.

- నీ. సంభ్యాభివందనశ్రద్ధ యుద్వాసించె గాయత్రి దవ్వులఁ గట్టిపెట్టె
నగ్నిహోత్రముమీఁదియాన నుత్పాటించె నఘమర్షణన్నన మరసిమాపె
నిహపరసామగ్రి నీయఁ జాలెడునట్టివిధిదేవతార్చన వీటిఁబుచ్చె
వేదపాఠము మానె వివిధసత్కర్మాది సత్కలాపంబులు జాఱవిడిచె
దనకు మరగినవారసుందరవనితల, నిరతసల్లాపసంభోగనిపుణతాను
ఖానురాగనిమగ్నుతయజ్ఞకర్త, మైతనరౌనుసుకుమారుడవనిసురుడు. (?) 102
- వ. ఇవిధంబునఁ గుమారుండు విహరింపంజూచి. 103
- క. ప్రేమమునఁ గూర్చినుతునకు, వేమఱు సద్బుద్ధి చెప్ప వినమికి వగచున్
సానుగ్ర్యదుర్గణాళి క, దామధురతి యొనఁగువిషమమగుచలమునకున్. 104
- గీ. జవ్వనములును నదుపదేశములు గావు, తిల.....లంబు తెఱఁగుదోష
శంబరారాతిపుష్పాస్త్రసంప్రహార, జర్జరీభూత మగుమనస్సంపుటమున. 105
- వ. తండ్రి గురూపదేశం బఖలమలప్రత్యాశనక్షమం బై నతీర్థస్నానంబు, జరామర
ణవైకల్యంబు లేనివార్ధకంబు, మేదోభారంబు లేనిశారవంబు, సువర్ణరచన
లేనికర్ణాభరణంబు, నుద్యేగంబు లేనిప్రజాగరంబు. ఇది యభవృత్తిలకు
సలిలంబునుం బోలెఁ గర్ణస్థితం బై యుండవంబు నాపాదించు. నీవిటవట్టి
నెట్టుకొని పెద్దలమాట వినుము, వింటేని ధూర్తులు నిన్నుఁ బ్రశంసింపలేరు,
కుటిలులు ని న్నలమరింపలేరు, వంచకులు నిన్ను వంచించలేరు, పల్లవులు
నిన్ను వలపింపలేరు; మదంబు నిన్నుఁ గదల్పలేదు, విషయంబు నిన్ను నా
క్లేషింపలేదు, విను మనూచానాచారంబును, నాముష్యాయణంబును, నామేధి
తామూయంబును, సదీతాశేషశాస్త్రంబును, సలింగవృత్తియు, ననపకీర్ణం
బు, ననభ్యుదితంబును, ననభిస్తుతంబును, నై నయార్యావరవరవశంబునం
బ్రభవించినాడవు మూఢుండవై యనుష్ఠానబంధంబు లగువిషయోపభోగం
బులయందును సుఖబుద్ధి యారోపించెదవు. నీయట్టిదుర్బుద్ధిశీలుగు గదా నిస్త్రీం
శంబుఁ జూచి కువలయమాల యనియును గృష్ణసర్పంబు వీక్షించి కాలాగు
రుధూమరేఖ యనియును సంగారంబు వరిసించి బంగారం బనియును
భ్రాంతిఁబొందుదురు. దుందుమారకరుండు, మాంధాత్మసహుషనాభాగనన్ని
భుండు, వింధ్యాచలపతి, హేమాంగదుండు మనల గరుష్ఠానంబుగా మన్నిం
చుచున్నవాడు. మనవంశంబునకు నీవొక్కండవ సంతానబీజంబ వింతయు
నెఱింగి బుద్ధిమంతుండవై మమ్ము నుద్ధరింపవలవదా యని పలికి మంత్రి కన్నీ
రు దొరగ ముహూర్తమాత్రం బూరకుండ నుశీలాజేవియు. 106

సీ. రవలయుంగరమలరత్నాంకురము లొత్తఁ గేల్లెల్లు చెక్కులఁ గీలుకొల్పి
మొకరితుమ్మెన మూతిముట్ట నోడడివేడినిశ్వాసపవనంబు నివ్వటిలఁగ
నాకర్ణదీర్ఘంబు లగుకాలుఁగన్నులఁ బరిపాటలచ్చాయ పల్లవింపఁ
గంతగోళంబు గద్దదికానుబద్ధ మై బాష్పభారంబు నిబ్బరము గాఁగఁ
బక్ష్మములఁ జాటి గండదర్పణము లొరసి, న్రాలి పాలిండ్లపై నశ్రువాళిణములు
హారలతలకు నాతిభ్య మాచరింప, గుబ్బతిల నేడ్చె నత్తటి గువలయాక్షి. 107

వ. ఇవిధంబునఁ దల్లియుఁ దండ్రి దనకు హితోదేశంబు చేసి తనసౌమనస్య
సౌముఖ్యంబులతో దగినవ్రత్యుత్తరం బీయమి నిర్వేదించుట యెఱింగి. 108

సీ. ధర్మశాస్త్రాభ్యాసతాత్పర్యముననై న సంస్కార మెల్లారుసారుపడియె
నిరుపాధినిస్సీమనిర్ది బంధనవృత్తి గలమహాప్రతిభ యేకాటఁ గలసెఁ
బంచేంద్రియోపాయపానభూతము లై నవినయంబు లేప్రయోజనముఁ దీర్చె
నవయావనాంకుశోన్నతవంశపద మైనశుతివై భవము లేమిహితవుచేసెఁ
జన్నివయసున గురులవీక్షించి నట్టి
పుణ్యవాసన నేలకొల్పియె మనసు
కటకటా ! నందనుం డవొకఁ డప్ర నీవు
గురుల నేడ్పించుచున్నావు ఘోరముగను. 109

వ. (అనినఁ దల్లిదండ్రుల)కుఁ బ్రణామంబుచేసి యింతనుండి మీయాజ్ఞ శిరసున
ధరియించి బుద్ధిమంతుఁడనై యుండెద మీరు వగవకుండుఁ డని పలికె నము
చితప్రకారంబున వీడుకొనియె ననిన నటమీఁదివృత్తాంతం బెట్టిదని యడిగిన.

మ. వరశైవై కవిభానపాత్ర కవితావ్యాపారపారంగతా
స్థిరలక్ష్మీనవశారదోదయ దయాధీనాయతాలోక లో
కరమాపాదనపాదపద్మవినతత్మాపాలసంశీల శీ
లరతిప్రస్ఫుటశాంత శాంతనవకల్పావీర వీరాగ్రణీ! 111

కం. ధీమత్కవితావిస్తర, ధామాయితనిరుపమానదానా యసుహృ
ద్భీమ జలోత్కలసీమా, రామామన్మథవిశేషరాజితమూర్తీ! 112

పృథ్వి. లింగార్చనారూఢిలీలావతారా, గంగార్పురస్వచ్ఛకావ్యైకజాలా
సంగీతసాహిత్యసాహిత్యలోలా, శృంగారనదృక్తసేవానుపేలా. 113

గద్య. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్రమారయామాత్యపుత్ర
నకలవిద్యాననాథశ్రీనాథనామధేయ ప్రణీతంబయిన
శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

ద్రావిడాంధ్రభాషల యన్యోన్యసంబంధము.

(మధురసభలో జరువఁబడినది.)

శ్రీమదాంధ్రసాహిత్యమహాపరిషత్తును నీచదువగులచే గై సేయఁబడి యుండు నీయొడ్డోలగంబున వావా దొంగుటకు నే నియ్యకొన్న కర్ణము తెలుఁగుభాషకుం దమిళమునకుం గలయొండొంటియావటమును గుఱించినది. ఈ యంటిన నుగ్గడించుటకు భాషటగాఁ దొలుదొల్త నీతెలుఁగుతమిళమాల గారవము నొక్కొంత వెల్లడించి పిదప నీరెంటికిం గలనెయ్యంపుటారమను వాకొనియెదను.

తే.గీ. సంస్కృతముప్రాకృతంబును శౌరసేని

జగతిపై మాగధియును బైశాచియును

జూలికయు నపభ్రంశంబు సారిది నాంధ్రీ

భాషయును నివి జను నష్టభాషలనెఁగ.

అని యప్పుకవివరుండు వక్కాణించిన

1. సంస్కృతము.	4. మాగధి.	7. అపభ్రంశము.
2. ప్రాకృతము.	5. పెళాచి.	8. ఆంధ్రీము.
3. శౌరసేని.	6. చూలిక.	

అను నీభాష తెనిమిదింటిలో నొకటియొక, దమిళము, తెలుఁగు, కన్నడము, మరాఠీ, గుజ్జరులను పగచద్రావిడములలో నొకటియు నై నతెలుఁగుభాష, యీజగంబునం దనువులు నివ్వటిలంగడఁగిన సావియైన యేనూలులక్షలయెండ్ర నైదు పాళ్లుగాఁ బంచి, యందు నాల్గవపాలిననుమాఁ గ్రోతులును, వెంబడి మానిసులు నామతిల్లి యెదవపాలిమొదటనే, యనఁగా, రెండులక్షలయొకపేలేండ్రక్రిందట మానిసులు దమతమ యెడఁదం బాడమినతలంపుల రవధిచేతను, నన్నలచేతను లాఁతుల కెఱింగించుచుండిరి. పిదపఁ దరతరముగా నట్టిచప్పలును, గొందలు తవరలు గొన్నికట్టడలచే బలుకులుగా నవరించుటవలన మానిసు లొండొరులు ముచ్చటించుటకును, వలసినతావులకు విచ్చలవిడిఁ ద్రిష్మరుటకును దలఁపెట్టిరి.

ఈనేరేటి నడిమకు వలకడ చందాదీవులు మొదలొకని మెడగానూరు వఱకు మునుగుకొని యేసువేలమైళ్ల వెళ్లువు గలవుడమి యైన “లెమూరియా”

నేలయందుఁ దొలుత మానిసులు గండరించి నుడువు లాడుటకు దొరఁకొనిరి. ఇట్లు వక్కాణింపఁ గొనకొన్నవార లిందుమించుగా నేఁబడివేలేండ్లక్రిందటఁ గొంతనాణియములును, నేరిమియు నలవడి నేటికిరువదివేలేండ్లదొట్టి చదువను వ్రాయను నేర్చుకొనిరి. ఈలెమూరియానాటం బొడమి మొట్టమొదట మాని సులనోటఁ బలుకరింపఁబడి చదువను వ్రాయను నేర్వఁబడిన బాస తమిళమే యని పలువురు నియ్యకొనియున్నారు. ఈలెమూరియ నేలయే తమిళహం లేక ద్రావి డదేశం బనంజెలంగును. ఈతమిళముయొక్క మఱియొక్క నిలు వైన కొడుంద మిళ అనఁగా వర్ణలోపాగమాదేశానులచే వెక్కురింపఁబడిన తమిళముయొక్క వికృతియై, తమిళహముం జుట్టువాటి యెడమప్రక్క నుండునేలయందు నీతమిళ మునకు సైదోడుగాఁ బొడనూపినయీతెలుఁగుబాస పెద్దతడవు తమిళముతోఁ గలుపుఁగోలుగా జెడఁగారుచుండి నేటికి దచ్చివేలేండ్లదొట్టి పలుశేవల విచ్చల విడిగాఁ బిసాళింపఁ దలపెట్టెను. ఈతెలుఁగుబాస పెటబాసలవలె లాఁతినాయ మె నఁగనియెడల రూపుమాసి చాగఱిచునట్టిది గాక యిలికిడి రూపైన, మానిసుల నోటఁ బలుకరింపఁబడు పలుకులుగాను, చాటికరూపైన వ్రాలచేఁ బాలుపొందు కబ్బంబులతోను దేశభాషాపూరితముగా జోకలేనిసాబగంది పురఁగించుచున్నది. ఇట్టితెలుఁగుబాస తొలుదొల్త మోటుదనముగా వాడంబడుచుండి, యెండ్లొండ నాణెము లలవడి, యప్పటికిఁ దగినట్లు కొద్దినేమంబులతోఁ గూర్పఁబడినపాటలు పద్యంబులఁ గలిగి డైవాటుచుండెను. ఈబాసకుఁ బెద్దతడవు లక్షణము లేవి యు లేకుండి “ హేమచంద్రాదిమునిభిః కథితం చాంధ్రీలక్షణం ” అన్నట్లు హేమచంద్రాదిమునివరులవలన లక్షణంబు లేర్పఱుపఁబడి, వీనికి నొరగల్గుగా విలసిల్లుచుండిన కబ్బంబులతోఁ బెక్కులు నీలక్షణంబులును బగతురవలన నీ తెలుఁగుదేశము గాల్పఁబడినప్పుడు ప్రాడవడంగెను. పిదపఁ బలుతెగలవారలు తెలుఁగుదేశము నేలుచుండినకతంబునఁ దెలుఁగుబాసకుఁ బలురకము లైనయనా గరకములు గలయుటంజేసి వెండియు మోటుదనము నెక్కొనసాగెను.

ఇటీవలఁ దెలుఁగుబాస యలజడింబడి వెంపఱలాడుచుండుతఱి, రాజరాజ నరేంద్రవిరుదాంక విష్ణువర్ధనుం డనుమన్నీడు తెలుఁగుదేశము నేలునప్పుడు తెలుఁగుబాసకు వెండియు వన్నె యీగఁడంగి, తనయొడ్డోలగంబునఁ బలువురు చదువరుల నాదరించి వారలవలనఁ దెలుఁగుబాసలోఁ బెనఁగియుండినమోటుదన ముల నూఁచముట్టుగాఁ బెట్టివైచి చొకాటంపుఁబల్కులుగాఁ జొప్పఱిచి, పలుశే

వలం గట్టడలతో నేమంబులం బాదుకొల్పి, వలుతెగలకబ్బంబులను, వ్యాకరణము మొదలగువాని నొనర్పించి తెలుఁగుఁబలుకులవెలఁదికిఁ దండ్రీమాఱుగాఁ బొగడ్డవడసి పాలుపారు చుండెను. ఇట్లు జేనియానతిమెయిఁ దెలుఁగుబాసకులక్ష్యలక్షణరూపంబు లైన కైనేతలచే మొఱవడిం గూర్చి పెట్టిన నేరిమి ప్రథమాచార్యవర్య త్రినన్నయభట్టారకులపాలిటిదియే యననొప్పును. ఈభట్టారకులు మేరలేని వేలుపుబాసయొక్క హుక్కులను, బోకలను, దెలుఁగుబాసలోఁ జెనఁగించి, యాదుకు మునుపు చొక్కముగా పేసిల్లినబాసకు గలయింక నొడఁగూర్చి, గ్రొత్తనాణెములం గూర్చుటవలన బాసకుఁ జేపగలిగించి పిమ్మటవారలకు దారిఁ దెచ్చిపెట్టెను. ఈతవరను వెంబడించియే చదువరులు పెక్కొండ్రు లెక్కలేనికబ్బంబు లొనర్చి తెలుఁగుబాస నెదిగించి యెప్పటియట్లు పంచారింపఁజేసిరి.

ఇటీవలఁ దరతరముగాఁ బొంపిరివోయి యెనుగుచుండుతెలుఁగుఁబలుకుల పొలఁతుక, యాంధ్రభాషం దనిపొగడ్తగాంచిన మూరురాయరగండాంకవీరత్రికృష్ణదేవరాయసహస్రవలనఁ గ్రొత్తనాణెములతోఁ జనపునేయఁబడి విజ్ఞప్తీగుచు నెలజవ్వనం బందినయదనున, ఆంధ్రకవి తాపితామహాబిరుదాంకి తాల్లసాని పెద్దనకవిసార్వభౌమునిచే స్వారోచిషమనుసంభవంబను నరణముతో శ్రీకృష్ణదేవరాయరాజేంద్రఁ జెట్టఁబట్టింపఁబడి యింపుసొంపారుచున్నయది.

పెక్కుకాలంబుగాఁ దనకుఁదాన సొంతబాసగా నంతటఁ బెంపుదలిర్పఁబురాయిండుచున్నట్టి యీతెలుఁగుబాస ప్రథమాచార్యవర్యత్రినన్నయభట్టారకులచేతఁ గ్రొత్తగానేర్పఱుపఁబడినబాస యనియు, వేలుపుబాసనుండియే నడుమం బొడమినబాసగాని యనాదిసిద్ధమైన స్వతంత్రభాష గాదనియుఁ బలువురు పలుతీరుగా వాఱునుట లెంతనమ్మదగినవో యనుటను గొంత దడవిచూతము.

క్రీస్తుశకము 1022 మొదలు 1068 వఱకు రాజ్యమేలినరాజరాజనరేంద్రనికాలమ్ దతని రుస్థానప్రథమపండితులుగా నన్నయభట్టారకులుండియున్నట్లు తెలియఁబడుచున్నది. కావున నేటికిఁ దొమ్మిదవశతాబ్దకాలమందు బొడమినబాస యనిగదా తేలుచున్నది! ఇదిగాక యితనికిమునుపు తెలుఁగుపలుకులు, దెలుఁగు చదువరులును, దెలుఁగుఁగబ్బంబులును గలిగియుండలేవనియుఁగదా కొందఱు లేలికగా నుడువుచున్నారు. ఇట్టివానుడి యసంబంధాతిశయోక్త్యలంకారమునకే లక్ష్యముగాఁ జెప్పనొప్పును. పలయన, వీనికాలంబు నారసిచూచినయెడల, అలెక్కాండర్ని గ్రేట్ అనుభించినాఁడు క్రీస్తుపూర్వము 320 సంవత్సరములొ పిందూడే

శంబున కరుగుదెంచినవ్య దుండిననందునికొడు కగుచంద్రగుప్తుఁడు మార్యవంశ జాతుఁడనియు, మురయనునాంధ్రీస్త్రీయందు నందునికి బుట్టినందున మార్య వంశజాతుఁడని నునువంబడినాఁడనియు, గ్రేకులు, పారసీకులు, మొదలగువారల తోఁ గయ్యఁబున నెదుర్కొన్న, చంద్రసారునికొడుకగు, పులోముఁ డాంధ్రీ వంశరాజులలోఁ గడపటివాఁడనియుఁ గ్రీస్తుపూర్వము 280 వత్సరమునుండి యాంధ్రులు తమస్వాధీనతం గైకొని యాంధ్రీదేశము నేలుచుండిరినియుఁ బాశ్చాత్యులలో దేశచరిత్రకారులు మందలించుచున్నారు. మఱియుఁ దృతీయద్రావిడసంఘ కాలమందుఁ బాండ్యునికొడుకు ముక్కంటిచే వాక్రవ్యంబడిన “ ఇళయనారహ ప్పారుల్ ” అనుద్రావిడభాషాలక్షణకావ్యమందు

“మురగ్గేహు వహహార్ మున్ను మొరియర్

తెన్నికై మాదిర మున్నియ వరవిర్కు

విణ్ణుఁజివోడ్డియ పన్నిరుజున్

త్తోక్కది ర్తిహిరి యరుణియ కుత్తై త్త.”

“యాంధ్రుల (వహహార్) ముందిమకొని దక్షిణంబునకు మూరుల రాకకు ” అని నుడివియుండుటలో నాంధ్రుల సత్త్వంబుకొలదిఁ బేర్కొనియుండుటవల్లను రెండుమూఁడువేలేండ్లకాలమునకు మునుపే తెలుఁగువారలు ప్రోడలై తవణిల్లు చుండినట్లు తెలియఁబడుచున్నది.

మఱియు నీభట్టారకులు తెలుఁగుబాసకు వ్యాకరణముఁ దెలుఁగుసంగాళ యార్యభాషయందు నెనుబదిరెండార్యలతో నొనర్చినట్లు వాడంబడు “అంధ్రీశబ్ద చింతామణి ” యు నితనిదే యగునెడల నితనికి మునుపు కబ్బంబులును, జదువ రులు నుండియే తీరవలయు ననుట నిక్కువ మగుచున్నది.

ప్రక్రియాకౌముది సంధిపరిచ్ఛేదమునందుఁ బదమధ్య న.ర.ల.డలయొక్క కొమ్ములకు లోపంబు సెప్పునెడల

“పదమధ్యనరలడానా ముతశ్చ సూర్యప్రయోగసిద్ధానాం

లోహో వాస్యాత్ తేషామితశ్చ తదవ త్త్రి విక్రమమతేన ” అనియు

“కవిభల్లటైః క్రియాణాం నామ్నా ముల్లోప ఇవ్యతే హ్యేషు ” అనియు పుంపు వర్ణాదేశముం జెప్పవో

“తస్యసమాసే పుంపూ నుమ్మాతో హల్యధ్వరణాచార్యమతాత్ ” అనియుఁ దనకు వెనుకటివారలైన త్రిపిత్రము, కవిభల్లటాదులను, దనసమకాలీనుఁ డైన

యధర్వణాచార్యులను దాఁ బేర్కొనియుండుటంజేసి యితనికిఁ బూర్వము నితని కాలమందును ద్రివిక్రమకవిభల్లటాదులును, వేములవాడ భీమకవి యధర్వణాచార్యులు నుండియున్నట్లు దోఁపడుచున్నయది.

గీ. “ ఆంధ్రశబ్దచింతామణివ్యాకరణము

ముందు రచించి తత్సూత్రములఁ దెనుంగు

బాసచే జెప్పె నన్నయభట్టు తొల్లి

పర్వములు మూఁడు త్రిమహాభారతమున” అని యాంధ్రభాషకుఁ

దొలుత లక్షణంబును, బిదప లక్ష్యముం జెప్పిన ట్లప్పుకవివరుండు వెల్లడించియుండుటను గమనించిన దో, మిక్కిలి వింతలు వొడముచున్నవి. లక్ష్యంబులకు లక్షణం బొసర్పఁబడుటయే సహజముగాని లక్షణములకొఱకు లక్ష్యంబు లొసర్పఁబడుట కంటనమైన మిథ్యాధ్యవసితీయే యగును. కావున మును పొకప్పుడును లక్ష్యంబు లేర్పడకయే యుండిన దేనిపొంత లక్షణము లేర్పడనోవు? ఎద్దియేని లక్ష్యంబులుండి వానిఁ బట్టియే లక్షణములు నేయుటకు వీలుపడును. కనుక నితనికి మునుపు తెలుఁగువల్కులును, గబ్బంబులును నిక్కువముగా నుండియుండవచ్చు ననియే కనఁబడుచున్నది.

ఈచందంబున నేటి, కెనుదివేలేండ్లనుండియే యీతెలుఁగుబాసకు నాణెములును, జడవదులును, గబ్బంబులును జొప్పడియుండఁ, నడుమఁ గురకలు, మొదలగులాఁతితేండ్లవలన నీతెలుఁగుదేశము గాల్పఁబడినందునఁ గబ్బంబులలోఁ బెక్కులు చొగంటివారే బడి యోలమానగొనియెను. ఇందువలననే తెలుఁగునాడు వేఁగినాడని యిప్పటికిని బిలువఁబడుచున్నది. అట్లు కొనియెఁగల, వెనుకటికాలంబున నెప్పటికైన నుండియుండలేని యొకభాసనుఁ గ్రొత్తగాఁ బుటింపి యందున నేపాటియొచ్చెంబును లేక, జోకలేని చవి గులుకులక్షణవంతమైన కబ్బంబొసర్చుటకుఁ దమ్మిచూల్చికైన నలవి గాదని యందఱకుఁ దోఁపడకుండగా.

అయిన నప్పటికవిత్వము లిప్పటియట్లు పలుతెగలు గలవిగాను, మిక్కుటంపునేమములు గలవిగాను, జాణతఁ బిసాళించునవిగాను, పెక్కు తెఱంగు లగునై నేతలచే నొప్పినవియుఁ గాఁ దుఱంగలించుచుండె నని వాకొనుట కొక్కింత వీలులేకుండెనను, ఇప్పటి బొబ్బిలిపాటలు, తందనపాటలు, చెంచుపాటలు, ద్విపదలు, రగడలుం బోలినకొద్దినేమంబులతోఁ జేరినపాటలు పద్యములుఁ జాలినంత వఱకు వెలుఁగొందుచుండె ననుట కెవ్వరునియ్యొసక తీరదు. అటులయిన,

నడుమ నాగరకతకు నించుక యెడమడుపు నొడమినందుకుఁ గలంజే మని యార
సిచూడ నీతెలుఁగు దేశము నేలుచుండినవారలు పైశాచ్యవభృశంబులు వలుకు
నట్టికిరాతులును. నిశాలులుఁగా నుండినందున నవ్వకు నాగరకతకు నలజడి దాప
రించి యించుక మోటుదనము గదిరియుండవచ్చు నని పలువురు దలపోయు
చున్నారు.

ఇట్టికారణముల నినుమంతయు నారయఁజాలక వారివారియెడఁదం బొడ
మినచందంబున నీతెలుఁగుభాష స్వతంత్రభాష గాదనియు, అంధ-శ-చిం,
సం-పరి, సూ-12. ఆద్యః ప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాద్యే ఏషా తయో ర్భవే ద్వికృతిః.
అనుసూత్రముచవలంబించి సంస్కృతప్రాకృతభాషలయొక్క- ఓకృతి యనియు,
మ. “ మహి ముక్ వాగనుశాసనండు సృజయింపం గుండలీం గుండు ద

స్మహసీయస్థితిమూలమై నిలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవ్ మహా

మహులై సోముఁడు భాసా రుండు నెలఁపుండు సొంపువాటిల్లు నీ

బహుళాంధోక్తిమయప్రపంచమునఁ దత్ప్రాకృత్య మూహించెదన్.” అని

రామరాజభూషణుండు తనవసుచరిత్రములో నాంధ్రశబ్దమయప్రబంధమునకును
విశ్వంబునకును శ్లేషార్థ బుగా రచించినవిషయముయొక్క తొలిపాదమును
మాత్రము దిలకి చి యిందలి తునీయపాదమునంగల “ బహుళాంధోక్తిమయప్ర
పంచము ” ననెడివాక్యంబునం గల “ విస్తారములయిన తెలుఁగుఁబలుకుల
స్వరూపముచే నై ప్రపంచ మనెడికాన్యమును గ్రొత్తగా నొనర్చె ” ననితేలేడి
యర్థముం గమనింపక నన్నియభిప్రాయకులే తెలుఁగుభాషను సృజించెననియుఁ
గొంద టుజ్జగొనుచున్నారు. ఇట్టివారలు క్రింద నుదాహరింపఁబడినసూత్ర
ముయొక్క “ ఏషా తయో ర్భవే ద్వికృతిః ” అనెడియత్తరార్థముయొక్క భావ
ము, — ఏషా = ఈయాంధ్రభాష (అనఁగా నాంధ్రంబులోవాడంబడు తద్భవత
త్వముములు), తయో = ఆసంస్కృతప్రాకృతములయొక్క, ఓకృతి = వికారము,
భవేత్ = అగును. (అనఁగా నీయాంధ్రభాషలోజేరిన తద్భవతత్వముములు సం
స్కృతప్రాకృతములవలనఁ బుట్టినవి.) అని జాలనసంస్వతులు విశదీకరించినతాత్ప
ర్యమువ నఁదద్భవతత్వముములు దప్పఁ దక్కినదేశ్యగ్రామ్యంబులై నయచ్చతెలుఁ
గు వికృతికాఁజాలదని తేలుచున్నయర్థంబును, పఠియు దాచిన

“ కేసలతయానుస్వర్యభేద యేయాం యథాతథా భాషా.” అనుసూత్రమువ
లన, “ సంస్కృతప్రాకృతంబులెట్లో యట్లీయాంధ్రభాషయు బృథగ్భావమున

వర్తిల్లుచుఁ దద్భవతత్వములచే సంస్కృతప్రాకృతముల ననుసరించుచున్నది ' యనుతాత్పర్యంబులసయితము గమనింపలేకపోయిరి. వారలు గమనింపక పోయినను, జీకునకు మిన్నులవన్నె యగ్గముగాకున్నఁ జూపఱ కెంతో సాబగుగా నగ్గమగుచందంబునఁ గ్రింద నుదాహరింపఁబడిననూత్రములచే నీతెలుఁగుభాస స్వతంత్రభాషయనియే సిద్ధమగుచున్నది.

అట్లు స్వతస్సిద్ధముగాఁ బ్రవర్తిల్లునీతెలుఁగుభాస మానవుల నోటఁ దొలు దొల్లఁ బలుకరింపఁబడినతమిళమునకు డాచినబాసగా బెడఁగొందుచు, ఆం, శ, చిం, సంజ్ఞా.ప.సూ. 6 “సిద్ధిర్లోకాద్వృత్త్యా” అనుసూత్రముచే నీయాంధ్రీశబ్ద స్వరూపము లోకవ్యవహారమువలన సిద్ధించుచున్నదియనియ, “లోకోఽన్యాయ దృశశ్చనిత్యశ్చ” అనుసూత్రమువలన “నట్టిలోకవ్యవహార మెల్లకాలంబును నేకరీతిగా నవిచ్ఛిన్నంబై యుండునది” యనియెడితాత్పర్యంబులంబట్టి యుజ్జగొన్నచో నీయాంధ్రీభాష మధ్యనొకరివల్లఁ గల్పింపఁబడినది గాక మానసియు మాటలాడఁదలపెట్టినది మొదలు సుభాషితమై దేశభాషాపముగా వ్యవహరింపఁబడునట్టి యనాదిసిద్ధ మైనస్వతంత్రభాష యనియే చక్కఁగ బోధపడుచున్నది.

లేకున్న నెంతయో పెద్దతడవునూడి తనంతట వెలుఁగొందుచుండునది యు, నొకకొన్ని మందిజనులచేతఁ గాదు, ఈహిందూదేశములో రమామి మూఁడుకోట్లజనులచేఁ బలుకఁబడునదియు నై నయీయాంధ్రీభాష తొమ్మిదివందల యేండ్లతరువాయి నుండినయొక్క నన్నయభట్టారకులవలన డబ్బాటుగా నొనర్పఁబడి, యంతవైశముగా వ్యాపింపఁబడె నన్ననుద్ది నాలకించుటకు ద్రావిడజాతి యందుఁ బాటిల్లి తెలుఁగుభాసం జదువుకొన్న నావంటివానికే వెక్కనముచే వినుగుగదురుచున్నది.

ఇంతటిగాగాము వడసినయీతెలుఁగుభాస ద్రావిడదేశమునకు డాచిన యుత్తరదిగ్దేశమునందు వ్యాపించియుండుటంజేసి ద్రావిడులు వడువూ, వడుహం అనియు, మహాశైవశ్రేయము లైనమహాకాళేశ్వర, దాక్షారామ, శ్రీశైలము లందు నెలకొని విలసిల్లు త్రికాళహస్తి భీమేశ్వర మల్లికార్జునలింగములను ద్రిలింగముల మధ్యగతదేశమందు వ్యాపించియుండుటంబట్టి త్రిలింగభాష (తెలుఁగుభాస) యనియు నుగ్గడింపఁబడుచున్నయది.

ద్రావిడమధ్యసంఘము లెమూరియాలోని కనాటపురమునందు స్థాపింపఁబడినకాల మైనయెనిమిదివేలేండ్లకుఁ బూర్వమునుండియే యీతెలుఁగుఁబలుకు

దనకలవడియుండు పేరువలనను, వ్యాపించియుండు త్రిలింగమధ్యగత దేశనామంబు వలనను జగంబునం గలభావలన్నిటికంటె నెక్కువగా రాము నందియుండుకతంబున నానిండురామున బుతో నీత్రిలింగభావను సుహృదైవభావ యగుదివ్యభావ యనియే వేనోళ్ల గొనియాడుదును.

ఇప్పటి కీత్రిలింగభావ యార్యులనేస్త మలవడినపిదప త్రినన్నయభట్టార కులకాలమునందుండియే సంస్కృతపదసాకర్యమును, గేవలసాంస్కృతిక దీర్ఘ సమాసములును, బెక్కుచోట్ల గ్రియాంతములు, విభక్తివర్ణకములు దప్ప దక్కినవన్నియు సంస్కృతపదజటిలముగా నులసిల్లి నూటికినువదిపాతము సయితము తెలుగుపదములుగా గానంబడుటయు నుదై తతమగా సంస్కృతపదభూయిష్టమై వెలరారుచున్నది. మఱియు, గవిత్యశైలి, ప్రాసషటాదియమకవైచిత్రియు, సర్ధాలంకార శబ్దాలంకార నైపుణియు, జిత్రబంధగర్భకవ్యవచనత్వత్తియు, బ్రాధాన్యములు, స్వరణములు. శయ్య, పాకములు, సర్ధవృత్తులు, ధ్వని, కావ్యవృత్తులు, కావ్యరీతులు, నాదారాద్విప్రాణదశకాచిత్యమును, రసానురూపరచనాసారస్యమును, నిర్దోష్యశ్లేషాదిపదగుంభనంబులచే నలంకరింపబడిన నిరుపమానమధురవాఙ్మయ మాధురీధురీణమానసోల్లాసకర కవిత్వంబులచే శ్రోతల నితాంతసంతోషపారావారలోలాయమానమానసులం జేయజాలి గాంధర్వవిద్య కాలంబనముగాను, శ్లేషకావ్యములు, ద్వ్యర్థి, త్ర్యర్థికావ్యంబులు, నచ్చ తెలుగు కావ్యంబులచేతను మనోజ్ఞులై విజ్ఞువీగుచు వెలరారుచుండుట పండిత మండలికి గరతలామలకంబ.

ఇక నే వింతనుండి యీ తెలుగుభాస నగ్గించుట నుజ్జగించి, దీనికి పైదోడైన తమిళమునుగుఱించి యుబంకముగా నొకొండుక మందలించి పెండియు నీరెంటికిం గలనెయ్యింపుటారిమ నుగ్గడించెదను.

త మి ల ము .

జీవోత్పత్తికాలప్రమాణంబైన యైదుకోట్లసంవత్సరములలోనించుమించుగా నెనిమిదిలక్షల యిరువదియైదువేలేండ్లకు మునుపే మనుష్యు లుద్భవించిరనియు, నట్లు ప్రప్రథమమున మానవోత్పత్తి యైనప్రదేశ మీభరతఖండమునకు దక్షిణదిగ్భాగంబైన లెమూరియా నాడనియు, నీలెమూరియాదేశము సుమాత్రాదీప్రంబునుండి యాఫ్రికాఖండముదాక నేడువేలమైళ్ల విస్తారముగా వ్యాపించియుండిన భూభాగంబనియు, నట్టిభూభాగము తమిళహంబను నభిధా

నంబుచే విరాజమానంబై, ద్రావిడసహీపాఠులవలనఁ బరిపాలితమై, ద్వీవిధంబైన ద్రావిడవిద్యోస్సంఘములకు నిలయంబై, యిందెరామనోహరుం డైననారాయణుని మత్స్యవతారయోగ్యప్రదేశమై నెగడుచుండినది యెల్లఁకుం దెల్లంబ.

ఈతమిళహమందు తెన్నధురానగరంబును రాజధానిగాఁగొని సమాధికవిక్రమోపేత జగత్ప్రియఃఖ్యాత సర్వసర్వసహారతాదత్త పాండ్యక్షమావల్లభులెనుబదితొమ్మిదితరగతుల వాఁలు రాజ్యము సేవించుచుండిరి. ఈపరంపరలలో కాన్యినవళుది కాలమునుండియు మంగోన్యళుది పరిస్థితియు నెనుబదితొమ్మిదితరగతులరల నమంచిరాదరణంబున ద్రావిడప్రాథమికవిద్యోస్సంఘము నేటికరమారమిత్రయోదశసహస్రహయనములనుండి ప్రారంభించి నాఁగువేలనన్నూటనలుబదియేండ్లు ప్రవర్ధిల్లుచుండెను. ఈమహాసంఘములో (త్రిపురమెరిత్తవినినడైక్కడవుళ్) త్రిపురదహనుడైన జటామకుటభార్యుఁ, గుమారసాస్త్రిమియు, సగస్త్యులును, ముజినాగర మొదలగు నైదువందల నలుబదితొమ్మిదిమంది విద్వాంసులు కాన్యంబులు రచియించిరి. అప్పుడు, పరిపాడల్, ముననాట్రై, ముదుకుళుహు, కళిటియాపరై, మొదలగుజాతీయములతో సంఘాత్కంబులైన కాన్యంబులు రచింపఁబడినవి. వారల కేర్పడిన లక్షణాశ్రు మెనుబదవేలసూత్రములతో సగస్త్యవాచయమింద్రులవలనఁ జేయఁబడిన పేరగస్త్యమే ప్రాథవ్యాకరణము. తుదకీతెన్నధుర నేటికి 8700 వత్సరంబున సముద్రావగాఢంబై కంచుమించాయెను.

పిదప, లెమూరియా వసిష్ఠభూభాగము దుఁ గవాటపురంబును రాజధానిగాఁగొని వెడ్డేర్చళియ మొదలుగా ముడత్తిరుమాఱుపర్యంతము నేఁబదితొమ్మిదిమందిపాండ్యభూవరులప్రాభవంబులం ద్వితీయద్రావిడమధ్యసంఘము నేటికి 8000 ఏండ్లకు ముందు ప్రారంభించి యగస్త్యులు, తొల్కాప్పియనార్, ఇరుందయూర్కరుంగోళిమోసియార్, వెల్లూరుకాప్పియనార్, తువరైక్కోమా మొదలుగాఁగల యేఁబదితొమ్మిదిమంది కవినార్వళాములచేనధ్యక్షతవహింపఁబడి 8700 ఏండ్లు పరిథిపల్లి చివర కీలెమూరియాదేశము నిశ్చేషముగాఁ గడలివారంబడి మునిగిపోయెను. ఈమధ్యసంఘకాలమందు 8700 కవిగ్రామములచే కలి, కురుహు, వెడ్డాళి, వియాళమూలై, అగవల్ మొదలగు ననేక చ్చందోబద్ధంబులైన మహాప్రబంధంబులు విరచింపఁబడినవి. తొల్కాప్పియనార్వలన రచియింపఁబడిన తొల్కాప్పియం అనునొక గొప్పవ్యాకరణమును, పేరగత్తియ మనునొకప్రాథవ్యాకరణమును లక్షణగ్రంథంబులుగా పిలసిల్లుచుండెను. ఈమధ్యసంఘముయొ

కర్క తిరోధానానంతరము కవాటపురజానపదులు స్వేచ్ఛావిహారతత్పరులై అసియా, ఆఫ్రికా, ఐరోపా మొదలగుఖండములకు వలసతీసి వారివారి కిం పగు చోట్ల బసగొన నుద్యమించిరి. ఇందువలననే తమిళపదంబులు సోలభభాగంబులందుంగల దేశభాషలతో మిళితమైన ట్లూహింపఁబడుచున్నయది. మనుజులచేఁ బలుకరింపఁబడుదేశభాషగానిదైన సంస్కృతభాషయందు సముతము ద్రావిడపదములు విరళముగాఁ గలసి యుండుటయు ద్రావిడభాషాసమంజసధాతురూపంబులవలన గుత్తెఱుఁగఁబడుచున్నది. విస్తరభీతిచే వాని కొంచు వదలిపెట్టి వలసినతావుల నుదాహరించెదను.

ఇంక నీయాంధ్రసాహిత్య పరిషత్సప్తమవార్షికోత్సవసభాసమావేశంబునకు భవ్యనికేతనంబును, గుప్తరసంసారవాదిధి నినుగ్న సేవకోత్తారణచణనాఃకోత్తముండును, శ్రీమత్తటాతకాదేవీ పాణిగ్రహాశోత్సాహపూరిత హృదయూరవిందసౌందర్యక్షమాధీశ్వరుండు నై సపరిమేశ్వరుని

సీ. కపటచతుష్పత్తిగుతులనాఁగినయాట నాయుచొక్కే శుని వాసభూమి

యతనిపట్టపుదేవి యైనమీనేక్షణాధరతనూభవకుఁ బ్రధానగృహము

ద్రవిడభాషావీర్యలశంఖఫలకంబు గలకనకాబ్జపుష్కరిణి కిరపు

దక్షిణాంబుధివధూతామ్రపల్లీ నదీనవతు నైఘకునెన్నఁజాలునునికి

నిజదృగ్జ్ఞప్రపూజితనీలకంఠ, కూడలశఘనావైకుంఠతామ్ర

నిఖిలసంపత్సరంపరానిహితకింప, చానుతాపంబునగుధురభిధానపురము.

అట్టిమధుగానగరంబును రాజధానిగాఁగొని, మునుపు సముద్రావగాఢం బైన కవాటపురంబు నేలినముడత్తిరుమాటసాంధ్యధాత్రీశ్వరుఁ డాదిగా నుగ్రపైరువభుదిపర్యంతముఁ గలసలుబదితోమ్మిదిమంది పాండ్యవసుంధరాధీశులు రాజ్యపరిపాలనము నేయుచుండిరి. ఈముడత్తిరుమాటనికాలమందు మూడవది యైశద్రావిడాంత్యసంఘము నేటికి 3768 సంవత్సరంబున నుపక్రమింపఁబడి చిటుమేధావి యార్, సేందంభూతనార్, అత్తివులియరీనార్, నక్కీరు మొదలగుసలుబదితోమ్మిదిమంది కవికేసరులయధ్యక్షతకు లోబడి 1870 యేండ్లవఱకు నివ్వటిల్లుచుండెను. ఈకాలంబున సగస్త్యము, తొల్కాప్పియము, ఇళయనారహప్పారుళ్ అను నీమూఁడును లక్షణశాస్త్రములుగాఁ దనరుచుండెను. ఈయంత్యసంఘకాలమందు నెనుద్దెహై 400, కుటుందొహై 400, నట్రిణై 400, పదిట్రుప్పత్తు, కలి 150, పరిపాడల్ 70, గాంధర్వకలయైన కూత్తు, వరి, పేరిసై, సిట్రిసై మొదలగుకావ్యంబు

లన్యభాషాసాంకర్యం బీషన్తాత్రంబు నంకరింపజేసి శుద్ధద్రావిడోక్తిమయమై పద్య ద్వయల పెన్నిధానమువలె నిప్పటికిని దుఱంగలించుచున్నవి. ఇందునఁ దొలఁగి ప్రియరసమునివరునిచే విరచింపఁబడిన తొల్కాప్పియ మనువ్యాకరణశాస్త్ర మేతతాత్రంబున ద్రావిడవిద్యకురహృదయభవనోద్దీపితరత్నకలికవలె జేడి ప్యమానంబై ద్రావిడప్రపంచంబును వెలిగించుచున్నయది.

ఈయంత్యసంఘకాలముచివర నధ్యక్షతవహించి పొట్రామరై యనుది వ్యకనకాబ్జపుష్కరిణిలో నగస్త్యనాహద్వలవారిచే నొసంగఁబడిన క. ద్రావిడభాషాదేవీ, గ్రైవేయక మనగఁ గీర్తి గని తత్కలితా

ఊవిపులశంఖఫలకము, పై వసియింపంగఁ దగు విభాసితగుతులక.

శంఖఫలకంబున నధివసించుచు వాసి గన్ననక్కీరకవికులసారస్వభాముఁడు, శ్రీమ త్పరమేశ్వరుఁడు తనభక్తాగ్రేసరుం డైనయొకమూలస్థానహరిద్రజానినిప్పచ్చరముఁ గసిమనఁగింపఁ దలపోసి చంపకనాట పాండ్యభూపాలునిమీఁద శృంగారరసాను బద్ధంబుగా నొకద్రావిడపద్యము రచియించి తద్విప్రునికొనంగి పుత్తైచినంతట నాపాటుఁడు తేనికి నాపద్యంబు సమర్పించి యతనియానతిమెను, వేయిమాడల తో నిండిన, పుత్తడిముడుపునందు తరవాయిఁ బద్యముపారిపాటు గలది గావు నం బుత్తడిముడుపు స్తుట్టనలదని నక్కీరుఁడు తటాయంప నానెవ్వంపుజన్మిగట్ట దవడపడి ఊమినాక్షిసుందరేశ్వరనన్నిధిం దన వెతారముఁ గనికరముతో విన్నవింపఁగా నాయాపద్మాంధపుండు బైడాలము కెక్కొనఁ గైకవదిదావంసు నిగాఁ బ్రామిసుకులపావలు పాటించి తేనియోలగంబునకు విచ్చేసి

శా. ఈరాజన్యనిమిఁద నేఁ గలిత సాహిత్యస్ఫురన్తాధురీ

చారుప్రాధిమః జెప్పి పంప విని మాత్సర్యంబు వాటించి న

తీగరుం డూరికె తప్పవట్టెనట యేదీ లక్షణంబో యలం

కారంబో పదబద్ధమో రసము చక్కఁ జెప్పఁడా తప్పఁక. నక్కీరుఁడు, లక్షణాలంకారపదబద్ధములన్నియు మనోజ్ఞమైనను రసమొక్కటియ యొచ్చెంబని బెగడుడిగి నుడువఁగాఁ బరమేశ్వరుఁడు రసంబున కేపాటియొచ్చెం బనియడిగెను. యువతీశిరోజములకు సహజగంధముఁ గల్పించినరసభంగమే యని నక్కీరుఁడు వ్రత్యుత్తరమిచ్చెను. పద్మినీహతియంగనలకైనను, భవదుపాసనామూర్తి యగు ఊకాళహస్తీశ్వరుని యర్ధాంగి యైనజ్ఞానప్రసూనాంబికకు నైనఁ గలుగదా యని చంద్రార్ధశేఖరుఁ డడిగిన నెంతయు జంకులేక నెప్పరికిని లేదని మోటుదన

ముగాఁ బల్కిన నక్కీరునికిం దననిజస్వరూపముం జూపఁదలంచి తనమూఁడవది
యైనఫాలలోచనముఁ గనిపించెను. అప్పుడు,

క. తలచుట్టువాఱఁ గన్నులు, గలిగినఁ బద్యంబు దప్ప గాదననశమే

వలదిచ్చట నీమాయా, విలసనములు పనికిరావు విడుపునటన్నఁ. అని నక్కీ-
రుఁడు తన కిఁకమీఁద నడిరింగిలడిగిరము తెడఁదం దిగులమింజేసి ముష్కరము
గా మందలించెంతనె భ్రుకుటితఫాలభాగుండై సర్వసంహారమూర్తి యగు నదా-
శివుండు

క. శవీయించెం బ్రతిభామూఁ, గుపితుండై గుఁద్రుఁ డతనిఁ గుప్తవాగ్ధిం

దపియింపు మనుచు దానికి, నపరిమితభయంబు నొంది యతఁ డిట్లనియెఁ.

శా. స్వామీ! ద్రోహముఁజేసితిం ద్రోహవే శాపాంతి ముద్యత్కృపా

ధామా! నా కనుచుం బదాబ్జములమీఁదం బడ్డ నాభ క్తర

క్షామందారుఁడు పంఠిబాంధి యనియెం గైలాసశైలంబుఁ గం

టే మానుం బడమ్మ నందులకుఁ గా డెందంబునం గుండుచుఁ.

ఉ. ఈకవితాభిమానము వహించితినేటికి? శంఖపీఠపై

నీకవు లున్నయట్లు వసియింపక దేవునితోడ నేల చా

ర్వాక మొనర్చితిం గడుభరంబగు కుష్మరుజావిపాద మే

నేకరణిధరింతు నిక నెన్నఁడు చూచెద వెండిగుబ్బలిఁ. అని వాచాఱుచుఁ

గైలాసదర్శా గాంక్షం దరితరలి నక్కీరుఁడు మిహికాహార్యముం దగ్గటి యచ్చట
తే.గీ. హంససంసదభీష్టవిహారహేతు,

వై బహూదకహృద్యమై యప్రతర్క్య

మగుచు నద్యవద్యమై పంకజాకరంబు,

వొలిచె బ్రహ్మంబుతెఱిగినఁ బూర్ణమగుచు.

అట్టి నిర్మలం బైనకాసారంబుఁ గాంచి తత్తటోద్దీపితపటభూజముం జేరి తదీయ
శాఖాశైత్యంబున కత్యంతసంతోషంబునొంది కూర్చుండి తదవటంబుననుండి
రాలినపండుటాకులు బట్టబయటఁబడినయవి విహంగంబులు, జలంబులంబడిన
యవి మీనంబులునై పోవ నందొక్కపలాశంబు జలాశయంబున నగమును
దటప్రదేశమున నగంబునుఁ బడి మీనపక్షిత్వంబులఁ గై కొని లోఁబలికి న్నీలువ
లికిం దిగియు చమత్కారంబును నక్కీరుండు చూచి యద్భుతరసపరవశుండై
యత్తఱి వాఁజేయుచుండుశివపూజయం దొక్కించుక మదివాఱుటయు ఘోర

భీకరాకృతితో నొకమహాభూత మిసక్కిరునిం బట్టి తెచ్చి యొకపర్వతబిలంబునం బడఁద్రోసి తద్ద్రావరంబునఁ బండయొక్కటి నడ్డగించి యుదకమాడంజ నెను. తత్పూర్వ మీకై వడిం గొనితెచ్చి చెఱయుంపఁబడిని తొంబదితొమ్మండ్రు మనుష్యు లీతనిం గని యిన్నాల్ల వఱకుఁ జెఱచో నుండియు భూతంబుచే నొసంగఁ బడు నాహారముంగొనుచు ననువుల బిగఁబట్టుకొనియుంటిమి. నేటికి నీతోఁగూడ నూర్చునై నకతంబున మననూర్చున నొక్కకడిగాఁ దినంగలదని వారలు దురంత మగువంతఁ గుంది వాపోవుచో నక్కీరుండు వారల రక్షించుటకై మదిం దలపోసి యట్టిగొడవ నుడిగింపఁ గ్రాంచారియే తగినవాడని నుతింప దొరఁకొని

జి. తారకదైత్యభంజనుండు దారుణశక్తిధరుండు పన్నా

హారహాయుండు దీనజనతామరభూజము ప్పణ్ణుఖాట్టహా

సారథిపాటితదిగంతకటాహుండు వీనిఁ బట్టి నం

హార మొనర్చి యిందఱఁ గృపాంబుధియై బ్రతికించుఁగావుతఁ. అని స్తోత్రము చేయుచు ద్రావిడభాషలో “ తిరుమురుహాట్రుప్పడై ” యనుపద్యముల రచించి బ్రహ్మణ్యోక్తియుక్తముగా నిష్టజేవకావరేణ్యుండును, భక్తశరణ్యుండును నగు నుబ్రహ్మణ్యుని నన్నుతింప ననుకంపాతరంగితాపాంగుడై యుతండు చండతరవే గంబునం బయింబడి భూతంబు భూతలంబుపయిఁ బడం జెడచేతనడిచి బిలద్వా రమునం ద్రోచినరాయఁ దిగిచినైచి యందఱ వెడలుండని యనుగ్రహించినం దెందంబుల నానందంబునంబొంగి యిందు శేఖరనందను దర్శించి వందనంబులు సందడింపుచు వారెందేనియొం జనిరి. నక్కీరుండును బునఃప్రణామం బాచరించి నిలుచుటయుఁ బ్రసన్నతాంకురంబులు ముఖపంకేరుహంబునం బ్రభవింప నీవీ యెడకు రాఁగతగజేమని యడుగుటయు నిట్లని విన్నవించె.

క. ఓశరణాగతవత్సల ! కాశవనప్రభవ ! దీనకల్పక ! యాప

న్నాశకర ! దురితగిరిదే, వేశ నను న్గరుణజూడవే నుఖ నగుడుగా.

భవజ్ఞనకుండును, జగజ్జనకుండును, భవతారకుండు నై ననీహారకుత్సీలకన్యతార ముఖం షానర్చి నపద్యమునకుఁ బారపాటుచెప్పి మహాశివాపరాధం జేసొనర్చి నం గుపితుండై కుష్టవ్యాధివృథం బడుమటంచు శపియించెను. శాపగ్రస్తుండనై వలచాళించి యేను శూమాపణమువేడఁగాఁ గైలాసమహిధర్మంబు దర్శించిన నీకు వ్యరుజంబు మానునని శాపమోక్ష మానతిచ్చిన నృధురానగరము నురలుకొని యిటకేలేందితి నీక నేకై వడి రజతకుధరముం దిలకింపఁజాలును నని వగవఁగా విని తారకవిచారకుండు

శా. కైలాసం బనెగాని యుత్తరదిశాకైలాస మంచాడఁ దా
కాలగ్రీవుఁడు వీఁడు దక్షిణాదిశాకైలాసముం జూచినం
జాలుం గుప్తము ఎఱునునంచు మదిలోఁ జర్పించి యావర్వతం
బాలోకింపఁగ నశ్రమంబగునుపాయం బాత్మఁ జింతించుచున్.

తనమహత్త్వంబున నచ్చట నొకతటాకంబు నిర్మించి నక్కీరుని వీక్షించి యిక్కొ
లనిలో మునుఁగుము కైలాసము చూపడు నని వాక్రుచ్చి కనుమొఱుగెను.

శా. నీనానీవచనామృతంబు చెవులం జిందంగ డెందంబులో

నానందం బుదయింప నక్కొలనిలో నత్యంతనిష్ఠఁ గృత
స్నానంజై తలయెత్తఁగా నెదుటఁ గానన్వచ్చె నాలో నవా
చీనస్థానంగంబు హేమముఖరీసింధుప్రతీరంబునన్.

శా. కుప్తవ్యాధియు మానె హేమముఖరీకూలస్థకైలాసము

న్నిష్ఠాధీనమనసుఁడై కదిసి తన్నీరంధ్రకల్లోలభూ
యిష్టాఘంబునఁ దీర్థమాడి గిరిజాధీశుఁ శివుఁ దేవతా
శ్రేష్ఠుఁ సంస్తుతి నూఱుపద్యములఁ జేసెన్ ద్రావిడోక్తిఁ దగన్.

ఇట్లప్పద్మాకరం బైనపద్మాకరంబునం గ్రుంకులిడి మీఁదికిఁ దలయెత్తఁగా దక్షిణాకై
లాసశిఖరముం బొడగన్నయంతనే కువ్వరుజంబు పంచబంగళమై దివ్య తేజంబుతో
శ్రీకాళహస్తీశ్వరుం దర్శించి, కాళహస్తీ సగముఁ, కైలాసము సగముగాఁ బే
ర్కొనంబడిన నూఱుపద్యంబులు ద్రావిడోక్తిమయంబుగాఁ బాడి స్తవం బొన
రించి నిర్వికారవ్రజత్వం బైననచ్చిదానందశివంబుతో నద్వితీయంబుగా నాయు
జ్యంబు నొందెను.

ఇట్లనన్యసాదృశ్యం బైనప్రభావంబుల కాటవట్టెన యీతమిశము సకల

భావలకును జనయిత్రిగా నంతట వ్యాపించి వర్ణోదకపూర్ణకలశానకప్రతిబింబిత
ఖద్యోతనంబోలె విరాజమానంబై యాంధ్రకర్ణాటకాదిభావలయందూఁ దనత
మిశపదముల వేనవేలఁ గలిపి తద్భావల విరళంబుగా నభివృద్ధిజెందించుచున్నది.
అట్లయిన నాంధ్రభాష యితరభాషలకంటఁ దొలుతటిదై తమిళమునకు సైదో
దుగాఁ బ్రకాశించుచుఁ దనదేశపదంబుల నాతమిళములోఁ గలిపి దాను నాత
మిశపదంబుల జేర్చుకొని విరివిజెందుచున్నట్లు గోచరమగుచున్నది.

ఇటులుండ నార్యులు పశ్చిమోత్తరదిగ్భాగమునుండి హిందూస్థానంబున
కేలేంచి యటనుండి దక్షిణంబున కరుదెంచినపుఁ డాంధ్రకర్ణాటకు ల్లార్యులతోఁ

శ్రేణిమిచేసికొని వారి నాగరికములంగైకొని, తమభాషలలోఁ దద్భాషాసాంకర్యంబు నపారంబుగాఁ గావించుకొని, తమకవితలను సానలఁ దీక్షింపజాతరత్నములవలెఁ బ్రకాశింపించుచున్నారు. ద్రావిడు లాద్యులనెయ్యంబుల నియ్యకొనక నేటివఱకు సదాకలహించుచుండినను సంస్కృతపదములను, బోకలనుగూడ వలసినంతవఱకు దమిళములోఁ గలుపుకొని యంత్యసంఘకాలానంతరమునుండి కవిత లల్లుచు న్నారనునది లోకపిడితంబు.

ఇతఃపూర్వము తమిళపదంబు లనేకంబులు “ సంస్కృత్య సంస్కృత్యపదా నిప్రయుజ్యంతే ” యని పతంజలి మహాభాష్యమందు వక్కాణించియున్నట్లు వర్ణ లోపాగమాదేశాదిప్రత్యయంబులచేఁ జక్కగా సంస్కరించి వ్యాకరణశిక్షితమై సంస్కృతభాషలో నెవళ్యమైనంతవఱకు, నాసంస్కృతభాషను గల్పించునపుడు చేర్చి, సమ్మిళితమై యుండుటయు వాని స్వీయద్రావిడ సమంజసధాతువులవలనఁ దేటపడుచున్నది. ఇటీవల భాట్టమండేయిరువదిమూఁడుద్రావిడపదములు సంస్కృతములోఁ జేర్చుకొనఁబడియున్నవి యని వ్రాసియుండుటను గమనించిన విశ దమగును.

వలసినఁ గొన్నింటి నిట నుదాహరించెదను.

తమిళము.	సంస్కృతము.
i. ఇడై	= ఇడ
పిన్దలై	= పింగళ
నుళి(హీ)మునై	= నుషుమ్మ
నారలై	= నారంగ
మెదు	= మృదు
పవళం	= ప్రవాళః
మకిళం	= వకుళః
మణ్ణారం	= మణ్ణారః
విట్టల్	= విష్టిః
పడికం	= స్ఫటిక

తమిళము.	సంస్కృతము.
క్రందమ్	} = కుష్ఠః
కుట్టం	
తమిళం	= ద్రవిడం
టిప్పిలి	= పిప్పిలి
కరుప్పం	= గర్భః
(జిఱి)నిలై	= నిలయం
నీర్	= నీరం
మాదిం	= మాసం
మిన్	= మిసం
తామరై	= తామరసం
పుడవి	= పృథ్వీ

విస్తరభీతిచేఁ జాలించుకొంటిని.

III. ఇతః సీతమిళమునకుం దెలుగునకు నేయేకారణములచే సంబంధము వాటిల్లుచున్నది యనువిషయమును నేన నాయల్పజ్ఞానముగొని యెఱిగి

సంత సంగ్రహముగా నీవిద్యవృత్తిలో నిశ్శంకముగా వాకొని నాయుపన్యాసమును విరమించెదను.

మొదట లక్ష్యంబులవలనఁ గలిగినసంబంధంబుల నిరూపించెదను.

తమిళపదంబులు— i. తెలుఁగు ప్రత్యయములఁ జేర్చుటవల్లను,
ii. వర్ణలోపాగ మాదేశములచే మార్పుటవల్లను,
iii. ఔపవిభక్తిక, విభక్తివర్ణకముల నతికించుట
వల్లనూ తెలుఁగుపదములుగా సంస్కరింపఁబడి యాంధ్రభాషలో నభేదంబుగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి.

అయిన నార్యభాషలోనిపదములు సమీతము తెలుఁగుభాషలో వాడంబడుటను జూడలేమా యన్నయెడల, నవి తద్భవతత్వనుభేదంబులచేఁ గ్రిందఁ గనిపింపఁబడిన నియమంబులచేఁ తెలుఁగు భాషలో వాడంబడుట యథార్థమే. కాని యట్టిపదంబులు అచ్చతెలుఁగులోఁ దలచూపక బొత్తిగాఁ దొలఁగియుండుటంజేసి తమిళపదంబుల కున్నంతసంబంధము-సంస్కృతమునకు లేక పోవుచున్నది. తమిళపదంబు అచ్చతెలుఁగులోఁ గలుపుఁగోలుగా ననాంధ్రదేశధర్మంబుతో వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. అట్టి తమిళపదంబుల నచ్చతెలుఁగులో నుండి పెరికివైచినయెడల నచ్చతెలుఁగు కబ్బము దేశపదములనివి చాలమింజేసి కడముట్టజాలదు. తమిళపదములు తెలుఁగులో నగముకంటె నెక్కువగా నుండుననియే బోధపడుచున్నది. వానిలోఁ గొన్నింటి నీదిగువ నుదాహరించెదను.

I. శరీరసంబంధమైన పదములు.

తమిళము.	తెలుఁగు.	తమిళము.	తెలుఁగు.	తమిళము.	తెలుఁగు.
తలై	= తల	తుడై	= తొడ	మదిని	= వదినె
కణ్	= కన్న	నయ్యోర్	= నెత్తురు.	ఇల్లాళ్	= ఇల్లాలు
ముక్కు	= ముక్కు	II. చుట్టటికము.		III. వస్తువాచకములు.	
పల్	= పల్లు	అమ్మాళ్	= అమ్మ	ఊర్	= ఊరు
నాకు	= నాలుక	అయ్య	= అయ్య	పట్టినం	= పట్టణము
కై	= కై	అణ్ణ	= అన్న	కోట	= కోట
పిరల్	= వ్రేలు	అక్కాళ్	= అక్క	అకిళ్	= అగడ్త
ఉహిర్	= గోరు	తంబి	= తమ్ముడు	ఇల్	= ఇల్లు
తోల్	= తోలు	మామ	= మామ	మునిల్	= ముంగిలి
మిడలు	= మెడ	అత్తై	= అత్త	మేడై	= మేడ

తమిళము.	తెలుగు.
మలై	= మల
ఆటు	= ఏటు
కుళం	= కొలను
కాడు	= కాడు
పులం	= పొలము
కడల్	= కడలి
అలై	= అల
నురై	= నురుగు
పాసి	= పాచి
ఉప్పు	= ఉప్పు
పుడవి	= పుడమి
నాడు	= నాడు
నిలం	= నేల
ఆ	= ఆవు
ఎరుగు	= ఎద్దు
పాల్	= పాలు
వెణ్ణయ్	= వెన్న
నయ్	= నయ్య
పరుప్పు	= పప్పు
చెఱుప్పు	= చెప్పు
కఱుప్పు	= కప్పు
మరుందు	= మందు
ఇతైచ్చి	= ఎఱచి
పూ	= పూ
పకల్	= పగలు
ఇరవు	= రేయి
ఇరుళ్	= ఇరులు
కారం	= కారము
తిత్తిప్పు	= తీపు
పులిప్పు	= పులుపు
తువర్	= ఒగరు
కుడై	= గొడుగు

తమిళము.	తెలుగు.
నువై	= చేప
ఉటుది	= ఉటుద
పిఱ	= పెఱ
పాఱై	= పాఱ
ఒలి	= ఉలిపు
మాట్రం	= మాట
విణ్	= విన్ను
కాల్	= గాలి
నెరుప్పు	= నిప్పు
నీర్	= నీరు
మణ్	= మన్ను
పాణ్	= పొన్ను
పోర్	= పోరు
ఏదం	= ఏదు
యానై	= ఏనుగు
మా	= మాపు
పులి	= పులి
చిఱుత్తై	= చిఱుత
పుళ్	= పులుగు
తెరివై	= తెఱవ
మగల్	= మగువ
చుట్రం	= చుట్టము
ఇన్ను	= ఇంపు
విల్	= విల్లు
అంబు	= అంబు
పందల్	= పందిరి
ములై	= మొల్ల
మరం	= మ్రాసు
చెడి	= చెట్టు
కొమ్ము	= కొమ్మ
తలిర్	= తలిరు

తమిళము.	తెలుగు.
పుదర్	= పొద
పిలై	= వెల
వలై	= వల
పేర్	= పేగు
కత్తి	= కత్తి
వడ్డి	= బండి
తేర్	= తేరు
పల్లక్కు	= పల్లకి

IV. క్రియవాచకములు.

పో	= పో
ఎయ్యు	= ఎయిదు
పిడై	= పెనెగు
ఉఱును	= ఉఱును
ఏమాటు	= ఏమటు
అడంగు	= అడంగు
అడర్	= అడరు
అనుప్పు	= అనుపు
ఉరుళ్	= ఉరలు
తిన్	= తిను
ఎదిర్	= ఎదురు
ఉదవు	= ఒదవు
కలంగు	= కలంగు
కాణ్	= కను
తుడై	= తుడుచు
తొడర్	= తొడరు
ఆళ్	= ఏలు
తులంగు	= తొలంగు
మలై	= మలయు
కల	= కలయు
పిడు	= పీడు

తమిళము.	తెలుగు	తమిళము.	తెలుగు	తమిళము.	తెలుగు.
చేర్	= చేరు	పెరుగు	= పెరుగు	పత్తు	= పది
నిల్	= నిలు	V. సంఖ్యానాచకములు.		ఇరుపదు	= ఇరువది
ముంగు	= మునుగు	ఒన్దు	= ఒండు	ముప్పదు	= ముప్పది
చేయ్	= చేయు	ఇరణ్దు	= రెండు	నాల్పుదు	= నలువది
నలుకు	= నలుకు	మూన్దు	= మూడు	ఐప్పుదు	= ఏబది
కుత్తు	= గుడ్డు	నాన్దు	= నాలుగు	అఱుపదు	= అఱువది
ఉడన్బదు	= ఒడంబడు	ఐన్దు	= ఐదు	ఎళుపదు	= డెబ్బది
విరి	= విరియు	ఆఱు	= ఆఱు	ఎణ్ణాను	= ఎనుబది
పరత్తు	= పఱుచు	ఏళు (౮)	= ఏడు	తొణ్ణాఱు	= తొంబది
కోర్	= కోరు	ఎట్టు	= ఎనిమిది	నూఱు	= నూలు
ఉమిల్	= ఉమియు	ఒప్పదు	తొమ్మిది		

రెండవది లక్షణములవలన గలిగిన సంబంధముల నిరూపించెదను.

తెలుగు భాషకు దమిళమునకువలె లక్షణంబు లనేకంబులు గలవు. వానిలో శ్రీ నన్నయభట్టారకులచే విరచింపబడిన దని వాడంబడు ప్రక్రియా కాముది యనునాంధ్రశబ్దచింతామణి యార్యభాషలో నెనుబదిరెండవలచే నైనది. వ్యాకరణసంజ్ఞానియనుంబు లన్నియు నార్యభాష ననుసరించియే చేయబడియున్నవి. అట్లైనను, పద్యములు ప్రాంగికముగా దమిళము ననుసరించియే యున్నవి. ఇందునకుం గారణ మారసిచూడ ద్రావిడభాష సెందమిళ్, కొడుందమిళ్ అని రెండు విధంబులుగా భాగింపబడియున్నది. సెందమి అనునది స్వచ్ఛమై నాగరకత జెందినశుద్ధద్రావిడము. కొడుందమిళ్ అనునది తొలుత మానవులచే భాషింపబడిన, నాగరకత యంతగా నలవడని, తమిళపదంబులు బహుదేశాచారములకుం దగిన ట్లాయాదేశభాషలచే వికారముజెందబడి ద్రావిడభాతువులవలన గలిగిన భాష యనంబడును. కావున, గేవలద్రావిడప్రాయము సెందమిళమునుమాత్రము గైకొనుచు, తమిళమును జాట్లవాటియందు నాంధ్రకర్ణాటకాదిభాషలుగా వికారముజెందినకొడుందమిళము నభ్యసించి మన సురాక వదలిపెట్టిరి. పశ్చిమోత్తరదిగ్భాగమునుండి హిందూదేశమున కేతెంచిన యార్యు లాంధ్రులతోడి సఖ్యము గలిగినకతంబున నాయార్యు లాంధ్రభాష నభ్యసించి యీయాంధ్రమునకు, బూర్వము గలిగియుండిన లక్షణంబులన్ని

నడగఁద్రొక్కి, కొత్తగా లక్షణ మొనర్చునన్యమించి శ్రీనన్నయభట్టారకుల చేత నార్యభాషయందు వ్యాకరణము జేయించిరి యని పెద్ద లూహించుచున్నారు. కావుననే తమిళముననుసరించి యుండువిషయంబుల సంస్కృతఫక్కిగా మార్పుటకు వలనుపడక సంజ్ఞానియమనామంబుల నెల్ల సంస్కృతరూపముగాఁ బొందుపఱచియున్నారు కాఁబోలు.

(1) వర్ణములు :—తమిళము.

తెలుగు.

ఉయి రెళుత్తుక్కల్ 12

అచ్చులు 12

మెయ్యెళుత్తుక్కల్ 18

హల్లులు 22

ఆయి వెళుత్తు 1

ఉభయములు 2

అందు 31

36 వర్ణములు.

ఇంకాలో వల్లినన్నిట కారము గురు రేఫమైన ఆ (శకటరేఫము) ఈ వర్ణ మొక్కటియే తమిళమునకుం దెలుగునకుం గలసంబంధమును జక్కఁగా వెల్లడించుటకు ముఖ్యకారణములలో నొక్కటి.

అంధ్ర-శ.పిం, సంజ్ఞా-స.సూ.

“అన్యేన్యవ్యాకరణస్పష్టా రస్త్యిత గృహ్యతే ద్వీవిధః”

“నాన్యేషాంవైధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాంరయోస్తు నిత్యం న్యాయ్.”

అనుసూత్రములవలన నీయాంధ్రద్రావిడభాషలకే యీగురురేఫము గలదనియు, రేఫమునకు లఘ్వలఘుభేదములనలన యతిప్రాసములమైత్రికి విరోధము గలదనియు దెలియఁబడుచున్నది.

ఇక నీతెలుగుభాషలోఁ గలఖండానుస్వార, దంత్యచఙ్గులు, తెలుగునం గాక యితరభాషలయందుఁ గానరావు కావున నీయొక్కవిషయమే యీతెలుగు, అనాదిసిద్ధ మైనస్వతంత్రభాష యనుటకుఁ జాలినంతవఱకు నొప్పియుండును. ఖండానుస్వారప్రయోగ మీఠాసకుఁ బెద్దవన్నెఁ దెచ్చిపెట్టినది యగును. ఈ ఖండానుస్వారము వర్ణకముల వదలిపెట్టి సంగ్రహించివ్రాయుట కెడమిచ్చునదియు, నర్థభేదముల మొక్కయు సమాసోత్తరపదాదివర్ణములఁ జక్కఁగ స్ఫురింపఁ జేయు నట్టిదియునై మహత్తరవిలాసముం దెచ్చిపెట్టినన్నది వైయాకరణులకుఁ జెప్పకయి తెలియనగును.

నామవాచకమునకు నవశ్యమైన లింగపురుషవచనశబ్దముల గుఱించి విచారితము.

లింగము :—ఆర్యభాషలో లింగములు శబ్దస్వరూపములంబట్టి నియతములైనవిగాని యర్థస్వరూపములంబట్టి లేవు. ఈ యాంధ్రభాషకుఁ దమిళముంబోలి యర్థస్వరూపములంబట్టి లింగనిర్ణయము నేయఁబడియున్నదిగాని యార్యభాషం బోల్చి కాదు.

ఆర్యభాషాలింగముల కుదాహరణము.

1. వజ్రాయుధ నామదశకంబులో.

పవిః
శతకోటిః
స్వరుః
శంఖః
దమ్భాళిః

పుంలింగము.

హ్రాదినీ—స్త్రీలింగము

కులిశం
భిదురం

సపుంసకలింగము.

అశనిః—పుంస్త్రీలింగము

వజ్రం—పున్నపుంసకలింగము.

2. ధూళినామచతుష్కంబులో.

పాంసుః—పుల్లింగము

ధూళిః—స్త్రీలింగము

రేఖః—పుంస్త్రీలింగము

రజః—సపుంసకలింగము.

తమిళము తెలుఁగులలో నట్లుగాక, మగవానినిఁ గుఱించినది—పుల్లింగము.

ఆడవానినిఁ గుఱించినది—స్త్రీలింగము.

తిర్యగ్జడముల గుఱించినది—సపుంసకలింగము

లనియే నిర్ణయింపఁబడియున్నది. ఉదాహరణములు.

తమిళము

తెలుఁగు

లింగము.

ఇరామన్

రాముఁడు

పుల్లింగము.

పార్వతి

పార్వతి

స్త్రీలింగము.

కుద్దిరై

వారువము

సపుంసకలింగము.

మరమ్

మ్రాసు

వేళై

వేళ

ఇట్లుహ్యంబులు.

పురుషమును గాలమును నన్నింటికి నమమే.

వచనము—ఆర్యభాషలోనేకవచన, ద్వివచన, బహువచనము లని మూఁడుగలవు.

తెలుగుభాష కట్టులేక దమిళమునకుఁ బోలియే యేకవచనబహువచనము లని రెండే కలవు.

ఇంక సర్వనామములు :—

అవన్ = వాడు. తమిళపద మైన అవన్ అనుపదముతో నొందటి అకారము వకారముమీఁద నెక్కి - వా యని యుదయై, పిదప న్ అను పొల్లు తెలుగులో ప్రతరూప మైనయరిసున్నయై వాఁ అని యాయెను ; మఱియుఁ బ్రథమపురుషైకవచన ప్రత్యయమైనడువర్ణకము చేరి వాడు అనియాయెను.

ఇవన్ = వీడు. ఈపదముతో ఇవన్ అన్నందులో ఇకారము వకారముమీఁద నెక్కి వి యను, దీర్ఘముచేరి వీ యనియు, న్ అనుపొల్లు ఖండబిందువై వీఁ అని యాయెను, డువర్ణకము చేరి వీడు అని రూపమైనది.

ఎవన్ = ఎవడు. వీడు, ఇ గున ఎవన్ అన్నందులో న్ అనుపొల్లు ఖండబిందువై ఎవఁ అనియు, డువర్ణకముచేరి ఎవడు అని తెలుగురూపమైనది.

అను = అది. ఇందులో అను అనుపదమునం గలదుకారముమీఁదనుండు ఉకారము ఇకారాదేశమై అది యని తెలుగురూపమైనది.

ఇట్లే ఇదు = ఇది యనియు, ఎదు = ఎదియనియురూపమైనది.

తమిళములో (చుట్టుచొల్) అనుపదము తెలుగులో, గుఱ్ఱించునదియైన సంబంధార్థకసర్వనామశబ్ద మనఁబడును. అట్టి అ-ఇ-అది, ఇది యనునవియు, ఎ యను (నావెసత్తు) ప్రస్థార్థకవర్ణ మైన ఎ-ఎది యనునదియుఁ దెలుగునకుఁ దమిళసంబంధమే గాక యార్యభాషాసంబంధములు గావు. ఏకాక్షరరూప మైనప్రస్థార్థకవర్ణములు తెలుగు తమిళములకే గలవుగాని యితర భాషలకు లేవు. కాఁబట్టి మిగిలినవన్నియు పిడిచిపెట్టి యీసంబంధార్థక సర్వనామవాచకవిషయ మొక్కటే తమిళసంబంధము తెలుగునకుఁ గలదని నిరూపించుటకుఁ జాలదా ?

మఱియు, వాక్యంబులోఁ గర్తృపదంబు లోపించినపుడు క్రియాంతములవలన నామముయొక్క లింగ, పురుష, వచనాది నిర్ణయము లార్యభాషలో బోధపడవు. ఆంధ్రభాషలోఁ దమిళముఁబోలియే క్రియాప్రత్యయాంతములచేఁ జక్కఁగా సుబోధక మగును. ఈవిషయమును దమిళసంబంధమును నిరూపించుటకు ముఖ్యమైనవిషయములలో నొక్కటి.

ఉదాహరణము.

తమిళము.

తెలుగు.

ఉణ్కిన్టాన్ = ఆన్. తినుచున్నాడు. ఇందులో “డువర్ణకము” (వాడు తినుచున్నాడు). అని ప్రథమపురుష మహచ్ఛబ్దపుల్లింగైక వచనంబును బోధించుచున్నది.

ఉణ్కిన్టనల్ = అల్. తినుచున్నది. ఇందులో ‘ద్రి’ వర్ణకము (అది తినుచున్నది). యని ప్రథమపురుషమహతీశబ్ద స్త్రీలింగైక వచనంబును ;

ఉణ్కిన్టనర్ = అర్. తినుచున్నారు. ఇందులో “రు” వర్ణకము (వారు తినుచున్నారు). అని ప్రథమపురుషమహచ్ఛబ్ద పుంస్త్రీలింగబహువచనం బులను.

ఉణ్కిన్టదు = దు. తినుచున్నది. ఇందులో “ది” వర్ణకము (అది తినుచున్నది). యని “స్త్రీ”వదేశవచనంతు” అను సూత్రప్రకారము ప్రథమపురుష అమహచ్ఛబ్ద సపుంసకలింగైక వచనంబును ;

ఉణ్కిన్టన = ఆ. తినుచున్నవి. ఇందులో “వి” వర్ణకము (అవి తినుచున్నవి). యని ప్రథమపురుష అమహచ్ఛబ్దసపుంసకలింగబహువచనంబును ;

ఉణ్కిన్టనై = ఐ. తినుచున్నావు. ఇందులో “పు” వర్ణకము (నీవు తినుచున్నావు). అని మధ్యమపురుషత్రిలింగైక వచనంబులను.

ఉణ్కిన్టనిర్ = ఇర్. తినుచున్నారు. ఇందులో “రు” వర్ణకము (మీరు తినుచున్నారు). అని “సర్వేషాం బహువచనేరు ఇతిస్యాత్” అనుసూత్రప్రకారము మధ్యమపురుష త్రిలింగ బహువచనంబులను.

ఉణ్కిన్టేన్ = ఏన్. తినుచున్నాను. ఇందులో “ను” వర్ణకము (నేను తినుచున్నాను) అని యత్తమపురుష త్రిలింగైకవచనంబులను.

ఉణ్కిన్టేమ్ = ఏమ్. తినుచున్నాము. ఇందులో “ము” వర్ణకము (మేము తినుచున్నాము. అని “ఉత్తమస్యతుభవేన్యుః” అను సూత్రప్రకారము ఉత్తమపురుష త్రిలింగబహువచనంబును సూచించుచున్నది.

నామములు విభక్తిసహాయముగాఁ బూర్వము ఉపవిభక్తిప్రత్యయములఁ బొంది పిదప విభక్తివర్ణకములఁ బొందునప్పుడు “బౌపవిభక్తికాంత” మనియు, నుపవిభక్తికముల సహాయము లేకనే విభక్తివర్ణకంబులఁ బొందునప్పుడు అనౌపవిభక్తికాంతములనియు వాడంబడును. ఈరెండువ్యవహారములును దమిళమునకు వలెఁ దెలుఁగునకుం గలవు.

బౌపవిభక్తికాంతముల కుదాహరణములు.

తమిళము.

తెలుఁగు.

మరమ్ + ఐ = మరత్తై త్రాడు + ని = త్రాటిని ట్రి యుపవిభక్తికము.

మరమ్ + ఆల్ = మరత్తూల్ విల్లు + చేతల్ = వింటిచేతల్ ంటి ,,

మరమ్ + కు = మరత్తుకు చేయి + కి చేతికి త్రి ,,

మరమ్ + ఇరుంగు = మరత్తిలిరుదు నోరు + కంటె = నోటికంటె ట్రి ,,

మరమ్ + ఉడయ = మరత్తినుడయ చేను + యొక్క = చేనియొక్క = ఇ ,,

మరమ్ + కణ్ = మరత్తిన్గణ్ కన్ను + అందున్ = కంటియందున్ = ంటి ,,

అనౌపవిభక్తికాంతముల కుదాహరణము.

మనిదన్ + ఐ = మనిదన్దై తల + ను = తలను

మగన్ + ఆల్ = మగనాల్ వెలుఁగు + చేత = వెలుఁగుచేత

మణి + కు = మణిక్కు తరువు + కొఱకు = తరువుకొఱకు

వాయ్ + ఇన్ = వాయిన్ దానము + కంటె = దానముకంటె

కుమరన్ + అదు = కుమరనదు చెవి + యొక్క = చెవియొక్క

నల్లార్ + కణ్ = నల్లార్కణ్ వనము + న = వనమున.

III. మూడవది యైనసాహిత్యపితృపితృములోని నిబంధనలన్నియు నార్య భాషంబోలిన వైనను పద్యములయతిస్థానమందు నర్లమైత్రియు, నాలుగుపాదములయందును బ్రాసమైత్రియుఁ గలిగి తమిళసంబంధమునే యనుసరించియున్నవి. మఱియు నన్యభాషాసాంకర్యము మోఱఁబడని శుద్ధద్రావిడోక్తినియు సంఘసాహిత్యంబులచే నెలరారుదమిళముంబోలియే సాంస్కృతికసంబంధములేని యచ్చతెనుఁగుకావ్యంబులతోఁ దెలుఁగుబాసయు సమధికప్రాధాన్యముచే నన్ని భాషలకంటె మిన్నయై మెఱయుచున్నది. ఈయచ్చతెలుఁగుకట్టంబులే తమిళ సంబంధమునుఁ జాలినంతవఱకుఁ బొందియున్నవి.

వీనినంతయుఁ దీసి యవతలఁ బెట్టి ద్వ్యర్థికావ్యంబు లైనరాఘవసాండవీయము, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానంబులచేతను, ద్వ్యర్థికావ్యంబైన రాఘవయాదవసాండవీయముచేతను వన్నెకెక్కి తుఱంగలించుచుండు నీయాంధ్రభాషంగొనియాడుటకు వేనోళ్లు చాలవు.

ఇటీవల గారణముల జక్కగఁ బరిశీలించుట కవకాశము గలుగనేరని కొండఁ బూహించునట్టియాంధ్రభాష వేయినవత్సరములకు లోబడి శ్రీనన్న యభట్టారకులవలన నుప్పతిల్లి నది యనిగాని, నాలుగైదువేలేండ్లనుండి యార్య భాషాపితారముచే గల్పింపఁబడినదనిగాని వచింపఁదగనిదై, ప్రపంచమునఁ దమిళము పొడనూపిన నాఁటనుండి తమిళమునకు పైవోడుగాఁ బుట్టి ద్రావిడదేశమును జాపరించిన దేశమందు వ్యాపింపఁబడి, యొకరిచేతఁ గల్పింపఁబడక జగంబునం గలజానపదుల నోటిమాటగా వ్యవహరింపఁబడదు దేశభాషాయావమై స్వతస్సిద్ధముగా విలసిల్లుచున్నది యనియు, గ్రిందఁ జూపింపఁబడినలక్ష్యలక్షణ వ్యవహారంబులచేతను, అచ్చతెలుఁగులో నార్యభాషవలె దోలఁగిపోవక నభేదంబుగాఁ గలసియుండుటచేతను దమిళసంబంధమును మెండుగాఁ బొంది ప్రాచీన భాషగాఁ బ్రసర్తిల్లుచు, నిష్పత్తికిఁ గొంతకాలమునకు ముందుండి నార్యభాషాసాంకర్యము నడసి, యార్యద్రావిడభాషలకంటె నెక్కుమఱచోనియమంబులును, వర్ణనాలంకారములు, ననన్వితకల్పనాచమకాది రచనంబుల కాలవాలంబును, గాంధర్వవిద్యాలతానికుంజంబుల కాలంబనమునై, యచ్చతెలుఁగు, ద్వ్యర్థి, త్ర్యర్థికావ్యంబులవలన సాసలఁదీక్షితజాతిరత్నమువలెఁ బ్రకాశించుచున్నదనియు నాంధ్రభాషాభిమాను లై ప్రజ్ఞుల కెల్లరకును దెలిసినవిషయమే. జగంబునం గలభాషలన్నిటిలోనుపద్యము లనేకంబుల వినుచుండెడి సామరుఁ డొక్కఁ డీతెలుఁగుభాషలోని యొక్కపద్యమును విన్నమాత్రమున వానిడెందం బానందంబుచేఁ గందళించి పారవశ్యమొందు ననుట కెంతేనియు సందియంబు వొడమదు.

మదీయబహుజన్మకృతపుణ్యఫలపరిపాకంబునంజేసి, ద్రావిడజాతిసంఘాతుండ నయ్యు నై దవయేటఁ బఁచాక్షరీమహామంత్రిపుగన్సరం బైనమహాశైవ భాష యగునీయాంధ్రభాష నభ్యసింపఁ దటస్థించినమామకభాగధేయంబునకై యహోపురుషకర్తవ్యంబుచే విష్ణువేంగుచుండు నే నీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులోఁ గవిశ్రయసదృశులయినవండితహామంజలి కట్టెదుట నిలిచి పలుకరించుటకుఁ దెగించిననాతెగువకు మన్నించి, నాదగునల్పజ్ఞానంబుఁ గొని యాంధ్రద్రావిడ భాషాపరిస్పరసంబంధంబునుగుఱించి వాగొన్నవిషయమందు సర్వజ్ఞులయిన సభాస్థారులందఱును సారగ్రాహరసజ్జతాభావంబునం బ్రమాదంబులం బరిత్యజించి నన్నుగ్రహింపవలయు నని నానిండారుమనంబుతోఁ బ్రణామపురస్కరముగాఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

టి. యస్. మురుగేశ్వర,

తెలుఁగు పండితుఁడు, ఎట్టియాపురము.

ప్రతాపచరిత్రము.

(వైకృతి శేషము).

తనమేనత్తయగుశ్రీరంగమదేవియు పంపినరహస్యపుపత్రికలు చనువుకొని వైరంబుమాని బాంధవంబుగా జేసితిమని యావిప్రులకు అగ్రహణమధ్యంబున మార్గంబును ఇచ్చుటకై యాబై వేలపాదాలు నమర్చించి వారిలతోడబాటగని శ్రీరంగమదేవిని చూచెదనని హనుమద్దికి చనుదెంచుటయు అంతి భువనైకమల్లుడు దేవియు కలబై యెన్నిదియోజనంబులు ఎగురుగాబోయి వేంకటనాథుని పీఠయథ క్తిపూర్వకంబుగా జూచి తమకు రాజధాని యగుహనుమకొండ ప్రవేశించి అప్పరంబున మానద్యయంబును నిలిపి పురంబును అంతఃపురంబును శృంగారించి తనపుత్రి యగుసాంచాలిని వేంకటనాథునికి వివాహంబుజేసి అనేకవస్తువాహనంబులును అమూల్యాభరణంబులును కొండవీడు మొదలుగా విదర్భదేశంబును అచ్చెలియ కరణం బిచ్చిన నరపతిరాయలకు కట్టంబు గట్టి దేవియుక్తంబుగా వేంకటనాథుని విజయనగరంబునకుపంపుటయు. ఆభువనైకమల్లుండు డెబ్బది ఆరేండ్లు రాజ్యంబుపాలించి తనసుతుం డగుత్రిభువనైకమల్లుంకు పట్టంబుగట్టి తాను కైలాసనివాసుండగుటయు. ఆత్రిభువనైకమల్లుడు కాకితదేశవరప్రసాదంబున ఒకసుతునిం గని కాకితప్రోలాజు అనునామకరణంబు జేసి తనయాజ్ఞకు మరలబడ్డకటకవల్లభునివై దండెత్తి వానిని సంహరించి వానిసుతునకు పట్టంబుగట్టి యెప్పటియట్ల మూడుకోట్లసువర్ణటంకంబులు అప్పసంబులు పుచ్చుకొని గంగాతీరంబున గడమయ్యనదేవతానివాసంబులు పూర్తిగా గట్టించి డెబ్బది నాలుగేండ్లు రాజ్యంబుపాలించి కాకితప్రోలాజుకు పట్టంబుగట్టి తాను శివలోకంబున కేగుటయు.

కాకతి ప్రోలాజువృత్తాంతము.

(కాకతి ప్రోలాజు) బాలుండగుటంజేసి అతని నమదార్లు సామంతులు అతనికి ద్వి(వి)ముఖులగుటయు అదివిని కటకవల్లభుండు విశ్వనాథదేవుని దళవాయినిజేసి పంపిన నతడువచ్చి హనుమకొండ ముట్టడవేసి పదినెలలు డొండుటయు అంతలోపల కాకితప్రోలాజు తనపురంబున ఆప్తవర్గంబుతో నెలువడి దొరలు

నరుదార్లు తానును కటకంబుపై దండయాత్రచని కటకవల్లభునితో యుద్ధంబుచేసి
వానితల ప్రాంతి వానిసుతునికి పట్టంబుగట్టి యెట్టియట్లు మూడుకోట్ల సువర్ణ
టంకంబులు అప్పనంబులు గయింపి చేనచ్చి కటకవల్లభునిదళంబులు సారవో
లుటయు, గంగాతీరంబున చేయగగమయిన దేవాలయంబులు గట్టించి చెన్నరా
యల ప్రతిష్ఠజేసి అక్కడ నొక్కకోనేరు గట్టుటయు మరియు నొక్కనాడు ఆ
రాజు సమ్ముఖంబునకు త్రిదండమునులును ఏతెంచిన వారిల బహువిధంబుల
పూజించి వారిచే హిడింబాశ్రమసహస్రత్వంబు విసి అచట కొన్నిశివాలయం
బులు గట్టించి రాజ్యంబేలుసమయంబున ఒక్కనాడు ఈ రాజుపట్టనంబున గ్రాసా
ర్థులయిన పరిజనంబులు శకటంబులు కొలువు నుంచుకొని గాత్ర విచ్చునెడ హను
మద్దికి ఆగ్నేయభాగంబున క్రోశద్వయపర్వతంబున నిర్మింపింతుంబున వచ్చు
బండి ఊరికే ఒరుగబడుటయు ఆరాత్రి శకటంబు చక్క ద్రోయజాలక వారిచ్చట
నిలచి హనుమకొండకు నేగుటయు అప్పుడు బహుదశంబుల గూర్చుకొని యా
బండి చక్కంద్రోయసమయంబున ఆబండికమ్మి శుద్ధసువర్ణం బగుటయు అది
చూచి సువర్ణంబు తమకు లభించుటంజేసి అతిత్వరితంబుగా హనుమద్దికి వచ్చి
కాకితప్రాలాజున కెరిగించిన విస్తయానందభరితుండై బుధజనపురోహితామాత్య
భృత్యులతో నచటికి చనుదొచి అచట పాలించిన పరుసవేది శ్రీశంభులింగంబు
గనుపట్టుటయు ఆజ్యోతీర్చయం బగుసువర్ణలింగంబును హనుమకొండకు కొనిపో
వుట కుశ్యోగించిన ఆదేవుండును దిగ్గళుండన చింతించి తదనంతరింబున కాళేశ్వర
నివాసులయిన రామారణ్యశ్రీపాదులను త్రికూటని వాసులను హిడింబాశ్రమనివాసు
లయిన త్రిదండమునులును సిలుపించి వారిల నెదుర్కొని అత్యంతభయభక్తిని
అర్ఘ్యపాద్యంబుల పూజించి యద్దేవుని జూపిన నరిలత్యంతహర్షంబున అద్దేవుని
కభిషేకంబులుచేసి విభూతి శ్రీచందనం బలంకరించి బిల్వదళనానావిధపుష్పంబుల
సహస్రనామంబుల పూజచేసి మహానైవేద్యంబులు ఇచ్చి యద్దేవునుమధ్యప్రదే
శంబున నుడువట్లుగా యోజనవిస్తారంబుగా పురంబు గట్టదలంచి శాలివాహనశక
వర్షంబులు తొమ్మిదిహుటతొమ్మిదియగుశుభకృత్ నామసంవత్సరం కొత్తీశుద్ధ ౫
గురువారంబున రోహిణీనక్షత్రంబున వారంగల్లు కట్టుటయు అప్పురి అభేద్యం
బగునట్లు రామారణ్యశ్రీపాదులు దలంచి శ్రీవిద్యాధరచక్రం బనుయంత్రప్రకా
రంబును కోటకు రేఖలువ్రాసి చుట్టును పరిహరిగా దవ్వించుటయును. మరియు
హనుమకొండగదినుండి స్వర్ణవేది యగుశంభులింగంబు సగరిపర్వతంబును

రెండుకోసులు వీధి యేర్పడిది ఉభయ పార్శ్వంబుల దేవాలయంబులు కట్టించి ప్రతిష్ఠలు చేసిన దేవతలపేరులు, శ్రీవిశ్వనాథుండును ముక్తేశ్వరుండును కాళహస్తీశ్వరుండును రామేశ్వరుండును రాజేశ్వరుండును భీమేశ్వరుండును విరువాకొండును శశిశేఖరుండును గంగాధరుండును అంబికేశ్వరుండును నీలకంఠేశ్వరుండును ఇప్టి మొదలుగాగల యీశ్వరస్థానంబులు ఇన్నూటయేబదియును శ్రీరంగనాయకులును శ్రీవేంకటనాథుండును శ్రీలక్ష్మీనరహరియును శ్రీసీతాగాములును శ్రీకృష్ణగోపాలమూర్తియును శ్రీమత్కృష్ణమూర్తియును ఆదివగాహస్థానియును శ్రీజగన్నాథకులును శ్రీజనార్దనుండును గోవిందరాజులును పంచాలరాయండును కల్యాణరాయండును ఆదిగాగలవిష్ణుభవనంబులు ఇన్నూరును విశాలాక్షి కామాక్షి భృమరాంబ శ్రీమహాలక్ష్మి భవాని మొదలయిన దేవీభవనంబులు నూరును వినాయకీవీరభద్రనిలయంబులు యాబయును ఆదేవతలకు ప్రతిష్ఠలుచేసి రామారణ్య శ్రీపాదులు, త్రికూటనివాసులు, త్రిద శమునులు ఆశీరించి ప్రోల్రాజుతో వృత్తాంతంబంతయు చెప్పి యిట్లనిరి. నీవు నిత్యంబును శ్రీశంభులింగంబున నొక్క బారువగోహంబు దెప్పించి శ్రీశంభులింగంబు పూజోత్తరంబున స్పర్శచేయించిన అది శుద్ధసువర్ణంబగు అది నీవు నిత్యవినియోగంబు చేసి కొమ్మనినా విని యారాజుబారు (పు) తెరంగొంగించు మనుటయు రామారణ్య శ్రీపాదు లట్లకాక యని నూరుఇరువై గురిజలయెత్తు ఒకతుల యనంబడు. అట్టితులాలు నూటయిరువయి అయిన ఒక్క విశేయని బడు. అట్టివిశేలు నూటయగు వది యయిన ఒక్క-నక యనంబడు. ఇది కలియుగవ్యవహారప్రమాణము బారువు అని యెరుంగుబలికి రాజుచేననుజ్ఞాశులై కాచేయింబునకు ముఖుల చనుటయు.

అట ప్రోల్రాజు మునులఅనుజ్ఞ చే నిత్యంబును అయ్యేలోహంబును బారువ తెప్పించి యాజ్యోతిర్మయం బగుస్పర్శవేదిశ్రీశంభులింగంబు పూజోత్తరంబున స్పర్శయు చేయించిన శుద్ధసువర్ణం బయ్యె. ఆద్రవ్యంబు దేవబ్రాహ్మణకార్యార్థంబుగా నిత్యవినియోగంబు సేయటయు. అంతట నొక్కసుతం డుద్భవించిన ఆవేళ యెరింగి భూసురులు ఏకాంతంబునకు ప్రోల్రాజును బిలిచి యీబాలునిచేత నీవు మృతి బొందగలవాడవు. ఈబాలుని నీవు చంపుమనుటయు. ఆవూట భూపాలుండు ఓని తనదేవియును తానును అబ్బాలుని మధ్యరాత్రియందు పరు తెవ్వ రెరుంగకుండునట్లుగా పోయి స్వయంభూదేవుని ముఖమంటపంబున పాత్రులు పరిచి యబ్బాలునికి స్తవ్యపానంబులు ఇచ్చి పత్నీయుక్తుడై నిజనివాసంబు నకుఁ జనుటయు.

అంత గుడికావలివారలు ఏతెంచి యీశువునుజూచి ఆశ్చర్యచిత్తులై రాజసమ్ముఖంబునకు నతివేగంబున పరతెంచి అబ్బాలునితెరం గరింగించుటయు ఆభూపాలుండు విని యెరుంగనియట్లు ఆశ్చర్యచిత్తుండై పుత్రమోహంబు మనంబునం బెసంగొని పుజనులయట్లు తానును శ్రీశంభులింగంబునగరికిం జని యబ్బాలుని జూచి కటకలంబడి పెద్దస్కూజారిని బిలచి యీబాణండు సర్వలక్షణసంపన్నుండు వీరిరహస్యంబు సోపింపుమని రుద్రజియ్యకు ఒప్పనజేసి యబ్బాలునకు రుద్రనామంబు బెట్టిచుటయు. అంత నబ్బాలుండు దివదినప్రవర్ధమానుండైనం జూచి యారాజు విధ్యుక్తంబుగా ఉపనయనంబు జేయించి క్రమక్రమంబున అబ్బాలునకు వేదాధ్యయనాది సకల శాస్త్రంబులును ధనుర్వేదాదిసాధనాభ్యాసంబులును జితక్రమంబును జేయించుటయు నంత నబ్బాలుండు నవయావసుం డగుటయు ఆభూపాలుండు ఆసుమాగుని బిలిపించి బహువిధంబుల గారించి అతణ్ణి రెండువెయిలబంట్లు కొలుచునట్లుగా కట్టడిచేసి ఒరు లెవ్వరును తనయాజ్ఞ లేక శ్రీశంభులింగంబునగరు సాచ్చిరేని సమాధించుమని ఆజ్ఞ యిప్పించి యనువుటయు.

ఆతనుపరి నొక్కనుతుం డుచ్చవిగించిన అతనికి మహాదేవరాజు అని నామ కరణంబు నేయుటయు. ఆమహాదేవరాజుకు మహారోగంబు పొడమిన విద్యాంశుల తోడితెచ్చి వారిచేత రోగనివృత్తి యగుకార్యం బెరింగించుమనిన. అప్పుడు అనుదువేలపుట్లతిలలు పర్వణాకారంబుగా పోయించి తదాక్రమంబున పన్నెండుమణుములనువక్షప్రతిమను కాలపురుషుండును ప్రతిష్ఠించి అరుణపుష్పాక్షతలు అవివస్త్రంబులు కట్టించి అలంకరించి పదిలక్షలనువర్ణనిష్కంబులును సదక్షిణలతోటి తనపురోహితుని బిలుపించి యిందుకు తగినవిప్రుని దెచ్చి పట్టించుమనుటయు, ఆపురోహితులు రాజుతో నిట్లనిరి. ఈపురంబున నున్నవిప్రులందరు దేవరవారిచే దానంబులు పట్టినవారిలు (మరల) పట్టరాదు. మనపురంబున నొక్కబ్రాహ్మణుండు దూదికేశవశిష్యుభ ట్లనువిప్రుండును శుక్లభిక్షునేయుచు ఎవ్వరిచే దానంబు పట్టనొల్లక యుండును. అతణ్ణి దేవరవారు పత్నీ సమేతులయి తద్గృహంబునకుంజని ప్రార్థించిన దానంబియ్యకొను నని చెప్పిన ఆరాజు పత్నియు తానును ఉపవసించి ధవళవస్త్రంబులు గట్టుకొని విహితకార్యంబులు నిర్వర్తించి యాదంపతులు మధ్యాహ్నంబగుటయు, అంతట దూదికేశవశిష్యాభట్లయగృహంబునకుం జనిన. ఆవిప్రుండు వైశ్యదేవబలిహరణంబు గావించి

చునపుడు తనదేవియు తానును దీనాలాపంబున ప్రార్థించిన అవిప్రుండు తోయంజాలక దానంబు పరిగ్రహించిన రాజుకొమారునకు మహారోగంబును నివారణంబయ్యె.

అంత దూదికేశవపిన్నయభట్లు బ్రహ్మరాక్షసుం డగుటంగని ప్రోలూజు అతనిసతినిని సుతులనును బిలిపించి అపారద్రవ్యంబు లొసంగి బహుజనంబుల సహాయంబుచేసి వారణాసికిం జని గోపవిముక్తి చేసికొమ్మని పంపుటయు. తత్రామంబున సకలజనంబులు చూచుచుండ దూదికేశవపిన్నయ్య పుణ్యలోకం బున కరుగుటయు. తదనంతరాబున ప్రోలూజు డెబ్బదిరెండువర్షంబులు మహా మహిమశోభిల్ల రాజ్యంబు పాలించి షట్కాలపూజాపరుండు గావున నొక్క నాడు మధ్యరాత్రి శ్రీశంభులింగంబునగరుకుం జని పరిజనంబుల బహిర్వాసంబు నను నిలిపి తానొక్కరుండును మంటపంబునకుం జని ద్వారంబునకు నొక్కరుం డును మహనీయతల్పంబున పవ్వళించి సుఖసుప్తుం డునతననుతునింగాంచి యతని రూపురేఖలు చూచి కటకటంబడి పుత్రమోహంబున నతనికి నిద్రభంగంబు గాకుండునట్లుగా తలుపులు ఒరిగిలంజేసి యద్దేవునిసమ్ముఖంబునకుం జని పూజగా వించి తీర్థప్రస్థాదంబులు గయికొని మగుడ వచ్చునప్పుడు విధివశంబున ప్రోలూజు జంఘలు రుద్రమరాజు బాటిమనవేలుకు తాకుటయు దిగ్గున లేచి దద్దరిల్లి ముచ్చుచూచ్చుచు తనచేసురియను బాడిచిన. అతడు రాజౌట యెరింగి గజగజ వడంకుచు ఆయుధంబు తియ్యకనిలిచిన సుతునింజూచి యారాజు గుడివెలువల నున్న పరిజనంబుల బిలచి బహుదేశపతుల మంత్రిపురోహితుల సామంతుల పిలు వుండని యానతిచ్చి అత్యంతభయాకులచిత్తుం డై యున్నపుత్రునింజూచి నీవు భయపడకుమని వానితనదగ్గరకు పిలచి గాఢాలింగనంబు జేసి నీవు నాగర్భంబున పుట్టిననుతుండవని పూర్వసృతాంతంబు తెలియంబలికి పుత్ర తనకు కారణంబు ఇంతయున్నది. నీవు జేసినపని గాదు. విచారపడకు మని గారవించి. అంతః నా రాజసమ్ముఖంబునకు భృత్యులు తోడితెచ్చినపురోహితప్రధానులకు ఆపోటు జూపి యితఁడు తనగర్భజాతుం డగునానుతుండు. వీనికి పట్టంబు గట్టుండని చెప్పి తత్క్షణ బే రుద్రమహారాజును పట్టాభిషిక్తునింజేసి పద్మాక్షిదేవీదత్తంబైన ఖడ్గభేటకంబులు సింహాసనంబున నిలిపి గండపిండారంబులు నతనికి ఇచ్చి దినత్రయంబు నిలిచి ప్రోలూజు కైలాసనివాసుం డగుటయు.

రుద్రమహారాజుచరితము.

రుద్రమహారాజు పట్టాభిషిక్తుడై రాజ్యంబేలుచు అయినవోలు మైలారు దేవునకును వడ్డపెల్లివినాయక దేవరకున్న మొగ్గిచర్ల యేకాన్తరాదేవికిని గుల్లుకట్టింది ప్రతిష్ఠలుచేసి తనయాజ్ఞకు మరల బడ్డకటకవల్లభునిపైఁ జని వానిసాధించి వాని సుతునకు పట్టంబుగట్టించి మూడుకోట్లనువర్ణటంకంబులు అప్పునంబులు పుచ్చుకొని వెలనాటిపృథ్వీశ్వరులపై దండువెడలి వారిని సాధించి వరాహలాంఛనంబులు పుచ్చుకొని మగుడ పురంబు ప్రవేశించి తండ్రిని పొడిచినదోషంబు విముక్తిగా నట్లుబుధానుమతంబున వారణాసికిం జని గంగాస్నానంబు చేసి అనేకనువర్ణం బులు విప్రుల కొసంగి విశ్వేశ్వరు దర్శించి షోడశోపచారపూజాప్రకారంబులు మహామహిమతో జేయుటయు, తదనంతరంబున గయకుం జని పితృదేవతలకు మోక్షంబుగలుగునట్టి పితృయాగంబులు చేసి శృతార్థుండై మరియు శ్రీశైలం బునకుం బోయి మల్లికార్జునలింగంబు సేవించి అచట మూడుతులాభారంబులు తూగి కోటినువర్ణంబులు దానంబులు చేసి యేకశిలానగరంబునకు వచ్చి తత్పుర మధ్యప్రదేశంబున ముప్పదిమూడుకోట్లనువర్ణంబులు దెప్పించి సహస్రశివాలయం బులు గట్టించుటయు, మరియు హనుమకొండన సహస్రస్తంభశివాలయంబులు గట్టించుటయు, మరియు గ్రామంబుల శివాలయంబులు గట్టించుటయు, అందుల రుద్రేశ్వర ప్రతిష్ఠలు సేయుటయు, నిగ్విజయంబులు చేసి మగుడ పురంబునకు వచ్చి తనతమ్ముండైన మహాదేవరాజుచుర్యంత్రం బెరింగి అతని పురివెడలించు టయు, తనకు సంపాదనంబు లేక చింతించి శ్రీశైలంబునకు పత్నీయుక్తుడై చని శ్రీమల్లికార్జునలింగంబు సేవించి అచటనున్నసిద్ధులను మడపతులను నానావస్తు సముదయంబు వారలచిత్తంబు ప్రసన్నంబగుటయు, పూజలు నడిపి వారలప్రసాద లబ్ధంబున ఒక్కసుతునిగని గణపతిదేవుం డనునామకరణంబు సేయుటయు, మరియుందరిసుతులం గాంచుటయు. అంతట పాండ్యదేశాధీశ్వరులపై దండయా త్రవ్వెడలి వారిని సాధించి అతని సుతునకు పట్టంబుగట్టి వారిచే కోటినువర్ణనివర్ణం బులు అప్పునంబులుగైకొని సేతుబంధనరామేశ్వరంబునకుం జని ధనుష్కోటిలో స్నానంబుచేసి యెనిమిదితులాభారంబులు తూగి మగుడి ఏకశిలానగరంబునకుం జని మహాదేవరాజు కొందరిపరిచనంబుల వశంబు జేసుకొని రుద్రమహారాజును జ్ఞాపించిన వానిసుతునికి పట్టంబుగట్టుమనిన వారలు మహాదేవరాజుతో నిట్లనిరి.

నీవు రుద్రమహాదేవరాజును వధించిన అన్యాయంబుగాక యారుద్రమహారాజు నుతుండు గణపతిదేవునికి పట్టంబుగట్టి నిన్నుయువరాజువట్టంబు గట్టుట నీటి యగు. అట్లచేసిన మహాదేవరాజు మూడుపండ్లు గణపతిదేవరాజునహితంబుగా రాజ్యంబుచేసి దేవగిరిమీదికి దండుగూర్చుకొని పోయి వారితో మహాదేవరాజు నూనద్యంబు అఘోగయుద్ధంబు జేసి దేవగిరిరాజులు సేయుగజయుద్ధంబున మహాదేవరాజు సమయుటయు.

గణపతిరాజు చరిత్రము.

అంత గణపతిదేవుడు తనపిన్నతండ్రిని జంపినారని దేవగిరిరాజులపంశ ఊయంబు జేయుటయు. హతశేషులు భయానకలబితులై కోటిద్రవ్యంబులు కాను కగాఁ బట్టి గణపతిదేవునకు తమకూతురు రుద్రమదేవిని సర్వభరణభూషితం బుగఁజేసి కానుకగాఁ బట్టిన ఆకన్యను వివాహంబై ఏకశిలానగరంబునకుం జను టయు. తనకు మరిలబడ్డతమ్ములను బరిహరించి పట్టాభిషిక్తుడై వరంగంటికి శిలాప్రాకారంబులు ఏర్పరచుటయు చేయంగలదేవాలయంబులు పూర్తిగా కట్టించుటయు అంత నెల్లూరినుండి తిక్కనసోమయాజులు ఏతెంచిన అతని ఎదు ర్కొని గణపతిమహారాజు వినయంబున భయభక్తిని అతిథిపూజ గావించి యత నిచే మహావేదార్థవ్యాఖ్యాన ద్వైతాద్వైతంబు లగుణవచిద్వివేక లక్షణంబు లును ధర్మాధర్మంబులును శాసనీతిప్రకారంబులును భారతపరులప్రసాదం (ప్రతాపం)బును ఆదిగాగల అంభులును వినచు సంత హనుమకొండనివాసు లగుశా ధ్ధపు (బౌద్ధు)ల రావించి వారలు తిక్కనసోమయాజులవాక్యశక్తికి మెచ్చి యతని బహుప్రకారంబుల పూజించి యెనిమిదిగ్రామంబులు నొసంగి యతడు వచ్చిన కార్యం బడిగిన తిక్కనసోమయాజులు ఆభూషాలునితో నిట్లనిరి. సూర్యవంశ జం డగుమన్మథసిద్ధరాజు నెల్లూరు ఏలుచుండగాను అతనిదాయాదులు అక్కన భీమన్న సతని బంధించి రాజ్యంబు యేలుచున్నవాడు. మీరు అక్కడికివిజయంబు చేసి మన్మథసిద్ధరాజును పునరభిషిక్తుని జేయవలయు ననుటయు గణపతిరాజు అట్లకాకయని బడంబడిన. అతనికి లక్షద్రవ్యంబు యజ్ఞంబునకు ఇచ్చి యజ్ఞకుండ లంబులు చేయించి అనువుటయు. రాజుచే ననుజ్ఞాతుండై పోవునప్పుడు ఆరాజు సింహాసనంబున మంత్రియై యున్న శివదేవయ్యగారిని జూచి యతండు ఈశ్వరుం డునుంగాని మనుష్యమాత్రుండుగాడు. నీవు రాజ్యభారంబు అతని యనుమతిం జేయుమని చెప్పిచనుటయు తదనంతరంబున గణపతిరాజు శివదేవయ్యఅనుమతి

గైకొని ప్రయాణభేరి వేయించిన చతురంగబలసమేతుండై మున్ను వెలనాటిరాజుల గెల్చి వారల తనయాజ్ఞకు లోనుజేసి వారిచే అప్పనంబులుగయిగొని అంత నెల్లారికింజని అక్కఱనబయ్యవవారిని భేదించి మన్నభరాజును పునరభిషిక్తునిం జేసి రెండువేయిలనూరుగ్రామాలు అతనికి జేసి కడుమగ్రామాలు తనవశంబు జేసుకొని నెల్లూరు(న) ఒక్కతటాకంబు గట్టించి సిద్ధిరాజుతో పూజతుండై మగుడ గంగాతీరంబునకు వచ్చి పెక్కుశివాలయంబులు గట్టించి రెండుగోపురంబులు గట్టించి యెనిమిదితులాభారంబులుతూగి గణపురంబుగట్టించి అచ్చట నొక్కతటాకంబును గట్టించుటయు మరియు ఏకశిలానగరంబునకు వచ్చియు నగరిలో అనేకరాజగృహంబులు గట్టించి తననగరికి ఇటి కెక్కట ప్రాకారంబును గట్టించి మరియు నొడ్డెచార్దువుల దండువెడలి వారిని సాధించి వారిచే అప్పనంబులు పుచ్చుకొని తనయాజ్ఞకు లోనుజేసుకొని శ్రీగిరి దర్శించి మల్లికార్జునలింగంబు నేలించి పన్నెండువేయిలనుస్థాకమలంబులం బూజించి పంచయామంబుల నేలించి షోడశమహాదానంబులుం జేసి అడుప గుండయ్యను పిలుపించి వారికి యెల్లూరు సర్వమాన్యంబుగా నొసంగి యొక్కతటాకంబు గట్టించి. యంత గణపతిదేవుండు పండితారాధ్యులచే దీక్ష గయిగొని అతనికి రెండుగ్రామంబుల నొసంగి రాజ్యంబునం గలగ్రామంబులన్నిటా శివాలయంబులు గోపాలనిలయంబులు గట్టించుటయు, గణపతిదేవుండు శ్రీరామరాజ్యంబుచందంబున తనకు భోజనంబులకు సకల వస్తువుల నామగ్రామరాజ్యం బేలునమయంబున.

గుండా బ్రహ్మయ్యగారికథ.

ఒక్కనాడు దక్షిణదేశంబుననుండి గుండాబ్రహ్మయ్యగారు శివభక్తి తాత్పర్యంబులై శరణాగతిరక్షకత్వంబు అది తమకు వ్రతంబుచేసుకొని శివభక్తి నడుపుచు ఏకశిలానగరంబునకు పన్నెండుబిడారంబులు సకలవస్తువులు నింపుకొని గవినిచెల్లకాడ వ్యవహారంబులు సలుపుచున్న సమయంబున శ్రీమన్మహాదేవుండు వారలవ్రతంబు చూచుటకై కాలుని బంపిన. అక్కాలుండు చోరరూపంబు దాల్చి గణపతిదేవునినగరుకు కన్నంబు పెట్టి సమస్తవస్తువులు సామగ్రి మ్రుచ్చిలి వచ్చుసమయంబున ఆనగరికావలివారలు ఎఱింగి యచ్చోరుని వెంటతగులుటయు ఆచోరుండు వారలకు చిక్క పురంబు వెడలి గవినిచెల్ల నున్న గుండా బ్రహ్మయ్యగారికడకుం జని తన వెంటతగిలివచ్చురాజభృత్యులం జూపి తాను తన్నురం దను, రాజగృహంబు నన్నంబు పెట్టినవాడను, నేను ఎట్టకేలకు పారిపోవునమయం

బున మీశరణుజొచ్చితి. నన్ను బ్రతికించుకొండని దీనాలాపంబుల ప్రార్థించిన విని వాడు తన్నురుని చేరందిగిచి వెన్నుచరచి అభయంబిచ్చి వెనుక తీసుకొని.

అంతట నారాజభృత్యులు తన్నురునిపట్టుటకై తమ్ము చేరవచ్చినవారల నిల్వ నిల్వమని వారలతో మేము శరణాగతరక్షకత్వం బని న్రతమ్ముగైకొన్నవారము. ఈతన్నురుండు మాకు శరణుజొచ్చినవాడు వీని మీకు ఇయ్యకుండుట నిజం బని వాదించిన రాజభృత్యులు అతివేగంబున పరు తెంచి యాభూపాలునితో విన్నవించిన గుండా బ్రహ్మయ్యగారిని రావించి వోరుని ఇమ్మని అడిగిన వారలు పని రాజుతో నిట్లనిరి. మేము శరణాగతరక్షకత్వంబు న్రతంబుగైకొన్నవారము. ఈతన్నురుండు మాకు శరణుజొచ్చినవాడు వీనినియ్యము. ఇయ్యకుండుట నిజము. మీకు ఎట్టిదండుగు నడిగిన నిచ్చెదము. అదిగాక చంపదలంచితిరేని ఈచోరు నకై మాయిగుర్రప్రాణంబులు ఇచ్చెదము, గైకొమ్మని సలికిన ఆరాజు అట్ల కాక యని తనపరిజనంబులతో వీరల సర్వధనంబుల గొని వీరల శూలప్రాప్తు లం జేసి యచ్చోరుని విడుపుండని యాభూపాలుండు యాజ్ఞాపించి ఆపరిజనంబులు ఏతెంచి వారలదోడ్కొనిపోయి గవినిచెల్లను శూలంబులు పాతించి వేయున వ్పడు అపురిశివభక్తులు పుణ్యపురుషులు పుణ్యాంగనలును మరియు నానాజనం బులును ననేకంబుగాగూడి చోరుకై తమప్రాణంబులు ఇచ్చుచున్నవార లనియు చూడం జనుదెంచుటయు, అట్టిసమయంబున గుండా బ్రహ్మయ్యగారు తమకు గట్టికొన్నన్రతంబు కడతేరచెల్లెనని సంతోషచిత్తులై శివలింగంబుల పూజించు కొని శూలంబుల బడిన సకలజనంబులు చూచుచుండ శూలంబులు కుసుమకో మలకుట్మలంబు లయ్యె. అప్పుడు శ్రీమన్మహాదేవుడు వ్రత్యక్షంబై పుష్పవృష్టి గురియించుటయు, వారల దివ్యవిమానంబు లెక్కుమనుటయు వార లిట్లనిరి. మేము శరణాగతుని విడిచి యెట్లు విమానంబు లెక్కెదము. మావెంటనే చోరు నకు కైలాసంబు కృపసేయు మనుటయు అప్పుడు కొలుండు చోరరూపంబు మాని మహిషాసుధుండై నిజరూపంబు జూపుటయు గుండా బ్రహ్మయ్యగారు కైలాసనివాసుం డగుటయు.

ఏకశిలానగరంబునకు నైర్మతిభాగంబున యోజనత్రయదూరంబున నొక గ్రామంబుగట్టించి అక్కడ గణపురంబను గ్రామంబుగట్టించి అచ్చట శివాలయంబులు ప్రతిష్ఠించి రాశ్యంబుపాలించి ఏకశిలానగరంబునకు పశ్చిమ భాగంబున యోజనత్రయదూరంబున విదశనగరం పశ్చిమపురంబును గట్టించు

టయు మహాతటాకంబును గట్టించుటయు. అంతట కటకవల్లభునిచే మూడువేలవర
హాలు అప్పనంబులగుని గోదావరీగర్భంబున గొన్నిక్రతువులు గావించి రాజ్యం
బేలునమయంబున నొక్కనాడు సిద్ధుండు చనుడెంచి గణపతిమహారాజునమ్ము
ఖంబున నిలిచి నేను యోగసిద్ధికోరకు భూసభాభాగంబులు సంచరించినప్పుటం
జేసి మహాదాహంబు జన్మించె. అందున శతఘటంబులు గోక్షీరంబులు
ఊష్ణంబులు పిరికిపోయించినగాని నాదాహంబు మానదని సిద్ధుండు పలికిన
ఆతత్క్షణంబే తనధేనువుల తోడితెప్పించి శతఘటంబులు పిరికిపోయించిన
వొక్కఅన్నియు ద్రాపి గుర్రున దేచిన జూచి గణపతిమహారాజు ఆశ్చర్యచిత్తుం
డయ్యె. మరియు నాసిద్ధండు గణపతి జూచు హనుమహండుకు గొనిపోయి యా
కొండమీద సూర్యుక్కున మహావాహిట పామాణంబు తెగవడికించి అందు ఒక్క
దొన యాసిద్ధండు గణపతిరాజుకు జూపి యిది కేదారీస్థంబును ఇజ్జలంబులు
హేమోదకంబులుగాని సహజంబులు గావు. హేమనకాశంబు లై నజలంబుల
జూచి రాజు ఆశ్చర్యచిత్తుం డయ్యె. ఆసిద్ధండు అపృశ్యంబయ్యె. అంత నక్కడ
కేదారలింగంబును హనుమద్గిరినాథుండును హరిహరుల ప్రతిష్ఠలు చేయించి గణ
పతిరాజు ఏకశిలాగరంబునకుం జనుటయు. అంత నారాజు సంతానంబు లేమికి
జింతించి పద్మాక్ష దేవీమప్రసాదంబున నొక్కకన్యకారత్నంబునుం గని ముమ్మక్క
యను నామకరణంబు జేసి యక్కోమలి నవయౌవనరా లగుటంజూచి చాలు
కృతిలకుం డగువీర దేవరాజునకు వివాహంబుజేసి యెనిమిదికోట్ల సువర్ణంబులు
నిత్యంబు జేసి తనలరంబునం గలఅగ్రగణ్యులంజూచి మీకు నాయుకత్వంబు
ఇచ్చెదనునన. మాకు క్షాత్రధర్మంబులు ఒప్పనక ఊరకుండిరి. మరియు నానా
వర్ణమండలి ఖడ్గవిరుదు చెల్లించుకొనుటయు, ఇట్లు గణపతిదేవుండు డెబ్బదియే
డేండ్లు రాజ్యంబు చేసి మహామహిమతో పాలించి అంతట శివలోకంబున
కేగుటయు.

సుద్రమదేవి రాజ్యము.

అమృహారాజుపట్టంపుదేవి వీరపతివ్రత యైనపద్మాక్షి దేవి వరదత్తంబైన
భక్తభటకంబులు సింహాసనంబున గూర్చుండి తనఅనుమతంబున రాజ్యంబు
పాలింపుచుండె. చేయంగడమ యైననకల(దేవాలయంబులు) మహోన్నతంబులు
గా గట్టించుటయు. తనభూమిప్రజలకు తాను భూమికోట పెట్టించుటయు.
భూమికోటకు నాల్గుగ్రామములు నాలుగుదిక్లు ఏర్పరుచుటయు, భూమికోటకు ఎని

మిదిగానులును పదహారుదిష్ట వర్సరుచుటయు. అనేకశివాలయంబులు కట్టించి పురబాహ్యంగనంబుల నువర్ణ మయఫలవృక్షంబులు వేయించుటయు, అయిదు వేలవిప్రులకు వివాహంబులు చేయించి నాల్గుకోట్లనిక్షేపంబులు నువర్ణంబులు చేయించుటయు. కటకవల్లభునిపై దిశంబులు పెంచి వారిచే అర్చనంబులు గయి కొని వానిని తనయాజ్ఞకు బోనుజేసికొని పంకూతుని అయినముమ్మక్కనుహా దేవికి ఈశ్వరాంశసంభవుం డయినమంజుసేతుండు కావలె నని సికగ పుష్పద్ల నోములు నోమించి తమగులువేల్పు అయినకాకిమ్మకు ఉత్సవంబులు చేయించి వడ్డపెల్లివినాయకునకు మొగిచ్చి యేకపీఠాదేశికి, అయినవోలు మైలారుదేవున కును సకలదేవతాసంహోత్సవంబులు చేయించుటయు అయిదుదివసంబులుపురంబు వెలువగి. సవతిసుతు లై సహాహా దేవుండును మురారిదేవుండును కొండగుపరిజనం బుల గూర్పుకొని పట్టనంబు కానుంబు చేయించి పొరలియొక మనిలబడ్డ వారల సామోపాయంబున మట్టుచరిచి తాను పుంబుప్రవేశించి వారిలబంధించి పుత్ర మిత్రసహితంబుగా నునిమించుటయు, హనుమకొండప్రవేశించి సహస్రపద్మంబుల పూజించి పద్మాక్షిదేవి నిత్యమహోత్సవంబు గావించుటయు. విప్రభోజనం బులు గావించుటయు అంత దేవగిరిరాజు సమస్తసేనాసమేతుడై యేకశిలానగ రంబుపై విడియుటయు వారిలతో నెదిరించి ఒక్కపక్షంబు అఘోరయుద్ధంబు చేసి మూడులక్షలప వాతులను లక్షగుర్రంబులు బట్టి వారలబల బు వెనుకతిగిలి దేవగిరిజొచ్చువర్సంత బు తిరుమునిని నోపుటయు. వానిలు కోటిద్రవ్యంబులు కానికగా, బట్టిన ఆద్రవ్యంబు తనసమదాల్లకు పంచిపెట్టించి అచ్చట జయస్తం భంబులు వేయించి వారిల తనయాజ్ఞకు బోనుజేసికొని ముగడ ఏకశిలానగరం బునకు వచ్చి. అంత సమస్తబంధునామంతవర్సంబులు తమకొమారుల యాగద్రవ్య దేవిపేరు పెట్టుటయు, మరియు జనంబులు తన్ను అంబాయని పలుకుటంజేసి అం బాల యనేగ్రామంబు గట్టించుటయు, నిజనామంబుల నుద్రవరంబులను వేయి పురంబుల నానాదేశంబుల గట్టించుటయు, అప్పదికులను జయస్తంభంబులు వేయించి మహామహిమతో గాద్యంబేలుసమయంబున ముమ్మక్కనుహాదేవి నెలలు నిండుటంజేసి శివదేవయ్యగారిని రామించి పూజించి యీశుభవార్త నెరి గించిన నామహాత్ము డిట్లనియె. ఈముమ్మక్కగర్భంబున బాలుండు సర్వలక్షణ సంపన్నుండును విక్రమధనంజయుండును, త్యాగరాధేయుండును, సర్వయుధ్వి రుండును నగునొక్క పుత్రుండు గల్గు నిజంబు. ఈబాలుండు ఇంద్రవని మించ

గొనిననువ్యమాత్రుండు గాడు. పుట్టునప్పడే యిబ్బలుండు సింహాసనం
 పుట్టునగలడు. ఈవచనంబు నత్యం బనిన నత్యంతవర్ణంబున సంతోషితచిత్తయై
 శివదేవయ్యవచనంబులు తనసామంతవర్గంబున కెరిగించి పురంబునం గలదేవా
 లయంబులు శృంగారింహజేసి యద్దేవతల మహావైభవంబున బూజించి నృసిం
 హారాయల పంచమహానాద్యంబుల నుంచి ఆపురంబు శృంగారించి భూసురుల
 బిలిచి యాభయివైయిలవరహాలు పంచిపెట్టించి సామంతవర్గంబునకు చీనిచీనాం
 బరంబులు మణిమయాభరణంబులు నొసంగి మీకు రాజు గల్గుచున్నాడని యెరు
 గంబల్కిన అద్దేవి క్రమక్రమంబున ముమ్మక్కకు గర్భనోహదాదికంబులు చేయు
 చుండ దశమమాసంబున శాలివాహనశకవర్షంబులు.....ఆనందనామసంవత్సర
 చైత్రశుద్ధపంచమీ ౫ గురువారంబున రోహిణిక్షత్రంబున బ్రహ్మముహూర్తం
 బున సూర్యాంగారకబుధబృహస్పతు బుచ్చైస్థానంబున శనై శృరుండు నిజస్థానం
 బున నుండునట్లు గా ముమ్మక్కదేవీకి సుతుం డుద్భవించిన చుద్రమదేవులు ఏతెంచి
 యబ్బాలునిశరీరంబు శుద్ధోదకంబుల గడిగి కొలువుకూటంబునకు గొనితెచ్చి సిం
 హాసనంబున పొత్తులు పరిచి యమృతహారాజబాలు నునిచి యేకశిలానగరంబునం
 గలప్రజలను బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాదులను ప్రధానులను సామంతులను
 మన్నీల దొరల భటవర్గంబును నానావర్ణంబులను అదిగాగల్గుడెబ్బయిరెండుని
 యోగంబులవారిని రావించియమృతహారాజబాలునిం జూపి మీకు రాజు అనిన సకల
 జనంబులును సంతోషంబున ఆనందంబున నోలలాడి యబ్బాలుని దీవించిరి.
 ఆరుద్రమహాదేవులు శివదేవయ్యగారిచే బాలునకు విభూతి ధరియింపజేయు
 టయు. పుత్రోత్సవంబున విప్రులకును వీరువా రనక ఆబాలవృద్ధగోపాలం
 బుల కందరికిని అనుదుకోట్లవరహాలు పంచిపెట్టించుటయు. చీనిచీనాంబరంబు
 లొసంగుటయు. ఆవిప్రులకు లక్షధేనువుల నొసంగుటయు. సమస్తవైభవంబులు
 గాపించి పుత్రోత్సవంబు చేయుటయు, ఆరుద్రమదేవులు సకలజనంబులసంతో
 షంబులు గావించి యబ్బాలకు నొక్కదివ్యమందిరంబున నవరత్నఖచితం బైన
 ఒకతొట్లలో నునిచి పెంచుతుండే యబ్బాలునకు సూరికాగృహంబుచుట్టును
 ఆపుల నునిచి. మంత్రీకుల సుతునిం యాబిడ్డలం గన్నవృద్ధాంగనలన్ నిత్యం
 బున బాలుని జూచుటకు నలుబండు నుండునట్లుగా నియమించి విధ్యక్షం
 బుగా పుణ్యహవచనంబులు చేయించి అపారద్రవ్యంబులు భూసురుల కొనంగి
 శివదేవయ్యగారినిం జూచి యిబ్బాలునకు మీనామకరణంబు నేయుమనుటయు

